Biblioteca Centrală Universitară
BUCUREȘTI
Cota II 210823
Inventar 795414

B.C.U. "Carol I" Bucuresti
C795414

NOTE BIOGRAFICE ŞI BIBLIOGRAFICE

Alexandru Macedonski s'a născut în 1854, Martie 14, în oraşul Craiova, ca fiu al generalului Alexandru Macedonski, primul general şi Ministru de Război al Principatelor-Unite. Prin mamă, născută Fisenţa, se înrudea cu marile familii boereşti: Brăiloii şi Urdărenii.

Studiile liceale şi le-a făcut în oraşul natal, apoi trecu la facultatea de litere din Viena, de aci la Geneva şi în sfârşit se stabili — pentru mai multă vreme — la Florenţa.

Se căsătoreşte la 1883, cu D-ra Anna Ralet-Slătineanu.

Din această căsătorie are cinci copii.

Intorcându-se în ţară, publică in 1872, primul volum de versuri: **„Prima Verba"**, *primit bine-voitor de D. A. Laurian. Colaboră—în aceşti primi ani—la:* Telegrafu, Patria, Trompeta Carpaţilor Românilor, *etc.*

Fondă o mulţime de reviste şi ziare:

Oltul, *bi-săptămânal (1873—75);* **Trăsnetul, Fulgerul, Plevna, Dunărea,** *ziare zilnice, de scurtă durată (1879—1880);* **Stindardul Ţărei,** *bi-săptămânal şi având printre colaboratori pe: prinţul G. Bibescu, Nicolae Blaremberg, generalul I. E. Florescu, etc.;* **Straja Ţărei,** *zilnic, de scurtă durată (1892);* **Tarara,** *satiric săptămânal au apărut numai 10 numere;* **Lumina,** *zilnic (1893—94);* **Liga Ortodoxă,**

zilnic (1896); **Forţa Morală**, *revistă săptămânală, dintre cele mai principale (1901—902);* **Le Beau Danube Bleu** *(1905);* **Liga Conservatoare** *(1905);* **Revista Critică** *(1910);*

Dar revista sa cea mai însemnată prin numărul şi valoarea colaboratorilor şi care determină un curent în literatura română fu **„Literatorul“**, *1880—1885; apare sporadic între 1890—1904 şi din nou în 1918—19.*

Scriitorii eşiţi din mişcarea „Literatorului“ sunt: Iuliu Săvescu, Ştefan Petică, Mircea Demetriad, D. Teleor, Dem. Stăncescu, Th. M. Stoenescu; Bonifaciu Florescu, Traian Demetrescu, Pantazi Ghica, Cincinat Pavelescu, Duiliu Zamfirescu, Alexandru Stamatiad, D. Karnabatt, Donar Munteanu, Alexandru Obedenaru, V. Bilciurescu, N. Ţinc, A. Mândru, I. Dragoslav, Radu Rosetti, etc., etc.

In afară de cele enumerate mai sus, colaborează la o mulţime de ziare şi de reviste din ţară şi de peste munţi şi la următoarele publicaţii streine:

Pester Loyd, L'Echo de la semaine, L'indépendance littéraire, La Nouvelle Revue, La Revue Francaise, Le Journal, de debats, Paris Jurnal, La Revue Contemporaine, La Wallonie, Le Gil Blas, Poezia, La Revue Internationale, Vers et Prose, etc.

Adăogăm că numele său a fost citat cu laude de diferiţi profesori streini, la cursurile lor universitare; iar mai multe antologii şi cărţi streine au reprodus din lucrările sale.

In 1882 publică un al doilea volum: **„Poezii“**, *cuprinzând la sfârşit o comedie în două acte: „Iadeş“, reprezentată pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti. Acelaş teatru îi reprezintă, în 1894, tragedia în 5 acte, în versuri:* **„Saul“**, *scrisă în calaborare cu C. Pavelescu. In 1895 şi 1912 publică al treilea şi al patrulea volum de poezii:* **„Excelsior“** *şi* **„Flori Sacre“**. *Intre acestea mai publică:* **„Cartea de aur“**, *nuvele şi schiţe.*

In 1916 publică în revista „Flacăra", marele său roman **„Thalassa"**. *Mai are piesele: „Unchiaşul Sărăcie" şi „3 Decembrie" jucate la „Teatrul Naţional şi „Romeo şi Julieta" şi „Cuza-Vodă" nerepresintate.*

In limba franceză un volum de versuri: **„Bronzes"** *şi un roman:* **„Le Cavaire de Feu"** *(1906, Sansot, Paris).*

Lasă în manuscris, în franţuzeşte, o mulţime de sonete, o comedie eroică: **„Le Fou"** *(1912—12) şi o tragedie:* **„La mort de Dante"** *(1915 — 16), — aceasta din urmă şi în versiune românească.*

In 1914 a început o serie de **Rondeluri** *care le-a continuat până în ultimii ani şi din care a publicat numai o parte.*

Prin 1876 a fost câtva timp prefect de Bolgrad, apoi Inspector General al Monumentelor Istorice, iar în ultimul timp funcţionar la Ministerul Cultelor.

Născut în bogăţie, moare sărac în ziua de 24 Noembrie 1920, iar în 28 e înmormântat la cimintirul Bellu din Bucureşti.

După moartea sa i s'au mai tipărit următoarele cărţi:

1. *Pagini Alese, versuri Edit. „Casa Şcoalelor".*
2. *Pagini Alese, schiţe, Edit. „Cartea Românească".*
3. *„Cartea Nestematelor", versuri, în editura „Viaţa Românească".*
4. *„Albine de Aur" „Viaţa Românească".*

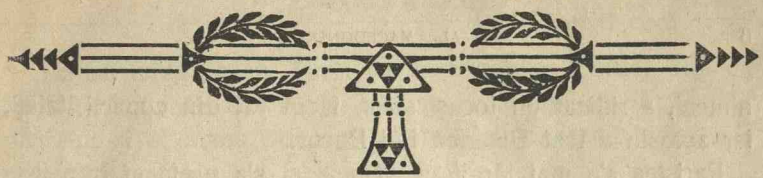

BUCUREȘTII LALELELOR ȘI AI TRANDAFIRILOR
ORAȘ AL BUCURIEI

Vremea de mult, acea vreme vechie despre care nu se mai ştie aproape nimic, răsare încă ici colo în câte o minte.

Şi această vreme face pentru câţi-va, să se ivească nişte Bucureşti ce nu mai sunt.

Dânşii îi văd sub înfăţişarea unei mantale de pădure cu copaci de veacuri şi pe alocuri cu rarişti pe cari le potopeşte soarele atunci când nu le troeneşte zăpada, mânată de crivăţ din vârful Carpaţilor.

Da cum a prins viaţa oraşul, la început, printre acei nămeţi de frunze, este cu totul fermecător.

Când, în adevăr, Bucur-Ciobanul s'a coborât pe curgerea Dâmboviţei, avutul Iacob al acelor vremuri, văzând că locul este prielnic păşunatului, s'a apucat mai întâi să-şi facă conac din trunchiurile de copaci pe care ia dat jos în dreapta şi în stânga, şi mai târziu, s'a apucat să întindă pe lângă dânsul şi o îngrădire de târlă.

Văzând apoi că oile i se înmulţesc, şi că nu e supărat de

nimeni, a ridicat un locaş sfânt, făcut tot din copacii tăiaţi, iar aceasta a fost Biserica Lui Bucur.

Rarişteа s'a mai lărgit cu vemea, şi s'a prefăcut în pajişte cu iarbă înaltă, pe care Dumnezeu ştie cum, au încolţit răsaduri de lalele şi au înflorlt de-ţi era dragă lumea.

După acest Bucur, au mai venit şi alţii asemănaţi lui, şi locurile lor de popas, au fost însemnate cu câte o locuinţă. Casele de gard lipite cu lut şi bordeiele băgate pe jumătate în pământ, au început aci s'o ia cu vremea razna când peste câmp, când peste deal şi vale.

Dar fiindcă lumea era drept credincioasă şi trăia în frica lui Dumnezeu, pe lângă altarul lui Bucur s'au mai ridicat şi altele; iar treptat, ele s'au făcut mănăstiri, şi chiar *Curţi Domneşti*, pe când colibele şi bordeiele s'au rânduit în cătune, în sate şi târguri, cu *metohuri* şi *metohani*, şi printre ştejari şi ulmi, printre măceşii ce au fost altoiţi, şi-au dat în sfârşit mâna şi au pus temeiul Bucureştilor de azi.

Pajiştile cu lalele nu s'au desfiinţat însă până bine de curând şi trandafirii de dulceaţă şi cei de lună, năvăleau din curţi în uliţi şi răspândeau peste oraş miresmele lor.

Nici vorbă că locuinţele nu semănau cu casele de acum. Până şi ale boierilor nu erau prea răsărite, dar aveau straşini late şi pridvoare pe stâlpi de lemn ori de zid şi erau înfăşurate de grădini

Turcii au fost multă vreme o pacoste pentru ţară, dar stăpânirea lor vremelnică avu şi părţile ei bune.

Căci fapt adevărat este că dânşii au îndrumat la săparea de puţuri, la zidirea de cismele, la facerea de ciuturi, la creşterea albinelor şi gândacilor de mătase din ale căror fire femeile îşi torceau borangicul. Şi odată cu dragostea apei, Turcii au mai adus dragostea pomilor roditori şi florilor.

Astfel s'au sădit la noi: piersicul, iasomia, liliacul şi multe alte neamuri de pomişori, pomi şi flori.

Au mai adus aceşti Turci cu ei smerenia femeiei faţă de bărbat, rânduiala casei ce i-a fost lăsată pe mână, ţesutul pânzelor şi al scoarţelor, cât şi îndeletnicirea cu toate cele domestice.

Partea cea rea era că dânşii când veneau cu sabia asupra ţărei, măcelăreau fără cruţare şi jefuiau de-ţi era mai mare mila.

Cum s'a făcut însă cum nu s'a făcut, Bucureşti n'au încetat o clipă să alerge cu pasuri grăbite către viitor. Şi cu tot prăpădul şi năpasta pe care prăvălirea păgânilor le aducea au început să se ivească pe podul Mogoşoaiei şi prin mahalale, case boiereşti, şi traiul a prins de a se înbunătăţi. Să fi fost locuiţi, aceşti Bucureşti de oricare alt neam de cât de al nostru, acel neam ar fi părăsit de mult văile şi dealurile pe care se află capitala şi ar fi rupt'o la fugă să se aşeze tocmai în munţi printre novaci ori jidovi.

Dar Bucureştenii ăştia au fost oameni sdraveni, cari nu ştiu nici de grijă nici de frică, căci zadarnic veneau şi Turcii şi Tătarii, căci cum veneau aşa se duceau, şi Bucureştenii pe loc rămâneau.

Şi deci iar vedeau că în locul caselor dărâmate, ori arse, se înălţau altele, şi tot aşa vedeai că înfloresc din nou trandafirii, că urcă pe garduri până la coperişuri şi că bat cu talazurile lor de flori rumene şi roşii ca para focului, zidurile bisericilor şi mânăstirilor. Muierile frumoase îi tăiau ca să-i pună în glastre şi în păr, iar băeţandrii ca să'i înfigă dupe ureche ori să facă cu ei ghirlante împrejurul pălăriilor de pâslă. Vremurile de bejanie ori de boale cumplite, nu puteau nici ele să întunece prea mult pe locuitorii acestui oraş.

Cât de amărâtă să le fi fost viaţa, ei îşi puneau flori la pălărie, luau câte un lăutar-doi să le tragă câte un pui de cântec, se duceau să petreacă primăvara pe *Câmpul Lalelei*, făceau *Maiul* cu miel fript şi cu ouă răscoapte, pe iarbă verde; trăgeau toamna la măsea *„mustul-mustuleţul“* şi 'nsfârşit îşi

trăiau viaţa înainte până ce o isprăveau cu dânsa de erau duşi să fie înmormântaţi îu preajma câte unei biserici. Să fi văzut atunci cu câtă veselie erau purtaţi către locaşul cel din urmă. Cei rămaşi, rude ori prieteni, aşterneau cu un cearceaf alb un fel de targă, ce era apoi ridicată de doi inşi la cap şi de doi la picioare şi dusă sub oraniscul de mătase pembé sau de catifea portocalie mărginită cu ciucuri de fir, şi sub care, răposatul o lua spre biserică în mijlocul unui vesel taraf de lăutari.

Din acest Bucureşti n'a rămas aproape nimic. Unde mai sunt Câmpurile din mijlocul oraşului din a căror iarbă ieşeau maci înfloriţi, zambile, lalele colilii? Unde mai sunt şi acele curţi de case ce păreau că nu se mai sfârşesc şi'n al căror mijloc sălcii şi plute bătrâne umbreau o cişmea de zid văruită, pe care însă era zugrăvită *Maica Precistă* cu *Domnul Christos* în braţe, înbrăcată într'o manta albastră înpodobită cu stele.

Dar curţile în cari se plimbau cocorii şi păunii? Dar cele din care se ridicau stoluri stoluri de porumbei? Apoi cocoanele cu malotele de catifea havaie cusute în mărgăritari, ori cocoanele legate cu un bariş conabiu la cap şi ce îngrijeau de gâşte şi găini, de raţe şi curcani? Coborâtoarele lor dârâe pe poduri în automobile ce duc la teatru şi chiar la *chantant*, dau ocoluri pe la cinematografe şi cofetării şi nici nu mai ştiu dacă e acasă prin bucătărie vre-o oală la foc. Ce să mai întrebăm de trandafirii de prin curţi, pentru că astăzi nici nu mai sunt curţi? De cum e un loc gol, se înalţă pe el o casă: locul a costat 5000 de lei, se mai cheltuesc 15—20 de mii şi se scot la iveală trei sub-soluri, trei odăi sus, două mansarde, bae tout-à-l'egout, parchet şi electricitate — iar socoteala rotundă, chirie 8000 mii de lei.

Cine ar mai fi nebun să păstreze curţi pentru nişte prăpădite de flori şi nişte jerpeliţi de pomi?

Şi cu toate acestea, un Bucureşti al Trandafirilor mai rămăsese acum câţi-va ani, pe dealul Cotrocenilor, acolo unde locuia un popă de la biserica cu acelaş nume.

Se afla pe înălţimea acelui deal, şi'n stânga şoselei prăfuite, o casă cum sunt mai toate în mahalalele noastre. Dar la spatele gardului, înalt, ce închidea curticica popei, dealul se prăvălea de-odată până spre o întinsă câmpie şi întocmea o largă şi adâncă văgăună scobită acolo de mâncătura apelor.

In acea văgăună, spre a nu se zice prăpastie îşi făcuse înţeleptul popă de la Cotroceni faimoasa lui Grădină ce va fi rămas în mintea acelor care vor fi văzut'o, ca un petec de rai. Trebue a se şti însă, că această grădină era sădită şi răsădită numai din trandafiri, afară de o boltă de coacăze ce se afla în fundul ei. Trandafirii acestei grădini, vestiţi în toţi Bucureşti, se vindeau, cei de rând cu cinci lei suta, iar cei mai de seamă, cu zece.—Cum treceai pe portiţa gardului, dupe care nici nu bănuiai că poate să fie un aşa cuib de fericire, privirea ţi se rătăcea pe ceva greu de spus. Pe amândouă coastele văgăunei se agăţau trandafiri stufoşi, încărcaţi de frunze şi flori: iar în vale, tocmai în fund. alţi trandafiri, numai unul şi unul. Un izvor de apă, nu ştiu de unde ieşit, şerpuia printre dânşii şi se ducea limpede şi săltăreţ, aproape albastru câteodată, printre un pietriş alb, întâlnind în drumul lui şi bolovani înprejurul căror apa ce spumega părea că fierbe.

Mai creşteau şi flori de câmp pe marginile acestui isvor: frumoase romaniţe şi floarea albastră a neuitărei. Căci nici nu puteau să fie uitate pomenitele locuri. De sus de tot, din capul unei înguste scări, făcută din trepte tăiate în pământul nisipos, valuri de frunze şi de flori se duceau de colo-colo la cea mai uşoară adiere. Dar ce era cu totul frumos, era verdeaţa acestor frunze, verdeaţă ce pornea de la faţa cea

mai spălăcită şi ce era de-o frăgezime neînchipuit de dulce, pentru a urca spre un verde cu totul puternic, verde ce câte odată pare că se face albastru atât de mult se închidea. Sub povâruişul coastelor, în umbra lor deasă, cu toate că străvezia, lunca de frunze ajungea să pară neagră. Pe coastă în sus, acolo unde soarele bătea mai mult, se întâmpla să vezi şi frunze ce se rugineau. Aceste talazuri mişcătoare ce şopteau un cântec de linişte şi de tinereţe, de viaţă nevinovată şi de adevărată fericire, erau din când în când spumegate de moile şi lungile ondulaţiuni ale înflorărilor de trandafiri albi. Se zăreau de asemeni şi înalte creştete de valuri, ale căror culmi erau întocmite din sute şi din mii de trandafiri cu totul şi cu totul rumeni.

Florile înpărăteşti atât de cântate de poeţii din Schiraz şi Ispahan, înprumutau uneori piersicilor şi caiselor, feţele lor cărnoase şi ademenitoare. Dar de necrezut de frumoşi erau trandafirii ce scânteiau ca purpura, ce păreau câte odată sânge şi câte odată flacăre. Petalele lor erau aci rubine şi aci hyacint şi granat. Mă prind că nicăieri nu se vor fi adunat atâtea popoare de trandafiri la un loc.

Se aflau printre dânsele şi trandafiri de argint curat şi trandafiri galbeni ca aurul cel mai feciorelnic. Dar ce plutea peste tot, erau aripele de azur lucitoare, de aur fluidic, ale unui vis oriental. Căci fiece floare de trandafir vorbea cu cealaltă prin ajutorului parfumului. Şi fiece vorbă a acestui grai era o îmbătare Dumnezească—cântec de flaut şi clar de lună—glas de privighietoare şi delicată muzicalitate venită de dincolo de viaţa pământească.

Popa de la Cotroceni scotea, zice-se din rodul muncei lui,—acea grădină, un venit de treizeci până la patruzeci de mii de lei pe an. Va fi lucrat lăcomia, sau, în termeni bisericeşti, *Arghirofilia*, la neaşteptata întrandafirare a prea fericitei surpări de deal?

Ori cum ar fi, zisul popă să-i binecuvinteze Dumnezeu ţărâna dacă a murit a trebuit să fi fost poet. A pus din sufletul lui câte o părticică în fiece floare a lemnului de trandafir, şi blestemaţi să fie sălbaticii ticăloşi care o vor fi pustiit: dacă cumva această rămăşiţă a Bucureştilor de odinioară nu se va mai fi aflând acolo. Păcat numai că bietul popă n'a vrut să'şi facă o casă după felul vremei duse, în ograda lui din faţă ce da pe şoseaua Cotrocenilor. Căci ce fericit ar fi trăit el sub straşinele late a unui coperiş de şindrilă, pe unde ar fi venit rândunele să'şi facă cuibul! Cu toate aceste grădina lui, aşa cum era, par'că o văd încă, şi par'că îi cobor treptele ce mă duceau în adâncime şi ce ştergeau din inima şi mintea mea lumea de astăzi, Bucureştii de acum.

Cerul albastru al frumoasei zile de Mai, când înfloreau acei trandafiri, curge parcă şi acum deasupra frunţei mele şi din visul de atunci, nu mă deşteaptă nici astăzi decât urletul şi flueratul îngrozitor al balaurului de fier şi de oţel ce varsă foc şi fum pe nări şi pe gură, şi ce duce, ca şi atunci, departe de tot, pe şine, viaţa şi tinereţea atâtor, soarta tutulor.

Căci aşa este scris—să trecem—după cum a trecut tot ce a fost înaintea noastră, şi tot ce va fi după noi—după cum au trecut şi trandafirii

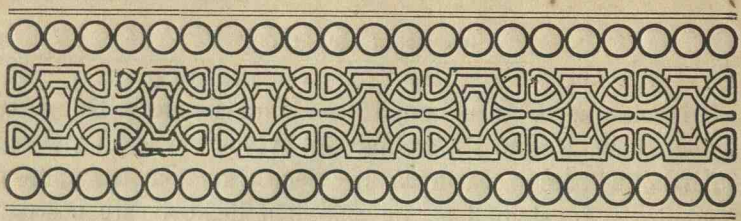

PE DRUM DE POŞTĂ

Prea scumpei, adoratei, şi eroicei mele mame, astăzi decedată [1])

n careta înhămată cu doui-spre-zece cai de poştă, pe care îi mână trei surugii, pe capră cu un soldat, — se afla o Doamnă, a cărei frumuseţe era încă strălucitoare. Lângă ea, un băeţandru, între trei-spre-zece şi pai-spre-zece ani. Dar el părea a fi, dupe înfăţişare, o fire bolnăvicioasă, şi care avea să şovăiască multă vreme între moarte şi viaţă...

Mama lui, ea care îi purta o neîncetată grije, se arăta însă, de rândul acesta, cuprinsă de o altă turburare. Dânsei îi

---

[1]) **Născută *Fisenţa* şi prin mamă, din neamul Brăiloilor şi Urdărenilor, neam ce era, de asemeni, dintre cele de tot mari: *Un Urdărean*, răstrăbun al mamei mele, s'a căsătorit cu fata lui Şerban-Vodă Cantacuzino. (A se vedea: Octavian Lecca). Cât despre Fisenţeşti, tatăl mamei mele, era el însăşi prin mamă, Brăiloi, aşa că s'a luat rudă de aproape cu bunica mea şi cu deslegarea Prea Sfintei Mitropolii. Tatăl acestuia, a primit titlu de Conte dela Impărăteasa Caterina a II-a în serviciul căreia a fost cu rangul de căpitan al gardei sale.** *A. M.*

venea de la un petec de hârtie cocoloşită, telegramă ce-i fusese trimisă, în chiar dimineaţa acelei zile, de la o rudă a soţului ei, a cărui boală se îngreuiase.

„Pleacă şi nu mai aşteptà“ — zisese din depărtare, gândindu-l şi condeiul celui care chibzuise telegrama: *„pleacă şi nu mai aşteptà“*, transmisese fulgerarea electrică ce sguduie sârma între Bucureşti şi Craiova.

Puţine la număr, dar cuprinzătoare şi grozave, aceste cuvinte, cari învineţeau pe albeaţa hârtiei, trecuseră pentru a douăzecea oară pe dinaintea vederei soţiei-mame. Și tot citindu-le, gânduri negre îi întunecau ochii. Soţul ei, îşi zicea dânsa, trebuia să fie, în adevăr, cu totul în primejdie, de vreme ce fusese chemată cu atâta grabă. Iar, fie-ce cuvânt, îi trâmbiţa în auz, marşuri de înmormântare. Uità că e cu copilul alături, şi pe drum, şi se credea în Bucureşti, cu lume multă împrejur; îşi închipuia până şl că vede ieşind prin poarta Sărindarului dricul strălucitor de aurărie pe sub zăbranicul ce-l învelea, şi ce avea să ducă pe soţul ei la locaşul de pe urmă... Mii de soldaţi, cu puştile aplecate la pământ, îl urmau, iar pe lângă dânşii, ofiţerii, mergeau cu săbiile trase. Muzicile regimentelor ce se scurgeau, răsunau în fruntea, în mijlocul, şi în coada cortegiului, lungi şiruri de soldaţi, iar, pe trotuare, prin balcoane şi pe la fereste, lume din lume. După dric, trăsura Domnească, decoraţiuni pe sute de piepturi, — miniştrii, ambasadorii, înalţii demnitari ai statului... — Dar... Ce?... Să fie cu putinţă? Soţul ei, omul cu care a trăit ea două-zeci şi unu de ani, cu care a împărţit bune şi rele, să fi murit în adevăr? Cu toate acestea nu-l lăsase sănătos, şi în toată strălucirea falei lui milităreşti, nu mai târziu de cât deunăzi — abia o lună de atunci — şi acum — dintr'odată totul să fie sfârşit? Dar dacă ar fi aşa, atunci ea n'are să-l revadă de cât ne-însufleţit — omorât? — căci nu încăpea îndoială, un om ca dânsul, care ar fi fugit cu

şeapte în piept, nu se surpă uşor — dintr'o dată şi ca ori-care... Nici vorbă, prin urmare, că îi vor fi mâncat capul — duşmanii! — avea atâţia! — şi, nici vorbă că-l va regăsì cu pete vinete şi roşii pe obraz, cu părul capului şi mustăţilor căzut — urme ale otrăvei ce'i va fi fost dată — căci: da — şi nici nu putea să fie alt-fel — aceasta era singură şi adevărată boală pe care ea o bănuise de cum primise ştirea..

Aceste gânduri, porneau altele.., Viaţa ei toată, se înălţa din adâncimile trecutului, se oglindea cu vioiciune pe geamurile aburite ale caretei, printre înserarea unei zile de pe la sfârşitul lui Septemvrie. Şi icoanele ce-o năluceau atunci erau copilăria ei de fată singură la părinţi bogaţi, visurile trandafirii şi albastre cărora le dedese aripi, umplându-şi cu ele viitorul. I se arătă, în sfârşit, şi alesul, — tânărul smuls din lună şi din stele, şi care avea să'i fie tovarăş vieţei, sau mai pe omeneşte vorbind, frumosul praporgic cu epolete de aur — feciorul de împărat din basm cu care se şi cunună, puţin în urmă.

Rochia ei de mireasă — rochie de păpuşă — atât de mică era la pai-spre-zece ani — mirà, în ziua nunţei, pe toţi. Dar ce mira şi mai mult, este faptul că, farmecul ce pusese stăpânire asupra ei nu ţinu o zi nici două, ci un şir întreg de zile - aproape un an — când — după cum trec toate — se risipi şi trecu şi el. Cu toate acestea, copila nu încetă să-l iubească, în ciuda dezamăgirilor. E drept că şi el — deşi nu scăpa prilej s'o înşele — aşa îi era firea, — n'o iubea cu adevărat de cât pe dânsa... Şi părţi din cariera lui, i se deşteptau în minte: Revedea luptele pentru cucerirea culmei — comandamentul suprem al armatei — spre care înaintase prin învăţătură şi sârguinţă neîncetată; strămutările milităreşti dintr'un colţ al ţărei la celă-l-alt; prea marea lui asprime, la cazarmă şi în front; răsvrătirea companiei pe care o comanda, la Ocnele-Mari; ea, asvârlindu-se, despletită, între cei care îl

înconjuraseră, coperindu-l cu corpul şi ocrotindu-l cu inima, soţie care strigă soldaţilor turbaţi: „trageţi!“, şi dinaintea cărei, puştile scapă din mâini, şi genuchii se pleacă; isbânda lui — mai târziu — de-a întocmi o armată, scoţând, ca din pământ, regiment după regiment; instruind'o, traducând din ruseşte şi din franţuzeşte regulamente; înfiinţând *batalionul-model* ce avea să fie o pepinieră; stârnind admiraţiunea generalilor austriaci şi ruşi: Coronni, Halcinski şi alţii; iar acum sub Domnia cea nouă, o altă isbândă a lui: putinţa ce avusese să adune, în tabăra de la Furceni, 50.000 de soldaţi din toate armele, bine instruiţi, şi bine echipaţi...

Cunoscător a două-spre-zece limbi, suflet de militar prin moştenire căci cobora din vechea Casă Domnitoare a Lithuaniei — tatăl acestui om întemeiase în adevăr cu din propria lui avere un regiment în Rusia, care îi poartă astăzi încă numele; — la rândul său, el, şi numai cu mijloace luate din averea lui, cumpărase instrumentele pentru întâia muzică militară română, şi o înfiinţase'; iar, ne-rezemându-se de cât tot pe dânsul înfăptuise *o Şcoală Militară, o Casă de Dotaţiune a Oastei*, un mare ştab Domnesc...

Era, prin urmare, firesc, ca inima ei să fi fost plină numai de el — de el pe care îl crezuse nepieritor — nu om, ci zeu nesupus legilor celor-laite făpturi pământeşti, şi pentru care fusese steaua cea luminoasă.. De acest om să se despartă însă ea, şi să se despartă ast-fel?.. Ce? S'ar putea?

Inserarea ce se lăsa peste câmp, îi pătrundea în inimă. Lacrimile o podideau, cădeau cu picături largi pe hârtia telegramei pe care o pusese pe genuchi.. Dar careta bătea, în vremea aceasta, câmpiile, ca un vârtej... fugea, alerga sbura pe drumuri aproape neumblate; se strecura printre hopuri, printre răsturnişuri; trecea pârâurile şi râurile: cobora văile şi urca dealurile, din aceiaşi fugă, din acelaş sbor. Soldatul de pe capră, moţăia, se apleca în dreapta, în stânga; visa,

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ

cu mâna pe puşcă, la Tiţa, ţigăncuşa boierească în a cărei dragoste răsbise numai în ajun. Desculţi, şi călări pe deşelate, drăcoşii de surugii — nişte băieţaşi — cu ismenele de pânză sumese mai sus de genuchi, cu piepturile goale ce le ieşeau din cămăşile desfăcute, băgau roibii şi murgii în năbădăi. Ei hăiau, mânau, înjurau de ceara măsei, isbeau caii cu călcâiele, îi băteau cu pulpele arămii, ori îi plesneau cu sfârcul bicelor. Bietele dobitoace, înhămate cu şleauri şi cu frânghii, îşi bălăgăneau vijelios ciopotele, şi fugeau cât puteau, fugeau de mâncau pământul.

Cu cât se înopta însă, vârtejul, în loc să se domolească, se ducea mai iute. Se ajungea la jumătăţile de poştă pe nerăsuflate, şi alţi cai erau aruncaţi la oişte. Aceştia — din poruncă trimisă de la Bucureşti la toate căpetăniile de poştă — prin ştafetă anume dusă de un şolac, — aşteptau cu hamurile pe ei.

Alţi surugii, tot atât de copilandri, dar tot atât de îndemânateci, cu cai proaspeţi între picioare, spărgeau întunerecul cu hăirile lor din ce în ce mai sălbatice, şi se prăvăleau peste câmpii ca o vijelie. Roţile sfârâiau cu o aşa repeziciune, în cât — dacă ar fi fost ziuă — nu li s'ar li văzut spiţele. Careta, se apleca într'o parte şi în alta; gemea din încheeturi; părea corabia primejduită pe care fie-ce val stă s'o înghită şi ce se ridică de-asupra fie-cărui.

Inăuntru, copilul, văzând că mamă-sa aţipeşte cu capul răzimat de căptuşala caretei, îşi lipea fruntea de geam. El se uita în întunerecul 'năbuşitor, brăsdat lângă portiţe, de fulgerele galbene şi roşii ale felinarelor, şi încerca să ghicească priveliştile. Unde era vale, credea că e deal, îşi închipuia că vede ape mari... Insă, trăsura se apropia de locuri păduroase. Copacii — răsleţi sau mai mulţi la un loc — se iveau, când la un geam, când la cellalt, luau înfăţişări de oameni — de hoţi ascunşi în noapte, şi cu puşca la ochi.

Une ori, şuierăturile surugiilor, sau vorbele lor îngânate

de-a'n călare, erau socotite de el, ca semnaluri... Ingrozit, îşi zicea că n'are să mai scape din acea noapte, şi se trăgea de la geam. Ghemuindu-se, apoi, lângă mama lui, încerca să adoarmă, dar zadarnic: ochii săi rămâneau deschişi mari asupra întunerecului. Răsuflarea îi era scurtată, urechile vâjietoare, şi fiori-fiori îi treceau prin inimă.

Careta, în vremea asta, urma drumul, şi fiind-că era ajun de târg, şiruri de care începeau să treacă prin lumina felinarelor. Ele ieşeau din noapte, şi reintrau în întuneric, ca nişte umbre ale unei lanterne magice. Strigătele ţăranilor ce le abăteau, scârţâitul roţilor, înjurăturile surugiilor, se îndeseau. Dar odată cu teama de hoţi ce pierea frica răsturnişurilor se ridica dintre dealuri, năpădea din prăpastia văilor.

Copilul, deşteptase pe mama sa. Soldatul, care se detese jos de pe capră, şi împiedicase roţile umbla pe lângă portiţă. Surugii o luaseră la pas. Careta, în bălăgănirile tărăgănate ale clopotelor, cobora, acum, pe mamă şi pe copil, cu doui-spre-zece cai în şir, către adâncimi necunoscute, către funduri înnecate de întunerec...

Vărsatul zorilor, apucă pe drumeţi departe de Piteşti cu două poşte. Dar somnul ce doborâse pe băiat, rămăsese plin de aceiaş beznă. Ea, de pe câmp, îi pătrundea în ochi pe sub pleoape, şi alerga după trăsura fulgerată de aceleaş licăriri ale felinarelor cu lumină galbenă şi roşie. Copacii de pe culmi se prefăceau, în visul lui, în năluci negre — în haiduci cu căciulile înfundate pe ochi, care se ţineau după trăsurăi, şi cari se apropiau uneori, de portiţele ei până a le atinge geamurile. Alte dăţi, aceiaşi copaci, coborâţi şi ei de pe culmi, dau goană caretei, o ajungeau, o întreceau, rămâneau în urmă şi iar o ajungeau, însă în loc ca să mai fie toţ haiduci, erau călugări cu glugi negre pe cap, care, pe deşelate, goneau subt ei cai, se lungeau-se-lungeau, creşteau-creşteau, sau se poceau cum le veneà mai cumplit. Vântul le fâlfâià mantalele

şi glugile; se schimbau în demoni; se înmulţeau cât cuprindeau dealurile şi văile; erau în faţa, în urma, şi împrejurul trăsurei. In visul lui, îl mai ajungeau de pe muchia dealurilor, cât şi din apropiere, spăimântătoare hohotiri de râsete, şi fioroase fişăiri. Dar ceva era şi mai grozav: Braţele şi degetele dracilor se subţiau; mâinile li se agăţau de portiţă, una o deschidea; iar doui dintre demoni săreau năuntru. Intr'o clipă, unul îşi înfingea ghiarele în gâtlejul copilului, îi oprea strigătul, pe când altul i se aşeza greceşte pe piept, şi rânjea, şi sfâşiindu-i cărnurile, scotocind cu unghiile pe subt coaste... O!.. şi ce căuta el, erau plămânii, era inima...

Dar, mama sa, se deşteptase. Ea îi auzise răsuflarea scurtă şi grea, şi lăsase geamurile. Aerul tomnatic al unei dimineţi răguşite de ceaţă, îi răcori repede fruntea. Bătăile inimei i se liniştiră — visul se învălmăşea, dracii şovăiau, şi răsturnaţi, cădeau sub tăişul unei săbii de diamant.. In acelaş timp, o lumină venită fără să ştie de unde, îl înbrăţişa. Se simţea ridicat în sus — sbura, plutea — şi, înfăşurat de o nemărginită strălucire, o putere tainică îl fulgera şi mai sus însă -- dincolo de văzduhurile ciocârliei — de unde, apoi, graiul lui, ce întrec a în dulceaţă cântecul privighetoarei, se răslăţea peste ţară, trecea graniţa, înfăşura omenirea, era Dumnezeu făcut cuvânt..

Dânsul, deschise ochii tocmai pe când trăsura se afla la jumătatea unui deal. Soarele isbutise să spargă ceaţa. Cerul, săgetat de razele lui, se albăstreà. In stânga drumului, copacii, a căror frunzătură era încă deasă, deşi, în parte, roşcată, urcau spre şosea, din fundul unei văi.

In jos, la o adâncime de peste treizeci de metri, se desfăşurau ogoare vălurate ca o mare, dintre cutele căror, răsăreau clopotniţe şi coperişuri de biserici aceste singure limanuri de scăpare în mijlocul furtunilor vieţei.

Şi caii urcau mereu... S'ar fi crezut, acum, că ei se duc drept în cer, atât de înalt era dealul, şi atât de departe culmea...

„Diseară, vrând Dumnezeu, vom fi în Bucureşti, zicea mama. In urmă, scotea din bisacteaua de lemn de trandafir, iconiţa Maicii-Precistii, pe care o purta totd'auna cu ea la drum, îi scutura cu batista coroana de raze dinprejurul frunţei, îi sărutà argintul poleit, şi n'o punea la loc până ce nu'i descurca şirele de mărgăritare ca boabele de meiu, şi salba de rubiele, cu care o împodobise în ziua măritişului. Inima i se re-umpleà astfel de nădejde: „Nu era cu neputinţă ca lui să-i fie rău de tot. Dacă ar fi fost aşa, ar fi vestit'o din vreme. Un om ca dânsul, nu aşteaptă ultimul moment pentru ca să-şi ia adio de la tovarăşa vieţei, şi dela copii. Ce? Craiova era la o mie de poşte?“ Şi, pe lângă asta, puteà ea să şi-l închipuiască altfel de cum îl cunoscuse — sănătos în ori-ce clipă — depărtând însuşi gândul că un om ca el ar puteà să se bolnăvească... Şi-l revedea tot cum îl ştia: înconjurat de un stat-major strălucit, tobele bătând, trâmbiţele răsunând, soldaţii prezentând armele. El, crunt şi aspru cu cei mari, ţinându-i fără grai sub priviri, tremurători ca vrăbiile în ghiarele uliului, trecea dinaintea frontului. Prestigiul îl înfăşura. Respectul sbura naintea lui. Se înbunea cu gradele de jos, întemeia pe ele nădejdea militărească a ţărei...

Dacă — dacă însă va fi murit? Dacă îl vor fi omorât? Şi la această cugetare un trecut de ieri de alaltăieri îi năvălea în minte, împreună cu marşul militar comandat de el, pentru a dedà pe soldat cu oboseala, pe o simplă distanţă de şapte kilometri... Ura coloneilor pentru şeful lor se folosea însă de împrejurare. Ei se făceau de tot blajini cu soldaţii care, simţindu-i, se întârziau prin porumbi, de unde, în urmă, erau ridicaţi cu ambulanţa, sub cuvânt că au căzut... Organele de publicitate ale opoziţiunei semănând

apoi umplând câmpurile, văile, dealurile şi coloanele lor, cu morţi şi cu răniţi.

Iar pentru întâia dată îşi da seama cu limpezime despre ce ar fi soarta ei şi a copiilor, după moartea lui.

Duşmănii neîmpăcate, ingratitudini ascunse, aşteptau care altceva de cât momentul priincios? Şi ei, i se va ertà oare, frumuseţea, poziţiunea socială, epoca de stăpânire şi de biruinţi, dispreţurile ei pentru aristrocaţia de naştere ne-însoţită de cea sufletească, sângele boieresc pământean ce-i curgea în vine, curăţit de scrofurile prejudecăţilor?...

Da: Va rămâneà cu oare-care avere — zestre părintească — va lupta câtva, şi ori-cum s'ar fi întâmplat, îşi va creşte copiii... Însă, după aceasta, întunerec, noapte a viitorului nepătrunsă de ochii omeneşti. Cât despre sprijin domnesc, cu însemnări pe catastife, cum putea să prevadă ce avea să fie acest sprijin? Ce ştia, ce simţea, este că, odată cu moartea lui — dacă ea va rămânea în ţară, — va intra într'un necunoscut prăpăstios. Şi pentru ca, împrejurările să n'o apuce fără veste, vindea, din gând, case, moşii, tot. Pleca în Franţa, se aşeza acolo, cu copiii, nu se mai întorceà niciodată. Dar — isbuti-va să ducă viaţa înstrăinată de ţară pe totdeauna? No lega cu tot ce e românesc un fir nevăzut — sufletul — şi nu simţise ea, decâte ori trecuse graniţa, spre a se duce la Paris sau la Viena, în Belgia sau în Italia — ori-unde — că de şi nu'i lipsea nimic — că de şi o înconjurau curteniri şi consideraţie — îi lipsea — ceva nedesluşit, dar ce înceta, să-i mai lipsească de cum re-punea piciorul pe pământul românesc; de cum re-auzea graiul cel plin de farmec al copilăriei, al întregei sale vieţi?

Neapărat că era aşa, şi că, dacă aceasta se va întâmpla, avea să fie isbită de moarte chiar din acea clipă — însă, putea ea să'şi jertfească copii nenorocirilor ce i-ar fi aşteptat, şi să nu se jertfească mai curând pe dânsa? Hotărât: Odată

ce el n'ar mai fi, nu i-ar mai rămânea decât să plece, să se statornicească în Franţa, singura ţară pe care o iubea — după a ei. Şi va cumpăra, prin urmare, o fermă, în Normandia, pe care o şi închipuia între meri, aproape de coastele mărei, şi nu departe de Etretat sau Dieppe; — se îndulioşa la gândul că îi va fi dat să trăiască în linişte, să crească găini şi gâşte — curcani; se vedea cu şorţ albastru şi cu bonetă albă pe cap — din când în când, se ducea şi la Paris — la Paris! — dar numele acestui oraş îi schimba planul, îi aducea aminte că era datoare să se aşeze acolo — ca să 'şi crească copii — închiria un apartament pe *rue de Rennes,* băga pe cel mai mare în armata franceză; îl punea sub protecţiunea generalului-marchiz de Galiffet, pe care îl cunoscuse — lăsa pe cel mijlociu să 'şi urmeze chiemarea — să scrie versuri, nuvele, piese de teatru, romane, — să se facă ziarist — ce va vrea; — iar pe cel mai mic pe zăpârstea, pe „Ba-be-bi-bo-bu" al mamei — A! de el nu se despărţeà, îl ţinea lângă dânsa, şi, mai târziu — „văzând şi făcând".

Trăsura, ce se apropia de Piteşti, găsise un drum mai bun. Ea nu mai era sdruncitată de hopuri şi de făgaşuri. Dar copilului i se făcuse foame. Coşul cu ouă răscoapte, cu un curcan fript, şi cu brânzeturi, era ridicat pe genuchi. Muma-sa, scotea, şi întindea un şervet alb ca laptele. Ouăle erau sparte şi curăţite de coji. Guşa şi pieptul curcanului se făceau nevăzute. Vinul de Bordeau scădea în sticlă.

Roşeţi călduroase urcau pe amândouă obrazurile, şi ochii bătuţi de neodihnă se însufleţeau, iar viitorul apăreà mai puţin noros.

„Nu; nu se putea ca el să fi murit astfel!" — şi copilul care începea să creadă şi el că „nu se putea", se adânceà în gânduri.

Fire ce cu greu ar fi fost desluşită, el, de şi era încă

mic prin ani, se dusese prin cugetare şi prin simţire departe. Binele şi răul ii vorbeau cu o deopotrivă putere. Nici muma, nici tatăl lui, nici fraţii şi nici camarazii de o vârstă cu dânsul, nu ghiceau ce aripi de soare are la suflet, şi în ce tăvăliri de noroaie l'ar fi dus gândul, dacă acestea l'ar fi părăsit. Ochii lui erau mai totdeauna coperiţi de ceaţă, aşa că părea nepăsător pentru tot ce se petrece împrejuru-i, şi că umblă dormind pe picioare. Dar el vedea tot, simţea tot, se înduioşa de cea mai mică suferinţă, iubea cu patimă pe muma lui, de şi ascundea cu îngrijire ori cui simţirea şi gândul lui. Era slab, şi cu toate aceste, mâniile îi erau cumplite. Pe fratele său mai mare, care 'l lovise într'o zi, îl urmărise prin toată curtea cu un cuţit, şi acesta, din puţin scăpase ca să nu fie omorât Era, în sfârşit, de o mândrie nesuferită, dar şi de o bunătate ce nu cunoaşte margini. Nu citise la acea vârstă pe Lara, şi s'ar fi putut zice că e fiul lui. Simţirea lui era atât de ascuţită sau de bolnăvicioasă, în cât, dacă mintea nu i'ar fi fost puternică, această simţire l'ar fi dus la nebunie. Aşa, bună oară, nimeni nu ştia pentru ce îşi umplea el buzunarele cu pietre, cu hârtii, cu bucăţele de lemn cu toate nimicurile ce întâlnia în drum, când. în această privinţă, se supunea unui îndemn lăuntric mai mult decât copilăros, dar nespus de duios. Ce 'şi zicea, când ridica toate acele fleacuri de jos, mişcat, une-ori, până la lacrimi, era că lucrurile acele n'au să mai fie întâlnite sau văzute de dănsul nici odată...

Neîncetata curgere a vremei — ce nu se opreşte o clipă, şi ce nu se întoarce o clipă din calea care a făcut-o îi vorbea, spunându-i cu o neasemănată putere, că ziua de azi nu e ca cea de mâine; —că om sau lucru — astăzi sunt dar mâine pot să nu mai fie, şi că, dacă cumva tot urmează să mai stăruiască, un mâine în care nu vor mai fi le va ajunge şi pe ele.

Tatăl său, care fusese pentru copiii săi o spăimâie, lui mai cu seamă, nu 'i vorbise de cât cu răsteală. Pe el, şi pe fraţii săi, îi silea să vină în toate zilele să îi zică, la ore hotărâte: „Bon-jur pa-pa, Bon soir pa-pa!“ La masă, le poruncea să şeadă pe scaune, drepţi, să se uite în ochii lui, când le vorbea Se speriau de câte ori se supăra pe bucàtar. I se păreà că aude încă trântirile scaunelor, şi ţăndările farfuriilor ce se spărgeau.

Cu toate aceste, dânsul l'ar fi plâns mai mult ca ori-care din fraţii săi, dacă, în acele momente nu i s'ar fi petrecut în conştiinţă o luptă ciudată. Se simţea coprins de beţia goanei pe care o dau caii, cari intraseră în şosea, şi o nemărginită dorinţă de neatârnare şi de libertate pătrundea în el. Fiorii prematuri ai plăcerilor, sexuale îi destindeau muşchii cu lungirea braţelor şi a picioarelor, şi 'l cutremurau. Ce era bun în el, se svârcolea sub ce era rău. Pe tatăl său ar fi voit să 'l plângă cu hohot, pentru a'şi dovedi lui că l'a iubit în adevăr.

Dar o laie de ţigani, poposită la marginile oraşului, încăleca şoseaua cu tăbărârea ei.

Dânsa, după ce se întocmise cu adunături din felurite părţi ale ţărei, ce amestecaseră rudari, lăeţi şi netoţi, îşi aleseseră, mai de vreme, loc de iernatic acolo, şi câmpul se umpluse de coşare din nuiele împletite, şi lipite cu pământ galben.

Porci, găini, leote de dănciuci în pielea goală; netoate, care se certau pe grămezile de balegi uscate ce adunaseră de cu vara; sgomotul cujniţelor; costorirea tingirilor, năuntrul cărora, gaşperiţe arzuie învârteau otrepele ghiemuite sub picioare; mărgelele albastre şi roşii ce le ţăncăneau la gâturi; sdrenţe agăţate pe mărăcini şi pe crăcile pomilor; grohăirile scroafelor, sîsăirile gâştelor, hălălăirile guturale ale certurilor, apucau careta în vârtejurile lor.

Caii îşi iuţeau mersul. Unii, speriaţi, asvârleau cu picioarele. Ceilalţi puneau capul în pământ, şi fugeau cât puteau, ridicau nori de praf.

Copilul, uitându-şi posomorârea, scotea capul pe geam, şi râdea de balaeanele ce ocărau cu măscări pe surugii care le arseseră cu sfârcul bicelor. De necaz, îşi ridicau fustele, pe care dându-şi-le peste cap, îşi băteau dosurile la ei.

Dintre coşare, se repezeau dănciucii cu părul ciuf. In pielea goală, cei mai mulţi se ţineau de caretă, alergând după ea, iar cei mai sprinteni, se dau tumba, sau făcea roata pe lângă portiţele ei, doar de le-o pica, vre-un gologan în palmă.

Ca să facă haz, copilul se căută prin bozunare, şi le arunca din plin. Dar creiţarii, ori unde ar fi căzut, şi chiar dacă ar fi fost prinşi de vreunul, dau naştere la încăierări.

Pe el se asvârleau câte şeapte, şi câte zece, şi toţi se luau de păr, ţipau, se ghiontuiau, se înhăţau de mâini şi de picioare — de gât — şi rostogolindu-se morman, unii peste alţii, se călăreau, se dau cu capul de pământ, iar sgârăindu-se şi muşcându-se, se tăvăleau prin ţărâna şoselei, până ce ajungeau de-a dura în sanţurile ei.

Roţile sguduiră, în sârşit, caldarâmul Piteştilor. Bicele, chiotele, scoteau în uşi pe prăvăliaşii din uliţa cea mare. Trecătorii, văzând trăsura, se opreau pe loc. Insă cu cât se înainta spre bariera Bucureştilor, lumea, în loc să scadă, se înmulţea. Din depărtare, se auzea un fel de răpăială ciudată. S'ar fi crezut că e sgomotul unei mări ce se întoarce în matca ei. Răpăiala se apropia şi se desfăşura în auzuri, pe anumite măsuri, dar neîncetat aceleaşi. După puţin, răsunară şi nişte sforţări lungi ce ar fi putut să fie asemănate cu uriaşa mişcare a mai multor mii de foale ce se închid şi se deschid cu regulă. Erau soldaţii : Armata !

Cu bătăi în toba cea mare, cu fanfare de trâmbiţi, ea se

apropia. Şi: drum-drum-drum — dururum, drum-drum! ea înainta. Capete de coloane, după capete de coloane, se apropiau de trăsură, treceau pe lângă dânsa. Soldaţii, cu pasurile măsurate după tobe, recucereau oraşul, uliţă cu uliţă... Abea apucau să treacă unii, că alţiii le luau locul. Gorniştii din fruntea companielor, îşi îmbucau instrumentele cu încreţiri de bărbii albăstrite de perdaful bricelor. Steagurile se desfăşurau de-asupra luminişului de spângi, cu fliscuri şi cu sunete de aripi. Ofiţerii dintre plutoane, sau de pe marginile lor, se duceau, cu săbiile trase, şi cu epolete de aur pe umeri, fie-care către soarta lui. Câte unul, care ăzreá ordonanţa de pe capră, siluia cu priviri cercetătoare penumbra din cartea ce se oprise, şi, recunoscând chipul ostenit al doamnei dinăuntru, trecea salutând milităreşte, fulgerat de coborârile şi ridicările oţelului cavaleresc. Numele persoanei salutate, şoptit din ofiţer în ofiţer, ajungea, însă, până la şeful diviziunei, un colonel încă tânăr, care îşi punea calul în galop...

— Adevărul, voiesc să ştiu adevărul...

Dar colonelul, cu chipiul ţinut cu o largă curtenire în mâna dreaptă, cu cea stânga pe frâne, se apleca înainte, şi, cu vorbe meşteşugite, îi domolea grija, prin geamul lăsat: nu ştia nimic, se întorcea de-a dreptul din lagăr, nu se oprise în Bucureşti decât o zi—timpul trebuincios pentru a'şi odihni diviziunea, ce reintră în circonscriptia ei. Părea mirat că o întâlneşte. Dacă ar fi fost ceva grav, lucrul i-ar fi ajuns la cunoştinţă, la trecerea lui prin capitală. Că era bolnav, nu încăpea... îndoială... *însă... dar...*

Şi: *„drum-drum-drum-durarăm-drum-drum"*, vorbele lui păreau că se cojesc de poleiala... *„Insă... „dar" „cu neputinţă"*.. *„ar fi ştiut"*... răsunau calp, îşi pierdeau aproape cu totul căldura convingătoare...

Soldaţii de felurite arme se scurgeau ca apa. Uruirile tunu-

rilor şi ale ambulanţelor înnăbuşeau muzica dişciplinară a pasurilor; uliţa se libera; colonelul se apleca pe cal cu o ultimă salutare surugii plesneau din bice — „*ceara măsei* şi *papucii maicei-precestei*“—şi roatele sfârâiau din nou. *Balanga-langa-lang-lang*“. Piteştii erau lăsaţi în urmă. Sălbăticia fugei reîncepea: de astă-dată, şoseaua era bună, şi n'avea să sfârşească decât în Bucureşti, dealuri şi văi numai erau. Dar...

„Adevărul nu voia să ştie decât adevărul“.

— *Ba-langa, ba-langa, ba-lang*... fuga, un moment oprită prin sosirea la jumătatea de poştă, porneà iar. Tâmplele îi erau însă strânse ca de un cerc de fier. Capul i se golea de idei. Se uita înprejur fără să mai vadă—*langa-langa-langa*; *lang-lang-lang*“, se lăsa şi cu capul în colţul caretei—adormea.

Copilul, subt aceiaşi nimicire, simţea că şi lui i se păiejenează privirile. Locomotivă de mică viteză, careta, numai punea dela o poştă la alta decât două ore. Se ajungea la Găieşti cu sgomotul unei prăvăliri. Prunăriile din această localitate licăreau în pripă, cu vechiile lor case boiereşti având pridvoare de zid pe stâlpi, şi se făceau nevăzute. Câmpurile nesfârşite re-coprindeau văzul, se prelungeau fără urcări şi coborâri. Soarele, căzut spre apus, înprăştia pulberi de aur. Scaieţii şi mărăcinii erau cu totul poleiţi. Goana punea pe obrazele surugiilor, flacări. Sdrenţuirile cămăşilor piereau în aurul soarelui. Ei păreau smei călări pe paralei. Părul unuia, arămiu, îi bătea grumajii cu arzătoare aripi de lumină roşcată. Altul, era oacheşiu ca un ţigan, dar frumos ca un fecior de împărat din alte vermuri; cel de al treilea, bălan, şi cu toate că era cel mai copil, mâna mai nebuneşte – „*ceara mă-sei şi christosu lui tat'so*“...

Dar ochii copilului se închideau pe sfert. Clopotele îi sunau în cap; osteneala îi trecea pe sub vederi şiruri-şiruri de bobiţe albe şi negre ce se mişcau dupe partea în care îşi ducea pleoapele.

Aceste bobiţe, tot arătându-i-se şi tot pierind—ce nu i se destăinuiau decât după oboseli mari—îl îndrumau către închipuiri ciudate... Da: Pentru ce ochii n'ar câştiga, în anumite împrejurări, pătrunderi ce le lipsesc în stările trupeşti şi sufleteşti obicinuite? Lumi, ce nu sunt nici bănuite de care mintea nici simţurile omeneşti nu'şi dau seama, nu s'ar putea oare să ne încojoare, să fie lângă noi, şi noi să nu le ştim? Şi pentru ce nu s'ar afla făpturi şi lucruri întocmite din aluaturi care să scape vederei şi pipăitului omenesc? Ştie cineva ceva? S'o spună. A învăţat şi el în şcoală—şi va mai învăţa—dar cunoaşte-se-va vre-odată ce e lumina? Negreşit, la carte se zice că ea e o mişcare; însă mişcarea a ce? Şi dacă e mişcare, de ce încetează să mai fie de cum, vrând s'o prinzi într'o odaie, ai închis obloanele? In sfârşit, sufletul, ce este el? Este sau nu este? Bunica lui spunea că este, că face parte din Dumnezeu, şi că se întoarce la el. Profesorii lui spuneau că e o născocire. Dar alţi profesori, aceştia mai învăţaţi şi mai mari, scriau pe întrecute în cărţile pe care le dosea din biblioteca tatălui său, că dacă n'ar fi sufletul, n'ar fi nimic. Apoi cu Dumnezeu? nu merge la fel? E şi nu e. Uite popa nu e popa. Cu stelele însă, cum rămâne, ce sunt ele? Unii spun că vre-o câteva sunt pământuri, iar cu cele mai multe, sunt sori Şi cu toate aceste, de şi ele pot să fie şi sori şi pământuri, ele sunt altceva: Fiinţe ale nemărginirei care trăiesc, simt, cugetă, şi se iubesc sau se urăsc—după cum se plac sau nu se plac.

Nici vorbă că ar râde cine iar şti aceste gânduri — dar adevărul erà tot cel care i se urca din suflet în mintea lui.

Şi astfel, el umplea cerul cu făpturi ce erau îngeri — oşti întregi de îngeri ce, în vecii-vecilor, împingeau tot mai departe întunerecul, îl răsturnau brasdă peste brasdă, spart.

Dar deasupra marginei depărtate a câmpului, soarele era de-o schiopă. Coborâse, şi seara ajungea caii din urmă. Cu

felinarele, aprinse careta trecea acum prin satul Mogoşoaiei—sat întocmit aproape în întregime numai din ţiganii Brâncoveneşti... Câinii, fireşte, îi faceau alai. Dar la ieşirea din sat—departe şi nu prea—începu să se mute pe câmp, de colo-colo, ca o spuză de licurici...

Soldatul, se apleacă spre geam, bătu într'însul:

„Bucureştii! c'coniţă".

Inima mamei tresărea, o lua iute de tot. Furtuna cailor soseà în dreptul Bănesei, aluneca pe dinaintea ei, se năpustea în rontul întâiu. Lămpile de petrol depe oparte şi depe alta a faimoasei plimbări roşeau pe rând întunerecul. Copilul, scotea capul, şi se uita înaintea cailor. Rontul al doilea era trecut cu ocolire pe dupe havuz, surugiii, opreau în scurt, jandarmi călări şi mai multe trăsuri ocoleau careta:

— Nu, n'a murit, dar...

— Iute, atunci! Iute.

Şi roţile duruira pe podul Mogoşoaie; ele scăpărau schântei din pietre, geamurile sbârnâiau între pervazuri, se trecea dinaintea bisericei Sărindarului, cu porţile şi toată împrejmuirea cernită, fără ca cei dinăuntru să se fi uitat în acea parte; surugiii, coteau pe o uliţă, o luau pe alta, intrau pe o poartă, opreau la o scară, muma şi copilul săreau jos:

— Cum îi e? Cum îi e?

Slugile tăceau, o femeie în negru se arătă în capul scărei, se arunca de gâtul nouei sosite:

— **Ah! ma tante, ma chère tante!**

NICU DEREANU

Lui G. O. Gârbea, poetul lui Iov, prietenului scump şi fostului camarad de liceu [1]).

Nicu Dereanu se născuse în Ploieşti. El era nepotul unui fost ministru. Işi făcuse liceul în Bucureşti, luase bacalaureatul, şi fusese numit copist la un minister, prin stăruinţa unchiului său.

Pe lângă aceasta, el urma la drept—când urma. Nu e mai puţin adevărat că Nicu, deşi nemerea rar la cursuri, cunoştea de minune clădirea de peste drum de statuia lui Mihai-Viteazul, călare pe breazul, adică pe un cal mic cu coadă mare, şi ţinând în mâna stângă un goş-gogea topor cu care tot ameninţă, de când e pus acolo, Universitatea, iar în deosebi, sălile facultăţei de drept. Mai ales, seara, îi plăceà lui Nicu să se aşeze pe banca din turnătoria Lemaître, din faţa Universităţei, de unde privea vârful clădirei, coronat cu un vultur de ciment de portland refractar la igrasie.

In sus şi în jos, cât şi pe dinaintea lui, tineri cu ghete englezeşti, şi cu vestoane ce abia trec de talie, se amestecau

1) Incetat din viaţă.

cu bătrâni, ciudaţi la înfăţişare, printre cârdurile de femei cu rochi la modă. Vorbe şi râsete se schimbau dela o grupă la alta, iar trăsurile începeau să treacă spre Calea Victoriei, cu feciorii de bani gata în ele, care, fără să se întârzieze prea mult prin oraş, cărau în toate nopţile averea părinţilor la Herăstrău şi la vila regală. Nicu, aşezat pe banca lui, mai adesea nici nu auzea şi nici nu vedeà nimic. Ochii lui mari şi negrii, împrumutau fakirilor nemişcarea lor, pe când, cu gândul se ducea spre lumi cu totul altele decât ale vieţei zilnice. Privirile lui îi erau răpite, câte odată, şi de vedenii mai pământeşti. Statuia lui Heliade avea, între altele, darul să'l farmece. Şi cu toate că nu ştia că acest moment se datoreşte celui mai mare sculptor al Italiei de astăzi, el nu se lăsa să fie târât de criticele scytice ale cărturarilor cu vază, care nu găseau cuvinte să batjocorească pe impeitritul uriaş, în ura lor împotriva celui care întemeiase nu numai limba şi literatura română, dar înviase şi sufletul latin între Carpaţi şi Dunăre. Simţirea lui pricepeà măreţia şi frumuseţea acestei statui, cu care, aproape că nu se poate potrivi nici altă operă de artă a sculpturei din zilele de astăzi. Ca un tribun care îşi încheia discursul, aşa Heliade depe soclul lui de marmoră îşi încheia viaţa cu o firească şi blajină plecare a capului şi corpului în faţa poporului pentru a cărei redeşteptare luptase atât

„Şi acum, i se părea lui Nicu că îi rosteşte dumnezeiasca marmoră: „Ce pot oare să vă mai dau când m'am dat vouă întreg?".

Oh! Heliade! Dar pentru ce n'ar fi şi el un urmaş al lui? pentru ce nu i ar creşte şi lui aripi suflefeşti care să'i ducă într'o zi numele, ori cât de necunoscut ar fi astăzi în inima fie-cărui român? E adevărat că, deocamdată, nu era decât un biet student, şi un mic, foarte mic slujbaş Dar Heliade? Ce fusese oare? — Iar, mai mult: dela cine, şi în ce şcoli în-

văţase carte? Nu începuse să ia cunoştinţi de citire, buchierind „*Alexandria*“, împrejurul Târgovişţei, împreună cu nişte ciobani dând noaptea roată pe lângă un foc? Apoi Bolintineanu? Cum începuse şi el, şi unde ajunsese? Mari Doamne! au fost oamenii ăstia, de care râd ticăloşii de acum..

Şi visurile ce'l ademeneau i se aşezau pe frunte ca nişte porumbei de lumină, ori se făceau privighetori cu cântece ne-mai auzite. El trăià, astfel, clipe în care i se părea că stelele se coboară până la dânsul, ori că, dimpotrivă, se urca el singur pănă-la acea spuză de aur şi de pietre scumpe, şi că pierde pământul din vedere. Iar când se cobora de acolo în lumea tuturor, ce n'ar fi fost în stare să facă, şi unde n'ar fi putut să ajungă? Poet, legist, orator, el se vedea pe rând de toate. Şi de ce nu? Poet, bună oară,—e! Care şcolar n'are astăzi câte o dragoste în inimă, şi câte o presimţire cumplită că, odată cu căderea frunzelor... Şi care şcolar nu se grăbeşte să'şi pună aceste simţiri în versuri, şi să dea fuga cu ele pe la gazete?—Dar legist? Nu e aceasta şi mai uşor? Nu naşte tot românul advocat, după cum naşte poet? De altminteri, nu e statornicit un principiu: „*că fiecare cetăţean are deplina cunoştinţă a legilor*“, şi nu el singur este legiuitor de vreme ce, contractul între părţi e socotit ca lege? — Şi, tot aşa, cu privire la ori ce. Cât despre măreaţa carieră a armelor, nu naşte oare fiecare cetăţean soldat, şi nu poate să ajungă fiecare general, sau chiar căpetenie a căpeteniilor? Urcarea culmilor ştiinţifice, i se părea, la drept vorbind, ceva mai grea. Dar dacă era vorba să te gândeşti mai bine, nu tocmai membrii *Institutului Franţei sau al Societăţei Regale Ştiinţifice din Londra*, au făcut descoperirile cele mari...

El, Dereanu n'are decât să vrea, spre a face ca numele lui să răsune peste tot. Pe tărâmul unor asemenea descoperiri, se simţea mai cu seamă tare. Aşa, între altele, câte zile nu'şi bătuse el capul să ajungă la rezolvarea problemei „*mişcărei*

prin mişcare". Cărbunii, electricitatea, aerul comprimat, trebuiau lăsate la o parte. Ele pe lângă că dau naştere la cheltueli, ce întrec rezultatul atins, mai sunt şi izvoarele unor sume de întâmplări nenorocite. Fumul de cărbuni este, de altă parte, şi de natură să prăpădească sănătatea. Cu totul altfel ar merge lucrurile dacă el, necunoscutul de azi, şi omul de care, poate, se va vorbi mâine în lumea întreagă, ar găsi pe cineva care să înţeleagă marea lui descoperire pe care a întemeiat'o pe un principiu atât de puternic. De sigur că, la început, mulţi au căutat să'l sdruncine în credinţa lui. El însuşi s'a îndoit vreme lungă, că'şi va duce plăsmuirea la capăt bun. Adesea mintea omenească se înşeală. Descoperitorii merg, de alt-fel, pe dibuite, căci ştiinţa sfârşeşte acolo unde născocirea începe. Fapt este de asemeni, că istoria feluritelor izbânzi îndeplinite pe tărâmul ştiinţific, arată cât este de protivnică lumea îndrăsnelilor şi indrăsneţilor. *Fulton* se duce la *Napoleon I*, spunându-i că a găsit, cu ajutorul aburului, un mijloc de mişcare — drumurile de fier — mijloc care îşi bate joc de depărtări, care nu ţine socoteala de dealuri şi văi şi de ori ce fel de alte piedici. Fulton nu este, cu toate aceste — pentru Napoleon! de cât un nebun. El râde, dă din umeri şi ajunge la Waterloo. *Daguerre*, un alt nebun, înfăţişază *Institutului Franţei* o amănunţită tălmăcire a descoperirei pe care zicea că a făcut'o. Dar secretarul învăţatului aşezământ, ia în răspăr descoperirea lui, şi hotărăşte că şi acest Daguerre, dacă nu este un nebun, este totuşi un păcălici.

Fireşte că totul, prin urmare, povăţuia pe Nicu să'şi dovedească, atât lui cât şi lume, că nu s'a înşelat. Şi iată pentru ce, de câte ori se aşeza pe banca din faţă Universităţei, închipuirea şi mintea lui, ce alunecau încoa şi în colo, se întorceau mai des spre maşina pe care, din gând, o întocmise cu o nespusă desăvîrşire. Iar că această locomotivă nouă se va

mişca, şi că iuţeala ce va câştiga va fi mai mare chiar de cum e cea pe care o dă aburul, nu mai era îndoială. Aşa că Nicu o şi vedea de sus şi până jos înfăptuită, şi aşezată pe şine, şi se vedea până şi pe el, nici mai mult, nici mai puţin de cât în gara de Nord, jobenat şi înmânuşat, şi gata să urce pe noul balaur de oţel şi de foc ce avea să'i poarte în veci de veci numele în slăvi. Negru de lume, peronul gărei i se arătă atunci. Bucureştii întregi erau în picioare. Delegaţii presei îşi făceau cu greu loc printre mulţime. Imbulzeala era nepomenită, şi, în mijlocul ei, mai multe doamne leşinau. Mulţimea începea chiar să schimbe ghionturi cu gardiştii. Prefectul poliţiei se repezea în biroul telegrafic şi cerea grabnica sosire a pompelor. Căci nici un public nu se astâmpără mai uşor cu apă ca cel bucureştean. Dar semnalul de plecare al trenului cu care trebuia să se facă încercarea descoperirei lui Dereanu era gata să fie dat. Nu se mai aştepta de cât regele. Nicu, urca în vremea aceasta, pe locomotiva lui, şi, fără voie, un zâmbet trufaş i se arăta la colţul buzelor.

Entusiasmul ce trecea peste o parte a mulţimei, o făcea atunci să'şi ridice pălăriile şi să izbucnească în strigăte şi urale.

Trăsura regelui străbătea însă în curtea gărei iar imprejurul ei se făcea pe loc un gol. Regele nu era înăuntru. Un adjutant îl înlocuia, şi cu toate aceste, zîmbetele înalte, el le împărţea. Roşu şi gras sub livreaua curţei, vizitiul întorcea caii şi trăgea lângă scară.

Dar sub geamlâcul ce adăpostea vagoanele la care se afla înhămată faimoasa locomotivă, o scurtă şuierătură răsunà, şi, aproape în aceiaşi clipă, trenul ce se zguduia, se punea în mişcare. Incet, la început, şi apoi din ce în ce mai iute, el, într'o vreme de necrezut de mică se micşora şi se pierdea în depărtare spre nesfârşita mirare şi încremenire a celor din

gară. Strigătul mulţimei fu uimitor de măreţ. Dereanu care, de pe locomotiva lui îl auzea, simţi că privirea i se înpăiejenează de bucurie. In picioare, şi cu mâinile încleştate pe pereţii platformei, veni o clipă când el se simţi aproape Dumnezeu. Căci iată-l, în adevăr, iată-l, stăpân deplin peste soarta lui şi pe care o ţinea acum strivită sub tălpi. „Mai iute! mai iute! erau cuvintele ce izbucneau dintre buzele lui, pe când mişcările mâinilor lui aiurau printre vântul care'l isbea. Ce? îi spunea cugetarea — lumea nu era să fie de astăzi a lui? Şi n'avea numele lui să cutreiere pământul trâmbiţat de mii şi mii de glasuri? Iar până la moarte, îl mai aştepta oare altceva de cât îndeplinirea tuturor voinţelor şi dorinţelor lui? De cât chiar viciurile ce, treptat, aveau să'l copleşească, schimbate de oameni în virtuţi înalte, sau cel mult, în mici greşeli nedespărţite de firea tuturor oamenilor mari. Aur! putere a puterilor şi glorie a gloriilor — zeităţi ce ridicaţi pe cei pe care îi ocrotiţi de-asupra ori-căror altora—voi pentru care nu este altă lege şi altă morală de cât cea pe care o hotărâţi voi, iată-vă, işi zicea tânărul, iată-vă în stăpânirea mea, în stăpânirea unui Nicu Dereanu!

Şi trenul ce aluneca repede, se întrecea ca iuţeala vântului, ajungea aproape pe a gândului, se prăvălea peste văi şi câmpuri ca o furtună. Ţăranii de pe marginea şoselei care'l vedeau trecând, rămâneau încremeniţi şi se cruceau. Oraşele, ori satele, câte se iveau în stânga şi în dreapta lui, se făceau nevăzute cât clipeai din ochi. Plopii argintii ce se deşirau pe ţărmul unui râu cu maluri nisipoase, păreau că se topesc în unul singur, ce erà neîncetat dinnaintea ferestrelor vagoanelor. Dar cu cât se scurta drumul dintre tren şi gara oraşului unde era să se oprească, pe atât şi chipul lui Dereanu se încrunta. Semeţia ce, adineauri încă, îl făcea să nu se mai potrivească cu nici un om de pe pământ, îl părăsea. Incleştate pe manivela frâului de oprire, mâinile lui

îşi sporeau zadarnic sălbăticia puterei pe care o desfăşurau. Dintr'o pricină sau dintr'alta, acest frâu era ca şi cum n'ar fi fost. S'ar fi crezut chiar, că mersul îngrozitor îşi măreşte iuţeala în loc să şi-o domolească. La curbe, locomotiva şi vagoanele săreau pe şine şi ameninţau cu deraierea. Staţia unde trenul era să se oprească licărise numai o clipă pe dinnaintea ochilor lui Dereanu şi pierise în zare. Iar în faţa şi în urma lui, el nu mai zărea de cât alba panglică a soselei cu cele două şine ale ei ce se duceau către nehotărâtele zări ale câmpiei, pe care o tăiau în două.

Insă tocmai când desnădejdea lui era mai mare, căci locomotiva ajunsese acea iuţeală dincolo de care aşteaptă haosul de vagoane rupte urcate unul peste altul, auzi, sau crezu că aude, sunetul unui ceasornic ce bătea în depărtare orele patru din spre ziuă.

Când Nicu se desmetici din visele ce'l smulseseră împrejurărilor veţei lui, luna albea aproape ştearsă în petecul de cer din stânga turnului Colţei

Doi gardişti, văzând că se face ziuă, se înfăşuraseră în mantalelor lor şi dormeau pe treptele muzeului. Câte un pantalon-creţ, calfă de măcelar cu mânecile răsfrânte, se ivea pe strada Colţei şi se grăbea cu pasuri răsunătoare către piaţa mică.

Nicu, se întoarse acasă încet; şealele şi spinarea toată îi erau înţepenite de răceala nopţei. Câţi-va camarazi din facultate, il întâlniră în dosul pasagiului, şi crezând că iese de la o petrecere, voiau cu ori-ce preţ să'l târască cu el la *Pisica-Albă*, — pentru a se drege. Dar el se grăbi să se depărteze în urmă'i cu râsetele şi glumele sărate şi nesărate ale acestora

Realitatea îl relua în stăpânire. Iată-l din nou căzut din înălţimea visurilor ca o pasăre cu aripa ruptă de alicea vânătorului Iată-l din nou, biet student sărac, vara cu pantalon

de iarnă, şi iarna fără palton şi cu ghetele căscate la vârfuri, prin noroiul cleios al uliţei...

Pe de-asupra, prins de nişte friguri neaşteptate, fu silit să nu se întoarcă la cancelarie de cât a treia zi. Când reapăru, mustrările ce'l aşteptau isbucniră. Cum? dumnealui îşi închipuia că treburile statului pot să stea pe loc fiindcă i-a venit pofta să se bolnăvească? De sigur că lucrurile nu pot să meargă astfel... Dacă e bolnăvicios, coconaş, să facă bine să'şi dea dimisia... Sunt cinci-spre-zece candidaţi care aşteaptă — şi toţi cu bacalaureat — iar în viitor, vor fi şi licenţiaţi cari să scoată limba după aşa bunătate de slujbă. Numai nouă-zeci lei şi câţi-va pe lună, de o camdată, e adevărat; dar greutatea e să te vezi în pâinea statului, că, apoi, departe mergi... Mai pune că, poţi să ajungi şi sub-şef de birou, şi să te însori... Cine nu'şi mărită fata după o slujbă?... Te mai aşteaptă, în sfârşit, spre bătrâneţe, şi drepturi la pensie, aşa că, de la şase-zeci de ani încolo—dacă'i atingi—poţi să dai cu căciula în câini. Dar el ma cu seamă? El? Nu era oare şi student la drept şi nu-i înlesnea slujba putinţă să pună mâna pe diploma de advocat şi să taie palavre nesupărat de nimeni? Şi lucrurile stând astfel, dumnealui în loc să fie recunoscător şefilor, în loc să prescrie ordine şi circulări—să'şi facă datoria—se îmbolnăvea.. Să bage însă de seamă, de rândul ăsta i se trece, dar când i se va mai întâmpla, va fi înlocuit.

Tăcut, şi plecându-şi fruntea sub mustrări, Nicu se reaşeză pe obicnuitul scaun de paie ce'i subţia fundul pantalonilor, şi repunându-se în corent cu lucrările de zi îşi scârţâi condeiul pe concepte cam de felul acestora:

Domnule Prefect,

Vi se pune în vedere că cu privire la raportul dv. cu No. 150 sunteţi *cu onoare* invitat să vă conformaţi *întocmai* cu spiritul şi litera legei.

Primiţi, etc. Ministru, *Legalicescu.*

Ordine de acest fel sunt, în adevăr, de mare însemnătate, căci dau loc la lucrări ca cea care urmează, în cancelaria prefecturilor către care sunt îndreptate:

Domnule Sub-prefect,

Vi se pune în vedere că, cu privire la raportul dv. cu No 640, cerându-ne deslegarea despre chipul cum trebue să urmaţi (aici *„cu onoare“* nu se mai pune fiindcă un prefect nu poate să se adreseze către subalternul său *„cu onoare“*), sunteţi invitat să vă conformaţi întocmai cu legea şi spiritul ei, (aici se adaugă) *cunoscând că la din contră,* vă vom face direct răspunzător.

Prefect, *Pârjolescu.*

Şefii se arătară câtăva vreme mulţumiţi. Aveau şi de ce: căci pe când colegii lui Nicu fumau ţigări, sau vorbeau despre viitoarea fată pe care aveau de gând s'o pună la mână, iar câte odată şi despre cămătarii cărora le trăseseră *chiulul*, el singur rămânea neclintit, totdeauna aplecat peste masă şi cu spinarea încovoiată asupra lucrărilor de făcut.

Zilele treceau acum pentru dânsul la fel. Venea la cancelarie la opt dimineaţa, se aşeza dinaintea călimărului de pământ ars şi — maşină de prescris — scuipa, slovă cu slovă bine-făcătoarele dispoziţiuni ministeriale *„întocmai cu spiritul şi litera legii.“* Dar dacă nu mai lipsea dela cancelarie, închipuirea lui nu'l ducea mai puţin departe de locul unde se afla şi departe de viaţa pe care o trăia.

Ca şi pe banca din faţa Universităţei, Dereanu uita în acele clipe tot, şi zilnic îşi călărea câte un Ducipal nou. De câte ori nu se văzuse, bună-oară — vis între alte visuri ale lui — intrat în armată ca voluntar, şi tocmai când războiul se declarase. Mobilizarea îi îmbătase atât de mult în cât, nici nu ştia cum ajunsese la graniţă şi cum el şi armata română o

trecuseră. Destul că acum ştia că munţii au rămas în urmă şi că el se află în mijlocul unei câmpii întinse, şi printre camarazii lui de soartă şi de glorie, desfăşuraţi, în număr de două sute cinci-zeci mii, de ordine de bătaie. Dincolo de apă, spre dreapta, câmpia se urcă pe nesimţite şi se făcea deluroasă. Acele părţi de locuri fuseseră mai cu seamă puternic întărite de aripa stângă a duşmanului. Căpetenia oastei noastre, în loc să ocolească poziţiunea şi să atace, cu toate mijloacele de care dispunea, aripa dreaptă ce era mai slabă se isbi de ele. Greşeala lui cea mare fu, apoi că'şi prăpădea armata prin pipăiri treptate ale terenului, netrimiţând în foc regimentele de infanterie de cât rând pe rând, Duşmanii câştigau terenul, şi în curând, lupta luă o aşa faţă în cât, când generalul voi să'şi desfăşoare toate puterile, nu mai putu s'o facă.

In mijlocul umului şi gloanţelor, printre obuzele care vâjâiau şi se crăpau în cădere, Nicu nu'şi pierduse cumpătul. El îşi da de minune seama că bătălia era pierdută. Soldaţii şi începuseră să dea înapoi, iar mulţi fugeau.

Din fericire, isbit în inimă de un glonţ, generalul căzu. Insă în clipa când groaza şi desnădejdea îşi făcea drumul printre şirurile românilor, Nicu, care văzuse primejdia, şi care ridicase de jos chipiul divizionarului, punându-şi-l în cap se află, dintr'un salt, călare şi luă comanda armatei. Mişcarea ce se produse în rândurile noastre fu dintre cele mai dătătoare de avânt. Cea mai mare parte dintre soldaţi se repezi pe urmele lui ca un troian ce se surpă de pe un munte. Ura! Iureş! Cei dintâiu din soldaţi cad. Cad şi rândurile ce vin după ei. Dar Dereanu, printre fum, se ridică în scările şelei. Statura îi este măreaţă, şi gestul magnetic. Asaltul ce se dă poziţiunilor în care duşmanul s'a retranşat este hotărâtor. Pe Români, îi aşteaptă, poate o moarte sigură, dar gloria cea mai nepieritoare le va duce numele printre

veacuri. Câteva regimente atacă atunci în coastă poziţiunile armatei potrivnice. Dereanu înfige cel dintâiu steagul românesc pe una dintre ele. Sdrobiţi de toată artileria noastră, inamicii bat în retragere. Goana ce li se dă e pentru ei cumplită. Invălmăşeala le încurcă rândurile. Gloanţele puştelor şi proectilele mitralierelor îi seceră ca o grindină. Morţii abia li se pot număra, şi spre seara, oştirea noastră tăbărăşte pe câmpul de bătaie.

„Ca un glob de aur luna strălucea
Şi pe-o vale verde..,

O triumf! O glorie! Zilele lui Mihai-Viteazu au reînviat, după încheierea păcei, Dereanu reintră în capitala, din care plecase simplu soldat, în mijlocul flacărilor dragostei populare. I se strigă ura! i se aştern covoare sub copitele calului, şi florile răpăiesc dela ferestre peste capul şi corpul lui.

— „Te-am prevestit de mai multe ori, domnule Derene, că ai s'o paţi, fură vorbele ce tăiară aripele uneia din aceste himere ale lui într'una din zilele dela sfârşitul lui Septembrie şi în momentul când ea se desfăşura mai strălucită.

Şi i se comunică înlocuirea. Greşelile ce-i se strecurau în transcrieri erau în adevăr, prea mari. De trei ori i se întâmplase ca, în loc de: „întocmai cu spiritul şi litera legei". Alte ori, cu dela sine putere, schimbase unele formule. De câte ori nu i se spusese să nu mai pună: „*am* onoare să vă invit" ci: „*cu* onoare vă invit, etc."

Apoi, unde am ajunge dacă cei care îndrăznesc să se atingă de sfinţenia formulelor administrative n'ar fi cu asprime pedepsiţi? Auzi! Bine'i şade, tânăr cum este, încă pe băncile şcoalei, să îndrăsnească să îndrepteze pe mai marii lui, oamenii cu carte şi vechi în biroucraţie...

Nicu, auzea aceste vorbe, dar i se părea că'l lovesc tot atâtea gloanţe. Sudori ca ale morţei îl coprindeau, şi ca în-

tr'un vis, se ridică de pe scaun, iar desprinzându-şi dintr'un cuier pălăria, îşi luă umbrela şi ieşea în curte.

Afară, o ploaie pătrunzătoare şi măruntă se cernea din înălţimea posacă a văzduhului. Ea spăla pietrele din împrejmuirea ministerului în care, birjarii purtenicilor zilei, înfăşuraţi în dulămi roşii şi civite îşi înfundau căciulele pe ochi. Pe uliţi, noroiul, se făcea lipicios, se agăţa de tocuri şi de vârful ghetelor, se pleoştea în stropi galbeni pe pantalonii trecătorilor, şi până pe geamurile dintr'o bucată dela prăvăliile lor mari.

Nicu, în haina lui neagră, lustruită de prea multă purtare şi roasă la coturi, cu umbrela în mână, pe care n'o deschidea, umbla sub ploaie cu pasul măsurat. Se ducea înainte, fără nici un scop, era cu ochii deschişi şi nu vedea, se lovea de câte un om şi de altul, răvăşuia pe rând uliţele, şi părea că e un nenorocit care, deşi umblă doarme.

In moliciunea ploioasă a zilei, se simţea că e furat de un fel de amorţeală, şi că nervii i se descordează. El putea să fie asemănat şi cu un om care ar fi primit o sdravănă lovitură în creştetul capului.

Cu toate aceste, zilele trecură pentru Dereanu ca şi pentru toată lumea, şi, acum tocmai când Crăciunul sosise, el nu mai avea unde să locuiască de mai bine de-o lună.

Unchiul său, frate bun cu biata lui mumă, moartă de cum îl născuse, se afla când la Nissa, când la Monte-Carlo, unde-i scrisese. Dar jocul la *roşu* şi la *negru* cu diferenţe zilnice de câte două şi trei sute de napoleoni, îi lua prea mult timpul spre a se mai putea gândi să-i răspundă...

La început—după ce stăpâna casei unde locuise îi detese afară, nefiind destul de bătrână ca să găzduiască pe nimic pe studenţii săraci—Dereanu, intra prin cafenele, cerea câte un pahar cu apă, aştepta sosirea câte unui prieten ca să'l poftească la o cafea, vorbea cu voce tare înpotriva guvernului, a omenirei, da în judecata conştiinţei lui pe Dumnezeu, zicea

că el este adevăratul demon. Alcătuia, apoi, lumea, pe alte temeiuri. Era comunist şi socialist. Coprins de o milă fără margini pentru tot ce suferă se uita pe el. Alte-ori însă; îşi da seama că omenirea nu poate să fie decât ce este: că osebirile dintre unii şi alţii sunt firesti, că n'au să piară niciodată, şi că, în sfârşit, suferinţa este o lege a vieţei..

Iar când se prăvălea în aceste adevăruri, mila lui era înlocuită de răutate. Dacă ar fi putut, ar fi nimicit tot ce este, ar fi trimis în nirvana pe cei buni deopotrivă cu cei răi. Albul ochilor i se roşea atunci de sânge; vocea i se făcea strigătoare, şi închizându-şi degetele peste palmele mâinilor, ameninţa cu îndârjirea pumnilor cerul şi pământul.

Obişnuiţii cafenelei — stâlpii — îi dau ocol, il întărâtau cu o vorbă batjocoritoare. Alţii, mai neghiobi, se prefăceau că cugetă la fel cu el, îi exaltau mişcările sufleteşti, şi, pe furiş, îşi făceau cu ochiu, râdeau pe înfundate. Dintr'o cafenea în alta, Dereanu îşi petrecea astfel vremea. Dar alte dăţi, bătea podul de dimineaţă până seara, între grădina Episcopiei şi piaţa Constantin-Vodă,[1]) doar de-o vâna dela vre-un cunoscut, sau prieten, un leu-doi, ce i se dau mai mult de milă decât ca împrumut. Problema cea mare, chestiunea de viaţă sau de moarte era însă pentru el cea pe care trebuià s'o deslege de treizeci de ori pe lună, şi anume: aflarea unui adăpost unde să poată dormi o noapte. Şi când nu'l descoperea din vreme, când seara îl apuca fără dânsul, după ce trecea în şir cafenea după cafenea, era silit să ia în revizie birturile prin care chiolhangii se întârziau până dinspre ziuă, să se alăture de ei, şi să bea cât i se turna în pahar, iar, la urmă, să'i întovărăşească prin localuri patentate, fericit dacă vreunul, trăsnit de vin, îl poftea la el acasă, spre a găsi acolo un pat, sau mai puţin de atât, un scaun. Intr'o zi, întâmplarea îl făcu să

[1]) Azi palatul Poştelor şi Telegrafelor.

întâlnească pe un fost conşcolar. Era în dreptul vestitului birt „*La Purcelul*".

— „Cum te-ai schimbat! Insă... desigur că... în bine. Numai—de! ce să zic!—nu pari în fonduri, îi zise acesta.

— „Ei da! M'am schimbat; cât despre fonduri, n'am fost niciodată bogat. De câtă-va vreme, sunt, apoi, şi fără funcţiune; dar tu, ce te-ai făcut atâta vreme?

— „Pe unde crezi că n'am umblat? Nouă ţări şi nouă mări: cu toate aceste, nu pot să zic că mi-a mers rău.

Şi din aceste momente, prietenul lui Dereanu se arătă nedespărţit de el, îl ajuta, îşi împărţi odaia cu dânsul—dormeau şi făceau chefuri împreună. Aceasta însă nu ţinu mult. Câteva cuvinte, pe care el i le spuse într'o zi, îl răniră de moarte. Trufia celui care ar hotărî şi de rândul ăsta soarta celui care e în lipsă, şi puţin în urmă odaia călduroasă răsună lung de sgomotul unei uşi trântită pe ţâţânele ei.

Iar acum, în noaptea ajunului, sub un vânt ascuţit ce aleargă ţipând pe încâlcirile uliţelor, Nicu, în biata lui haină, lustruită de prea multă purtare, fără galoşi, cu ghietele aproape căscate, se duce drept înnaintea lui, şi cu aceleaşi pasuri mecanice ce l'au scos afară din curtea ministerului, o ia pe podul Mogoşoaiei, se loveşte când de câte un om, când de câte un felinar, se opreşte în faţa geamurilor de pe la prăvălii, se uită la bronzurile şi la bucurile de artă ce scanteează în lumina gazului, dar fără să le vadă.

Grăbită, lumea îşi dă cu coatele, îşi încrucişează umbrele ce se lungesc de-a curmezişul trotuarului şi până pe mijlocul uliţei, printre roatele trăsurilor, ce scot vuiete metalice din caldarâmul înghieţat.

Dar, între răsunetul uşei trântite şi între momentele în care se afiă, au trecut, pentru Dereanu, trei zile—trei zile de nemâncare şi nedormire. Cu cei cinci-zeci de bani pe care i-a găsit în căptuşeala pozunarului dela jiletcă, el şi-a cumpărat

o jimblă, din care i-a mai rămas o bucată, ce'i rânjeşte sub braţ, printr'o spărtură a gazetei în care a înfăşurat'o.

In acest timp, la *Broft* [1]) şi la Capşa, gelatinele ca faţa chilibarului topit, tremură pe farfurii de porţelan aşezate pe tăvi de argint, coperind tocăturile de cărnuri impănate cu fel de mirodenii, ce împrumutau tiparului formele cele mai atrăgătoare. Alături, purcei gata pentru a fi puşi la foc, zorzonaţi cu zulufi de hârtie colorată, şi cu pătrunjel verde în dinţi, îşi dau coatele cu alţii, fripţi gata, şi cu şorici poleit de flăcări. Se mai văd şi fasani reînbrăcaţi cu penele lor, precum şi o mulţime de alte pasări de vânătoare. Prăjituri ce se înalţă ca nişte clădiri cu cinci-şease rânduri, fac, de altă parte, ca gura să-ţi lase apă, printre surpările de bomboane ce dau afară din cutii, ori din coşuri cu împletituri aurite.

Dereanu a umblat în sus. a umblat în jos. In sfârşit, s'a hotărât să intre şi el în vestita cafenea a lui Fialkowski, ce însufleţea, pe atunci, piaţa teatrului cu paraponisiţii guvernelor, care găseau acolo adăpost şi pahare cu apă.

In seara aceea, nu se aflau pe canapelele de pluş roşu ale cafenelei decât vre-o câţi-va negustori faliti. Fumul lăsat înăuntru de mulţimea consumatorilor, înceţa însă lumina becurilor de gaz. Nicu care nu intrase întâia oară acolo — se aşeză şi el pe pluşul sgâit al canapelelor, cerându-şi paharul lui cu apă, care i se aduse cu multă bună-voinţă, şi se apucă să aştepte...

Ce? nu ştia nici el: soarta lui? Naşterea mântuitorului?— Sau pe-amândouă deodată? Dar, ori cum ar fi fost, el se uita când la pervazurile despoleite ale oglinzilor, şi când la felinarul din piaţa teatrului, ce se vedea prin uşa de geamuri a cafenelei.

Afară, începuse să ningă—ningea de mai bine de un ceas:

---

1) Un mare hotel ce se ridica înainte în locul hotelului Continental.

dar fulgii cădeau acum mari, căci vântul încetase să sufle. Ei se agăţaseră, mai întâiu, de felinare, se prinseseră ca nişte fluturi albi de crecile pomilor, se aşternuseră, la urmă, pe trotuare, albiseră coperişurile caselor, şi întocmiseră, cu încetul, peste toată întinderea Bucureştilor, unul şi acelaş strat gros de zăpadă. Cete de băeţi, cu *„bună dimineaţa la Moş-Ajun“*, se bălăbăneau printr'nsul, troieniţi până la glesne, îşi pierdeau galoşii, şi, pentru a se încălzi, se loveau cu bulgării de zăpadă. Nicu, ieşi cel din urmă din cafenea, îşi strânse haina la piept, îşi înfundă picioarele în moliciunea ninsoarei, şi o luă înainte pe trotuarele pustii. El mergea alăturat de case, în umbra lor culcată peste uliţă, şi trecea câte odată ca o iasmă prin făşiile de lumină împaiejeniată ale felinarelor. Ninsoarea, ce nu încetase, i se grămădea pe marginile pălăriei, i se aşeza între gât şi gulerul ridicat, îi albea spinarea, îl încărca, de sus până jos, cu fulgi albi, şi iar, albindu-i părul şi sprâncenele îl schimba în moşneag ne-mai aşteptător de bunuri pământeşti.

Pasurile lui se făceau, fireşte, mai grăbite. Părea coprins de frigurile unei puteri peste măsură de mare. Oare nu era el dator să însemne, în acea noapte, urmele lui, negrele brazde ale mizeriei, peste tot corpul Bucureştilor?

Da: aceasta îi era menire. Şi el nu mai trăgănea să şi-o înţeleagă. Se mira numai, cum de nu şi-a priceput'o mai de mult... Şi numai *„înainte“*, era, acum, cuvântul ce i se ridică în gând, şi numai înainte se şi ducea,—căci ce va zice capitala când se va deştepta a doua zi, şi nu'şi va găsi pârtia făcută? Iar în aiurea ce'l coprindea, bătea sub picioare zăpada ce începuse să înghieţe, şi ce trosnea ca praful de zahăr, şi făcea pârtie — pârtie largă să încapă pe ea toţi înpaltonaţii Crăciunului. Vântul însă se ascuţea. Nu ameninţa a viscol, ci se făcea chiar viscol. El îi sfârcuia obrazul cu brice de ghiaţă şi de foc. Vârtejuri după vârtejuri, măzărica îi intra în urechi,

în ochi. Picioarele nu 'şi le mal simţea, dinţii îi clănţăneau, şi ca să mai înainteze, era silit să se oprească tot mai des şi să se reazeme aci de un colţ de zid, aci de un felinar.

Deodată, şi cum sosise în largul bulevardului, spre care o taină ciudată îl readusese, câteva tăieturi îi zvârcoliră pântecul. Se încercă să le stăpânească, dar glasul foamei e mai puternic de cât orice voinţă. Doui-trei paşi îi mai făcu, totuşi dar picioarele ce i se înmuiară nu'l mai duseră.

Oprit lângă chioşcul ziarelor, el se propti de dânsul, rupse cu mâini tremurătoare petecul de gazetă în care se află cea de pe urmă bucată de pâine — un codru uscat şi tare — o smulse din hârtie, o frecă cu zăpadă, şi ducând'o la gură, îşi înfipse dinţii în ea cu sălbăticie... Pomii, împrejurul lui, şovăiau de ninsoare sub greutatea mulţimilor de flori albe de-asupra cărora umezeala ce îngheţase pe ele pusese străluciri de pietre scumpe. Şirurile de felinare se duceau de o parte şi de alta, dar nu era geam al lor care să nu fie pe jumătate înzăpezit, sau de pe care, să nu atârne ca nişte staiactite, ţuţuroaie de ghiaţă.

Cele două statui, a lui Heliade şi a lui Mihai, se zăreau printre fulgi, schimbate din marmoră şi bronz, în făpturi supra-omeneşti.

Dar Dereanu nu mai făcea doi paşi fără să alunece. El se târa mai mult de cât umbla. Se târa ca un câine orbit de moarte dar tot credincios stăpânului, şi se apropia de banca ce fusese cuibul lui de visuri de odinioară, — atunci când luna albea aproape ştearsă în stânga turnului Colţei...

Iar când ajunse la ea, şi când mătură cu pulpana hainei albul strat ce i-o ascundea, se lungi încet de-asupră-i, îşi puse o mână sub cap şi alta pe piept, închise pe jumătate ochii.

Ninsoarea îşi agăţa fulgii rotunzi de genele lui creţe. Ei se

topeau şi înghieţându-şi la suflarea crivăţului, micile picături, se schimbau în tot atâtea lacrimi de briliant.

Dar visul în care el se adâncea treptat era nespus de dulce. Putea să sufle crivăţul cât vrea, căci se simţea tot mai uşurat de ticăloasa greutate a corpului. Glasuri îngereşti îi umumpleau auzul. Privirile îi erau furate de sute de vedenii albe. Două, mai cu seamă — şi amândouă cu ochii blânzi şi adânci — mama şi tatăl lui, poate — se aplecau peste el, îi întindeau braţele...

Dar ceasurile cinci din noapte sunau la „călugăriţe". Cu toate că slăbite de depărtare, ele fură auzite de o ceată de tineri plecaţi după covrigi şi nuci. Ajunşi în dreptul palatului Şuţu, dânşii se despăţiră pentru a se întoarce pe la casele lor. Câţiva — cei care o luară pe bulevard — văzură un om înfins pe-o bancă. Ei îl crezură beat, şi îi strigară aproape în urechie un zdravăn : *„bună dimineaţa la Moş-Ajun"*.

Şi tăcerea recoboară peste bulevard.

ZI DE AUGUST

Departe de Bucureşti, între două şiruri de dealuri, de care satele se agaţă ca nişte cuiburi de rândunele subt ştreaşinele caselor, se aşterne o vale, ce e tăiată pe mijloc de apa Plăviţei. Acest râu, ce şerpueşte printre pajiştile şi arăturile coperite, primăvara, cu talazurile de smarald şi de aur ale grâului şi ale rapiţei, isvoreşte tocmai din muntele Crestat. Dânsul, în această parte a curgerei lui, după ce ocoleşte pe după o branişte de frasini intră într'un zăvoiu de plute şi de salcii unde, întârziindu-se câtva sub umbră, e apucat, în urmă, de zăgazurile dela moara pitarului Stambulachie Dar tainica linişte a zăvoiului; prin a cărui iarbă înaltă cresc romaniţe şi gălbenaşi, e cu totul turburată când morarul ridică stăvilarele, şi când Plăviţa, multă vreme contenită între zăgazuri, se repede între jghiaburile verzi de mucegai, spre a se măcina pe roata ce se pune în mişcare. Dinaintea moarei, aproape că nu e ceas când doi trei ţărani să nu se opintească să'şi descarce din care sacii cu porumb sau cu grâu, şi să'i urce înăuntru cu înjurături de cruci pe

buze şi cu credinţă nestrămutată în suflete. Malurile acestei ape sunt pe alocuri, înpâslite de iarbă, şi se fac, pe altele, ţărmi de nisip, cu spărturi de mică scântetoare prin el.

Pajiştile şi arăturile, cu bogăţia lor de bucate, se desfăşoară peste râu, până în poalele dealurilor, şi urcă, uneori, pe ele. Spre dreapta, acoperişurile de tinichia dela câteva biserici săteşti răsar licăritoare în lumina unei zilei de pe la începutul lui August. Dincoace de Plăviţa, în poalele dealului din stânga, se ridică, vechie şi coperită cu şindrilă, biserica comunei Stămbuleşti, al cărei turn e ocolit de porumbei ce se îngurluiesc.

Cu privelişte pe această fermecătoare vale, colţ al unei Elade de odinioară, albeşte, aşezată cam la sfertul dealului, cula cu pridvor de zid boierului Stambulachie. Pe coastă în sus, pornesc spre dânsa ulmi bătrâni; prunii călugăreşti, cu prune cu gât, galbene şi lungueţe; prunii obişnuiţi, duzii prăfuiţi şi nucii cu foi late şi umbră mirositoare. Amestecaţi în acelaşi asalt, pe cari pomii şi copacii îl dau dealului, se află un număr oarecare de corcoduşi şi câţiva cireşi.

Jos de tot, sub coastă licăreşte oglinda de argint a unei bălţi. Pe faţa apelor ei nemişcate, o lume de frunze căzute îi întunecă pe lângă maluri, limpeziciunea. Cerul însă îi albăstreşte partea dela mijloc, pe când, mai spre lunca, ea se prelungeşte ca un gât, şi intră sub întunerecul frunzelor, sângerat de moţurile roşii ale trestiilor.

Ici-colo, atât pe margini cât şi pe mijlocul bălţei, nuferi albi şi galbeni — trandafiri plutitori — se mişcă după cum îi mână adierile. Printre ei, *boul-bălţei*, gândac dintre cei de tot mici, dar al cărui cântec răsună departe, sare de un sfert de stânjen în sus, sau, cu iuţeli ca ale clipirilor, sgârâe oglinda tihnită a apelor, întocmai ca un diamant pe care o mână ageră l'ar trece pe faţa unui geam.

Odată cu urcarea coastei spre cula cuconului Stambulachie

urcă şi pomii ce, isbindu-se de gardurile curţei boiereşti, îi dau ocol şi o iau la mijloc.

Această obştească pornire a văiei spre cucerirea înălţimilor, ce sunt totdeauna în lumina soarelui sau a lunei, ameninţă cu rădăcinile pomilor şi ierburilor, să spargă gardul care împrejmueşte casa Pitarului şi, cu vremea, să dea iureş însăşi *culei*, să se agaţe de ea, să 'i se încleşteze în ziduri, să'i ştirbească temelia, şi, rozând'o, s'o surpe şi s'o şteargă din faţa pământului

Stambulachie însă, nu este om să se dea bătut cu una cu două.

De cum venea primăvara, punea să smulgă mărăcinii, lăstarele şi bălăriile din prejurul gardului, şi cula, urma să zâmbească, neatinsă, dealurilor şi văilor Plăviţei, ce se ducea la vale, şi călătorilor ce se duceau a deal ori la vale.

In starea în care moştenise el casa şi moşia dela părinţii săi, voia să le lase pe amândouă celor care'i vor fi urmaşi, şi, mai cu seamă feciorului său întâi-născat — iar la această părere se unea şi grăsulia cucoană Paraschiva, prea cinstita lui soţie.

Şi tot pentru aceasta, şi fiindcă amândoi bătrânii ştiau că fiul lor Costică — care de vre-o două săptămâni îşi luase licenţa în drept —avea să le sosească chiar în acea zi, dânşii, cu toate că îşi vedeau de treburile obicinuite, simţeau că le saltă inimele, şi că nu ştiu cum să-şi mai găsească de lucru ca să le treacă de urâtul aşteptărei.

In neastâmpărul său, pitarul, părăsea din vreme în vreme, prunăria din dosul caselor, unde, flăcăi şi fete, scuturau pomii, grămădind movile de prune brumării, şi alerga spre casă, unde, după ce urca în foişor, lua ochianul şi se uita lung spre *drumul cel mare*.

Cucoana Paraschiva, din cuhnia în care priveghia bătutul

putinilor, îl zărea cu coada ochilor, şi mică şi grasă cum era, suia gâfâind scara după el.

— „Par'că văd ceva", îngâna dânsa trăgându-şi răsuflarea dar tocmai colo — departe — dela deal de *moara Sârbului* — în dreptul plopilor din *hotarul Vârteştilor*.

Stambulachie îşi ştergea cu o bastistă vărgată sudoarea de pe capul lui pleşuv şi lucios ca un pepene verde, şi apropiându-şi iar de ochian pleoapele roşii, de-asupra cărora nu se mai aflau decât vre-o trei-patru fire de păr alb, se uita lung spre *drumul mare*, şi se uita mai ales dela deal de *moara Sârbului*, în dreptul hotarului din Vârteşti.

Dar pe drum nu alerga de cât praful ridicat de un vânt băltăreţ, praf ce se încolăcea, întocmind nişte vârtejuri ce dau fuga unele după altele ca beţele unei reşchitori în mişcare.

Stambulachie, îşi lăsa ochianul, îşi mai ştergea sudoarea de pe frunte, şi cucoana Paraschiva se cobora în argea ca să mai vadă de ţesutul scoarţelor.

Fetele, în lipsa lui, se lăsaseră de cules pentru a se sbegui cu băeţii care le sâcâiau, ori le apucau pe la spate, şi le aşezau pe vrute ne-vrute pe genunchi.

Mai spre fundurile livezei, vre-o doi-trei vlăjgani sgăcinau pomii, şi, ca să facă haz, potopeau peste fete o ploaie răpăitoare de prune. Cele mai gogoneţe, de cum le alunecau între cămăşile desfăcute, li se duceau de-alungul piepturilor pârlite şi oprindu-li-se între sâni, li se mişcau acolo cu gâdelări ce le făceau să se pornească pe râs, sau să scoată mici ţipete.

La vederea pitarului, care se înapoiase în ogradă, râsetele şi glumele încetară, şi toţi se puseră de isnoavă pe lucru.

Dintre băieţi, unii băteau prunii cu nişte prăjini lungi; alţii se urcau în ei; alţii, le adunau de jos, şi le rânduiau la o parte, movile lângă movile.

Şi pe când pitarul trecea dela unii la alţii, pasările speriate, îşi părăseau cuiburile ascunse în ulmii ce înbătrâneau dincolo

de vâlceaua ce despărţea prunăria în două, iar vântul băltăreţ plutea pe deasupra pomilor ducând spre pădure mirosurile molipsitoare ale apelor stătute.

Trana a Stanchei, fată de treisprezece ani, scutură, în vremea asta, un prun ce crescuse cam singuratic, în mijlocul unei mici poieni. Dar fiindcă roadele necoapte bine nu cădeau, dânsa, sprintenă şi răzătoare, se urca între crăcile prunului, măcar că vântul îi luase pe dedesupt fusta şi cămaşa resfrângându-i-le mai sus de genunchi.

Niţă al dascălului, băieţandrul de optsprezece ani, care se făcuse, de dragul mindirului milităresc, călăraş cu schimbul, pasămite că'i pusese gândul, fiindcă îi toca verzi şi uscate, şi, mai din glumă, mai cu dinadinsul, îi spunea că a dovedit într'unul din ulmii de dincolo de pârleazul prunăriei un pui de mierlă cum n'a stat altul, cu totul şi cu totul alb —cu graiu de aur, şi numai pe subt burtă şi pe supt aripi surăpură...

Trana — şireata! — frumuşică de pica, cu gropiţe la colţurile gurei, dar cu chipul încă de copil, îi aruncau priviri ce'l înnebuneau, râdeà, zicea că nu'l crede, îl lovea cu prune în cap, îi asvârlea câte una în gură, pe care, el o prindea din sbor, şi o strângea între buzele lui roşii şi cu mustăţi mijitoare...

Dar Niţă făcea ce făcea, şi tot de puiul de mierlă îi vorbea, iar când Trana se da jos din pom, o lua cu binişorul s'o ducă de partea ulmilor, s'o facă să sară pârleazul cu el, doar de or găsi puiul cu norocul — bătu-l-ar cucu! — în cuib — la căldură.

Şi aproape pe negândite — aşa cum n'ar fi crezut nici el că are să i se întâmple — se pomeniră între ulmii cei mari cu pârleazul trecut, şi departe cu totul de culesul prunelor, printre dese tufişuri de măceş şi de porumbe vinete, el tot făcându-se că nu-şi aduce aminte în care ulm e cuibul, şi

ea tot spunându-i că a fost o proastă că l'a crezut, şi tot smucindu-se să scape de braţul ce'i strângea mijlocul...

Şi cum Niţă îşi apropiase obrazui de al ei, el îi jură că are să i-l arate cu adevărat pe năpraznicul pui, şi dând într'o parte ghimpoasele creci ale verdelui mărăciniş, se strecură cu ea până la rădăcina celui mai înalt dintre ulmi — cel pesemne cu puiul de mierlă între crecile lui.

Şi fiindcă buzele ce i se făcură de foc furaseră fără de veste pe ale ei, Trana, care vruse să se smulgă de sub arsura lor, se pomenise — fără să ştie cum — că alunecă şi cade dar, odată cu aceasta, simţise că se surpă peste ea şi cerul şi pământul, şi copacul, şi Nită, şi puiul de mierlă, şi tot...

Prunăria urma însă să răsune de râsete şi de glume, de răpăirea prunelor, şi strălucea ca mai nainte sub prăfuirea aurului frumoasei zile de August.

Cu toate aceste, soarele cam schiopăta spre apus, şi Stambulachie, care se uitase la ceasornic se cam încrunta. Cum, adică? Ceasurile cinci trecuseră şi Costică nu sosea măcar că'i trimesese poştalionul la oraş de cu dimineaţa?

Cucoana Paraschiva, în odaia cea mare, unde întinsese masa, auzise bătând chindia în toaca de fier — a doua zi fiind Duminică — şi era tot aşa de îngrijită: Vai de ea şi de ea! S'o fi bolnăvit, i s'o fi întâmplat ceva, l'o fi răsturnat trăsura?... Ce să fie?... Şi feluri de prăpastii îi veneau în minte, o făceau să'i tremure mâinile şi să risipească piperul pe masă, deasupra căruia se grăbea să arunce sare — ca să nu iasă vre-o ceartă.

Iar de câte ori se deschidea uşa, şi intra Floarea, un fel de fată de suflet — ţărancă pe care o crescuse dela vârsta de cinci ani — inima ei o lua iute:

— „Tot nimic, Floareo?“

Apoi, fără să aştepte răspunsul:

— „Pune curcanul la mijloc“.

Şi trecând dela una la alta:

— „Ticălosul de Tudorache!.. S'o fi îmbătat mai ştii! O fi făcut vre o posnă?...— Să bagi de seamă să nu cumva să dea ciorba în foc. Unde e urda? Azima să n'o arunci la cuptor decât când s'o zări trăsura.

Floarea, fată de opt-spre-zece ani, frumoasă ca o zână, în zevelcă ţărănească, dar cu cismuliţe de brunel, umbla prin casă, ieşea, intra, aducea tăvi cu poame, farfurii cu mezeluri. Pe faţa mesei, albă cu dungi de borangic, se îngrămădea toată îmbelşugarea casei: caimacul, laptele covăsit, laptele cu orez, cu zahăr şi scorţişoară pisată pe deasupra: peştişorii mărunţi ai plăviţei înfipţi în frigărui de lemn, şi fripţi după ce fuseseră picaţi cu unt proaspăt; limbile de porc afumate; muşchii; şi, la mijlocul mesei, după cum şi poruncise cucoana Paraschiva, curcanul auriu, între mere domneşti, între pergamunte şi prune călugăreşti, iar în două cutii deschise, curmale de târg. Tot cam la mijloc, patru mari clondire cu vin de Orodel, şi două butelii pecetluite, cu vin de Krasna.

Ospăţul părea pregătit pentru două-zeci de inşi, şi, cucoana Paraschiva, cu toată grija ce o turbura, nu'şi putea stăpâni mulţumirea uitându-se la masă, peste care arunca o privire înfăşurătoare.

— „Paraschivo! Paraschivo! se auzi deodată din foişor.

Era glasul lui Stambulachie care, în neastâmpărul său, se întorsese în ceardac, şi reluase ochianul.

Nu mai încăpea îndoială: de data asta trebuia să fie Costică. Trăsura i se arătase, la început, ca un punct ce alunecă cu iuţeală în mijlocul unui nor de praf. Dar punctul se apropiase, se mărise, se făcuse trăsură cu patru cai la roată şi cu doui înaintaşi, şi ajunsese la priporul unde urma să se abată de pe drumul cel mare pe valea plăviţei în jos.

Nedomirirea nici nu ţinu deaitfel mult... Trăsura, trecuse în adevăr de pripor, şi o cârmise drept spre sat, opintindu-se

printre glonţanele şi făgaşurile împietrite de soare, către podul de bârne al plăviţei.

Stămbulachie, coborî scara câte două-două trepte, iar bătrâna, rămasă în foişor, apucă şi ea ochianul, şi ne-mai putându-se îndoi, îşi fâlfâi batista, ca şi cum Costică ar fi putut s'o vadă.

Din prunărie flăcăii, care îşi dessumeţeau mânecile, pătrundeau în curte câte trei şi câte patru, şi urmaţi de fete — fiindcă isprăvnicelul oprise culesul din porunca pitarului se înşirau dealungul jicniţelor de scânduri ori se aşezau — pe sub pătule. Vorbele, glumele mişcarea umpleau curtea.

Dar butia, fusese desfundată de argaţi, şi toţi se trăgeau într'acolo, şi se uitau cu jind la ea.

Dar unii, zărind doui lăutari ieşiţi ca din pământ — cinghinele care, în anterie sdrenţăroase, sdrăngăneau coardele dela o cobză şi scârţiau o vioară — îşi dau cu cotul — strigau: „să trăiască cuconul Stambulachie".

Când trăsura sosi la poartă, soarele sfinţea pe după dealuri oalele cu vin trecuseră din mână în mână, firele din sprincenele pitarului se sbârliseră şi se desbârliseră de bucurie.

Floarea, aruncase azima la cuptor, cucoana Paraschiva se hotărîse să-şi întâmpine băiatul la „*Crucile din vale*", şi lăutarul cu vioara, după poruncile chefuite ale pitarului:

„Trage Cioară
„Din vioară
„Să s'audă dela moară",

cânta de rupea pământul; cobzarul îi ţinea isonul, fetele bătuseră curtea sub un început de horă.

Costică, tânăr de douăzeci şi doui de ani, cu flăcări răscolitoare în ochi, înalt şi subţire ca o mlădiţă, fire nervoasă, dar puternică, sări jos, în mijlocul strigătelor de bună venire. El îşi ascunse capul pe sânul mamei sale, care nici nu ajun-

sese în poartă, îi sărută mâinile, trecu la tatăl său de al cărui gât se aruncă, mulţumi ţăranilor, roşindu-se de câte ori o fată îi ducea mâna la gură şi la frunte, şi ca să scape din încurcătură, întreba de masă.

Mama sa se repezea atunci pe scară, Stambulachie, Costică şi preotul satului o urmau.

Pârvu le ieşea în capul scărei cu un clondir de ţuică pe o tavă cu pâine şi cu sare. Singură Floarea nu se arăta îşi făcea de lucru, îşi băga capul prin dulapuri.

Bătrâna, prea uimită ca să'şi dea seama despre ce se petrecea, schimba apa de prin paharele cu verbine, cu busuioc şi rosmarin, cu ochiul-boului şi cu alte flori de ţară, ştergea ochii lăcrămaţi, tuşea îşi sufla nasul cu sgomot.

— *Ministru! Să te văd ministru!* se auzea glasul lui Stamabulchie în foişor, şi pitarul mai da o ţuică peste cap... Sfinţia sa, îşi netezea barba, bea cu smerenie, îşi lingea buzele, mai bea câte niţel, se oprea, părea muncit de gândul să rostească un logos.

Dar Pârvu, care lăsase tava cu rachiu pe un scaun de paie, se urcă pe scară cu ciorba. un castron alb cu marginile albastre.

Floarea, când Costică infră în casă, vru să'i sărute mâna. Ce? Glumea? Apoi s'ar fi putut una ca asta? Nu copilăriseră ei împreună?

N'alergaseră după cuiburi? Nu se daseră de-a dura pe coastă în vale printre buruieni şi mărăcini, şi nu mai aveau ei astâmpăr, cât e vara ziua de mare, aci căţărându-se prin duzi şi nuci, aci mâncând dude şi porumbe de se întorceau cu mâinile şi buzele vinete? Dar moriştele ce le făceau pe nisip, aducând la ele câte un fir de apă pe care îi furau isvoarele din apropiere? Dar jocul lor pe după ciuturile cu coperişul înflorit de leuştean şi de păpădie, ori înecat de pălămidă şi de urzici? Apoi, socul cel mare, din care tăiau

creci şi făceau puşcoace? Ce? Astea nu fuseseră? Şi crede dumneaei că copilăria se uită aşa de uşor, şi că, dacă el a fost la Bucureşti, nu s'a mai gândit la nimeni?... Ei! Aşi!... Ce sunt atunci trandafirii de mătase rouraţi cu sticlă pisată, cum poartă numai cucoanele dela Râmnic şi de la Craiova, şi pe care l'a luat anume pentru dânsa dela cel mai de seamă marchitan din Bucureşti? O să'l vadă, mă rog când şi-o deschide lada, şi şi-o descărca lucrurile, dar până atunci, să facă bine şi să stea jos.

Iar sărind de pe scaun, Costică o apucă de amândouă mâinile şi o aşeză cu sila la masă, spre marele haz pe care îl făceau pitarul şi popa Smarandachie, şi chiar cucoana Paraschiva.

După cum se întâmplă totdeauna în asemenea împrejurări şi la mese de aşa fel, ciorba de potroace fu lipăită în sgomotul buzelor şi lingurilor, iar pe barba şi pe mustăţile preotului zeama galbenă se agăţa cu stropi mari, ce când nu recădeau în taler, se pierdeau în păduratice adâncimi.

Când venì rândul mezelurilor, când se umplură şi se goliră paharele de mai multe ori, când se aduse claponul cu hrean şi, mai cu seamă, când pitarul Stambulachie despică curcanul cu guşă grasă şi carne rumenă, vorbele ce, la început, se târau pe deasupra mesei, sburară şi se încrucişară, se topiră una în alta, nelăsând să se audă decât crâmpeie din cele care se spuneau. Vinul de Orodel deslegase toate limbile. „*Ministru! să te văd Ministru!*“ nu contenea să se audă de câte ori bătrânul îşi ridica paharul. In vremea asta, Costică vorbea despre Bucureşti, Floarea despre zăvoiul dela moară, bătrâna despre căimăcămia lui Iancu Bibescu, popa despre patrafirul ce i se rupsese...

— Bucureştii! Ce oraş, ce lume! Dar şi câtă ticăloşie...

— Da, în vremea mea boierii...

— Şi toată lumea, cucoană Paraschivo, toată lumea era credincioasă.

— Mai ţii minte, Domnule Costică, cum era să ne înecăm în Plăviţa! Ne duseserăm la moară...

Stămbulachie însă, ridica paharul:

— *„Ministru! Să te văd Ministru!“* striga el cu glasul păiejenat, cu capul dat pe spate.

Când se sfârşi masa şi când ieşiră cu toţii în foişor, înnoptase. Dar isprăvnicelul îngrijise de un foc ce ardea cu bâibătăi, şi ce făcea ca întunecimea de prin prejur să pară mai deasă, iar dinspre el urca un puternic miros de porumb copt, pe care, ţăranii şi-l prăjiseră în spuza lui...

Hora, luase la mijloc focul, şi chipurile aprinse răsăreau din întunerec. Voinicii care o învârteau, şi despre care avea să se ducă pomina, isbucneau în lumină alături cu fete în cămăşi cu altiţe, ori piereau înghiţiţi de noapte, după cum se ducea jocul ce se strângea sau se lărgea, se încetinea sau se iuţea, da pe brânci, sguduia bătătura şi casa — cutremura dealul. Băieţii cei de tot tineri, cu dimie strâmtă şi găitănată pe picioare, cu scurte mintene în umeri, sau numai în cămăşi, cu căciulele pe ceafă—unii cu pălării de pâslă neagră înconjurate de flori—ridicau nori de praf cu săriturile lor, sbuciumau noaptea cu chiote, şi intrau şi ieşau din întunerec ca nişte năluci. Bine legaţi — voinici şi frumoşi — cu buzele abia înseilate de mustăţi, sau spelbi — oacheşi sau roşcaţi — cu ochii negri sau cu ochii albaştri — nu era unul să nu fure câte-o inimă, şi să nu se desprindă din horă cu câte-o fată...

Tot ce vedea i se părea lui Costică nou, şi tot ce vedea îl fermeca... Bucureştii, i se înfăţişau de odată urâţi; cartea pe care o învăţase, o curată deşertăciune; diploma lui de advocat, o nerozie. Viaţa liniştită, fericirea, erau aici, între dealurile unde se născuse, printre ogoarele din neam de neam ale Stămbuleştilor. Şesul Plăviţei, dealurile de dincolo de el;

pădurile şi satele de pe coastele lor, pe care le ghicea mai mult de cât le vedea; focurile aprinse prin noapte; biserica satului strămoşesc înnecată de întunerec, îi năvăleau din priviri în minte, din minte în inimă.

Urarea, strigătul de: *„Ministru! Sa te văd Ministru!“* i se părea acum o glumă.

In tihna câmpului, în munca pământului, în a fi ce a fost tatăl tău şi tatăl lui, iată — poate — iată de sigur, adevărata fericire — singura.

Şi dându se jos din pridvor, el intră în horă — cam nedibaci la început—dar, în curând, dând şi el pe brânci, sărind şi el cât zece, chiuind şi el, şi uitându-şi de diplomă, ca şi cum n'ar fi fost, de codicele civil şi de cel penal, de trebile politice şi administrative—de drepturile şi datoriile cetăţeneşti...

Lăutarii se duceau când spre o margine a horei când spre cealaltă, şi urmau—cu flăcări roşii pe obraz—să-şi sdrângănească unul cobza, celălalt vioara.

Niţă al dascălului cu boneta de cazarmă pe ceafă; cu cisme înpintenate; în pantalonii ce-i trosneau pe picioare, în tunică de dril descheiată la piept, sărea cât zece:

— Uite-aşa!

— Şi-aşa!

Şi-încă-aşa!

Trana a Stanchei, pe care picioarele n'o mai duseseră, se desprinsese din joc, şi din umbra în care îşi ascundea vânătăile şi buzele stoarse, căuta să nu se mai uite la Niţă. Cu toate astea, ochii tot la el i se duceau, la el care îi furase inima şi mintea cu jeraticul din ai lui, cu părul lui scurt ce scăpăra scânteieri roşiatice...

Hora, ce ajunsese un vârtej, i-l răpea pe fiece clipă, şi i-l readucea cu aceiaşi iuţeală. Inpreună cu fete şi cu băeţi, el, când încăpea în câte o aripă de lumină a focului, da pe brânci, sărea cât zece, şi trecea pe dinaintea ei, chiotind şi cutremurând dealul:

— Tot-aşa!
— Şi-aşa!
— Şi 'ncă' aşa!
— Hei! Hei!

Şi vârtejul, ce părea că se domoleşte, dupe ce asvârlea afară pe mulţi, se făcea iar nebunie!

— Hei! Hei!
— Uite-aşa!
— Tot-aşa!
— Şi'ncă-aşa!
— Hei! Hei!

Niţă, care la rândul lui ieşise din horă, dete de Trana rezemată de colţul unui pătul.

Cu buzele întredeschise peste un fir de pai, pe care îl strângea între dinţi, el se folosea de umbra în care focul lăsa acea parte a curţei ca să'i petreacă un braţ pe dupe grumaj...

Dar ea se lupta, nu mai vrea, şi fiindcă Niţă tot n'o lăsa şi o înbrâncea mereu mai spre întunerec, ea'l rugă...—„Niţă, Niţă!" „Niţă! Niţă!" şi rugându-l, se părăsea în voia lui care, deşi pe un alt drum, o ducea,—tot spre prunăria înecată de întunerec, tot spre ulmul cu puiul de mierlă, pe când, din chiotele ce'i ajungeau, urmau să se desprindă, aci mai tare aci aproape stinse, vorbele gâfâitoare, sau şuiurate·

— Uite-aşa!
— Şi-aşa!
— Şi'ncă'aşa!
— Hei Hei!

Iar când se ridică luna, din hora ce se spărsese, nu mai rămăsese de cât focul ce se stingea... Foişorul era pustiu, o linişte se lăsase asupra casei, iar răcăneii, şi câte-o hanţă de câine, luau în stăpânire noaptea, ce se făcea înaltă...

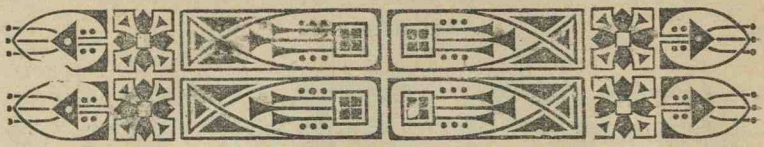

DRAMĂ BANALĂ

lui Constant Cantilli

Serdarul Calomfir, bătrânul *„taica-moşul“*, cum îi ziceau micii săi nepoţi, era bolnav de o săptămână. Dânşii plecaseră lunea la pension cu inima sburată. Şi, odată în bănci, întristarea îi întunecase. Ochii le alunecau pe cărţi. Citeau într'o doară. Nu scoteau nici o pricepere din literile ce le treceau pe sub ochi. Îşi aminteau turburarea şi grija de acasă. Mereu se gândeau la *„taica-moşu“*... Nu-şi dau seama despre întâmplarea ce se pregătea, dar stau pierduţi cu ochii în gol. Aşteptau ceva, şi nu ştiau ce. Acest *„taica-moşu“* fusese, pentru ei, aşa de iubitor! El era cel care îi lua, în zilele de sărbători, să'i ducă, pe sub seară, la cofetărie. Şi tot el, săracul! le ţinea parte în orice împrejurări.

Ora de recreaţie sosise. Prin clase, şi pe afară, ceilalţi băeţi se jucau cu mincea şi cu arşicele. Dar de geaba. Ei nu se amestecau în jocuri. Fiinţa lor sufletească toată, era acasă, în sala străbătută, la plecare, în vârful picioarelor... Re-auzeau gâfâirea şi răsuflarea grea a bătrânului — zăreau, pe o uşe crăpată, masa încărcată cu doctorii. Sticluţele, mai

mari şi mai mici, cu etichete mărginite cu chenare poleite, gătite cu scufiţe verzi, roşii, albastre şi galbene, nu le ieşiseră din minte. Chelia lucioasă a doctorului Axelmann, bărbierul cu lipitorile, cu păhărele pentru ventuze, şoaptele de prin colţuri ale familiei neliniştite, intrările şi ieşirile unora şi altora, strecurările pe lângă pereţi ale servitorilor, iar odată afară, alergând, care pe jos, care cu birja — la spiţerie, la medici — erau lucruri ce urmau să'i nălucească... Şi cu toate că erau prea copii ca să ştie ce e viaţa, şi ce e moartea, aceste amintiri îi făceau să se întrebe ce erau stafiile galbene purtate pe strade pe caruri de biruinţă, între popi şi cioclii? Auziseră, negreşit, că aceste stafii sunt morţii, şi aflaseră că, într'o zi, toţi au a se duce pe rând... Dar unde? Dar pentru ce? Şi neştiind să-şi răspundă, minţile lor se risipeau grabnic în alte părţi. Privelişti mai vesele îi înviorau. Se gândeau la micii prieteni ce aveau în curtea casei de peste drum, şi la pătulele lor de porumbei. Revedeau foişorul locuinţei părinteşti, înnecat de trandafiri, ce urcau până la stâlpi. Dar grădina din vale, ea ce se povârnea până într'o baltă cu trestii, cât era de frumoasă! Insă clopotul ce suna pentru re-intrarea în clasă amesteca glasul răguşit al pedagogilor cu rîsetele argintii ale copiilor, şi cu certurile lor pe *capre* pe *miele* şi pe *ichiuri*.

Copiii, se înşirau, în vremea aceasta, şi o luau spre clase. Unii erau plăviţi, cu pielea obrazului ca floarea de zarzăr, alţii oacheşi — ţigani cu ochii de flăcări. Părul unora semănà cu mătasea porumbului; al altora, părea un fuior de aur. Cei mai mulţi, îl aveau scurt şi creţ, negru ca abanosul, sau castaniu cu scăpărări de aramă. O! ce giuvaere de preţ sunt frumoşii copii ai Olteniei, dar şi cât de prematuri şi de iuţi. Mulţi încep să aibă ochii bătuţi de pe la doisprezece ani. Sunt însă şi câţiva — cei căror li se zice „*nerozi*“ — care ce păstrează, multă vreme, mititei şl mai măricei îngeri.

Pavel şi Grigore, nepoţii serdarului Calomfir, n'apucaseră să intre în clasă, când o trăsură — caleaşcă a mamei lor, care venea să-i ia — se opri la poartă.

Acea doamnă, cu totul frumoasă, de şi plânsă pe sub vual, şi cu obrajii aprinşi, vorbi puţin cu directorul. *Taica-Moşu* trebuia, de sigur, să fie mai rău, cugetau copii chemaţi la trăsură. Cu toate aceste, ei fură târâţi, de cum intrară înăuntru în vârtejul viului aer al libertăţei. Sgomotul cu care fusese trântită portiţa caleştei, tropăitul cailor ce treceau de *foişorul de foc*, şi ieşeau în podul cel mare al Craiovei, faimoasa cale a „Unirei", ce începe cu „Valea Vlăicei" şi sfârşeşte cu „Fântâna cu Ţeapă", totul îi interesă. In dreptul cofetăriei lui Struhală, caii fură siliţi să'şi domolească mersul, căci lumea, ce se înbulzea de-alungul prăvăliilor, năvălea spre mijlocul podului. Părea că s'a întâmplat ceva neobicinuit. Steaguri fâlfâiau deasupra firmelor; o muzică isbucnea în rescruciul cel mic. La Cazin, în piaţa ce despărte clădirea de uliţă, o masă coperită cu postav roşu cu călimări şi cu tot ce trebuie pentru scris pe ea, sărea în ochii trecătorilor, şi aduna mulţimea împrejur, trâmbiţa — stacojie cum era marele eveniment, îndeplinirea aspiraţiunilor generaţiunei dela 1848 — adică, Domn străin, şi o dinastie dintr'o casă domnitoare. Craiovenii — boieri, neguţători sau meseriaşi, — în parte îmbrăcaţi încă cu paltoanele de iarnă — iscăleau pe capete, şi, flocoşi ca nişte urşi, mormăiau, scoţându-şi focul pe Domnia pământeană şi proorocind fericiri viitoare. Mai jos de cazin, înapoi spre casa lui *„Barbă-rasă"*, magazinul de mode al lui *Madam Katy Riedl*, se încărcà pe din afară, pentru luminaţia ce aveà să se facă seara, cu felinare de hârtie şi candele de mai multe feţe. Croitorul *Stanghelmann*, expunea la fereastră, jiletci *„Bismark"*, cu faţa năutului prăjit. Acest nume nu era însă ursit să rămână numai al unei jiletci.

El păstra Europei o surprindere: avea, în curând, să fie scuipat, peste lumea latină, de tunurile Krup.

Don-Juanii grădinei liceului, se opreau din naintea geamului prăvăliei lui *Stanghelmann*, nu mai puteau de dragul jiletcelor prusăceşti, şi când se depărtau, lăsau în urma lor scârţâirea de bonton a ghetelor de „Hula.“

Plebiscitul din aer liber îşi urma însă cursul furtunos sub soarele primăvăratec al zilei.

Mai ales, la Cazin, în faţa mesei aşternută cu postav roşu sgomotul se făcuse asurzitor: un boier giubeliu, care nu vrusese să'şi dea iscălitura pentru alegerea unui Domn străin bătea în retragere, cocoşat sub grindina de lămâi şi portocale cu care era isbit de cei din prejurul mesei, şi adunând portocalele şi lămâile cele mai bune, îşi umplea cu ele pozunarele urmărit de hohotele de râs ale tutulor.

Vuetul creştea. Un regiment se întorcea dela câmp în mijlocul entusiasmei mulţimii. Urale sguduiau geamurile caselor şi dintre ele, numele de *Hohenzollern*, împreunat cu cel de *Sigmaringen*, se desprindea împrăştiindu-se cu răsunete sgomotoase...

Dar oamenii mai de rând — cum s'ar zice: poporul — în auzul căror acest nume ajungea, îl scălâmbăia în aşa fel, în cât strănepotul lui Frederic-cel-mare se încetăţenea în oraşul Banilor sub porecla de *„Sic-Marine.“*

In vremea aceasta, odaia unde se aflau rămăşiţele serdarului reintră în tăcerea şi seninătatea ei, turburate o clipă de înapoierea fetei şi nepoţilor lui.

Preotul care citise toată dimineaţa, se repezise acasă să dea un păhărel de ţuică peste cap şi să mănânce... Vorba proverbului: *morţii cu morţii*...

Intrând pe ferestrele deschise soarele îşi revărsà în linişte blândeţea lui mângăioasă peste oaspeţul ce, inainte de a fi dat pământului, înţepenea pe o masă coperită cu un cearceaf,

cu vârful ghetelor în sus, şi cu capul între perini. O subţire cenuşă de aur părea că umple odoia. Poleieli calde se agăţau de cutele cearceafului, şi ascundeau între ele un fel de taină veselă. Aurul pervazurilor, cu toate că înnegrit de zăbranic, zîmbea înprejurul marilor oglinzi veneţiane. Luminişul adânc al uneia, răsfrângea efigia ştearsă, trăsurile depărtate ale serdarului.

Dar largile buchete de trandafiri sângerii de pe câmpul negru al jeţurilor de damasc, vîlvoreau printre frunzele lor verzi şi ruginii, ca şi cum ar fi tost asvârlite acolo spre a cânta o izbândă neasemănat de mare...

Mortul, pe frunte cu pecetia unei taine cu totul adânci, înainta astfel sub poarta cea largă a veciniciei, înconjurat cu făcliile aprinse ale celor care apucă drumul cel fără întoarcere.

— „Ce s'a făcut cugetarea, ce s'a făcut simţirea, ce s'a făcut viaţa?“ erau întrebările ce se ridicau ca de la ele din ciudăţenia zâmbetului ce încremenise agăţat pe buzele mortului, iar în loc de răspuns, prăpastia în care se prăvăleşte pe rând tot ce este, îl înbăia în sudorile descompunerilor, îi scofâlcea obrajii, şi'l schimba la faţă pe fie-ce clipă mai mult.

Dar în salonul din stânga sălei de intrare, rudele si prietenii celui apus, începeau să se adune. Canapelele şi jeţurile monumentale se înpodobeau cu mari şi grase cucoane şi demoazele ale căror malacoave abia puteau fi stăpânite să nu le dea poalele peste cap. Bărbaţii, în ghieroace care le treceau de genuchi, se înghiesuiau pe lângă ferestre făcându-şi vânt cu câte-o imensă pălărie de panama sau netezindu-şi cu dosul mânecei cilindrele de castor [1]). Fratele mortului, cu guler şi manişcă negre, lăcrima cuviincios, uitându-se la

[1]) *Jobene:* se făceau din piei de castor.

ceasornicul de aur al fratelui său, de care se asigurase îndată după moartea serdarului. Şi fiindcă uşa se deschidea mereu, aşa că salonul nu mai ajungea să încapă lumea, cucoana Catinca, cumnata lui şi văduvă a răposatului, ieşea, în sfârşit, din odaia de alături...

Casa intra atunci în jealea sgomotoasă a vremei vechi: tropăiri alergau pe coridoare. Trăsuri după trăsuri se opreau la scară. Ţipetele se îndeseau. Ele isbucneau din salonul cel mare întru întâmpinarea nouilor sosiţi. Câte un vă-ă-zurăţi cum mă călcă focul, cucoane Ştefane, sau cucoane Iordache, după cum era numele celui care intră—întovărăşea, de obiceiu, vaetele văduvei, frângerile ei de mâini, şi legănările capului şi corpului ei ce făceau să trosnească jeţul din închieturi. Mângâierile curgeau: *„din pământ am ieşit, în pământ ne ducem“*. — *„Toţi o să murim“*. — *„Fiecare la rândul nostru, cucoană Catinco“*. — Şi aşa mai departe. Prietenele serdăresei oase înşirate pe suflet, moaşte ce unse cu unt-de-lemn, şi stropite cu spirt s'ar fi desmucigăit, o înconjurau, aplecându-şi spre dânsa chipurile ofilite, şi o scoteau din leşinuri cu o grabă domoală.

Boala de care zăcuse mortul era reluată atunci de-a capul: „cine, cine — vai de ea şi de ea! — s'ar fi gândit la una ca asta? Tocmai îşi cumpărase haine de Paşti... Ii zisese dânsa, nu e vorbă, să se astâmpere, să nu iasă în acea zi, mai ales că trăgea un vânt ce fura pe la spate. Insă, care bărbat ascultă de vorbele femeilor, ne-cum de ale nevestei... Parcă era să se mute cazinul Măcescului din loc. De! De! Bine era acum? Să'şi lase el mătuşa singură la vreme de bătrâneţe! Dar fătuica lui — „vătuiul“ — cum îi zicea, adesea ce se va face fără el? dar copilaşii, mititeiii mamei-mari? Apoi, fânul — cine'l va strânge de pe câmp că are să putrezească acolo? Dar rapiţa? grâul? porumbul?

Şi bătrâna, călugăriţă, sub zăbranice, îşi vărsa focul: — cine avea s'o mai îngrijească? Trăiseră patru zeci de ani împreună, şi nu mai întocmeau de cât un suflet. Armăsarii, el îi cumpărase. La balurile lui Iancu Bibescu, el o dusese în tinereţe; datoriile ce făcea pe horboţele, pe la marfagii, cu tolba, el i le plătea; casa, el i-o zidise; pe fiica sa, el o măritase, de ajunsese gogea ministreasă.

Şi boala serdarului îşi deşira înprejurările. El se întorsese pe sub seară... însă, în loc să'şi scoată hainele, să şi-le chitească şi să şi-le aşeze binişor în sertarul scrinului, se trântise în pat înbrăcat cum se află. Cucoana Catinca, băgase de seamă că ce era, nu era bine. Dar ce era să mai facă? Unde să'i scoţi vorbă cu şir din gură?... Ba că a văzut pe o muiere înfăşurată de sus până jos într'un cearceaf alb, şi că dânsa i s'a luat în urmă din curtea bisericei Petri-Boj, ba că, după ce a ajuns acasă, stafia s'a pitit pe după stâlpii porţei...

— „*Ce-e-e* să'ţi spun, *cu-u-u-coane Niculae*? *M'oartea*-moartea.

Preoţii, însă, umpluseră curtea: erau mai mult de treizeci, şi toţi în odăjdii cu flori de argint şi de aur pe fundurile stacojii sau pe verdele şi pe albastrul catifelelor. Potcapurile negre, coroane înpărăteşti pe care astăzi unii preoţi bătuţi de Dumnezeu le asvârlă după uşe şi le înlocuesc cu papistăşismul pălăriilor şnuruite, dau o înfăţişare şi mai strălucită patrafirelor şi bogăţiei maiestoase a vechiei religiuni ortodoxe.

Vlădica, cu o adevărată coroană pe cap, se da jos din caretă, şi urca scara profilându-se în soare, venerabil ca Dumnezeu, sub schinteierea aurăriei şi briliantelor. Dricul intra în curte, înhămat cu şase cai cu capetele împănate şi mascate, cu trupurile înbrăcate cu valtrapuri negre, găitănate cu fir. Cioclii, care îi ţineau de dârlogi, îşi duceau la subţioară

şlapele de mareşali ai morţei, şi înaintau cu pasuri măsurate. Mormăiri alergau între poartă şi grădină, lărgindu-se peste curte, şi chiar peste o parte a mahalalei. Muzica militară sosea. Ea'se rânduia în stânga scărei. Convoiul se întocmeà— nu se mai aştepta de cât coşciugul cu mortul.

Dar căldura smulgeà blesteme în potriva ceasului. Dintre cioclii, câţiva îşi ştergeau sudorile. Alţii, zorind pe oamenii casei, strigau în gura mare. Unul, mai tânăr se dase la o parte, şi îşi făcea vorbă cu o fată din corul de muzică vocală. Alături, sub un pom, sbârnăiri de muşte răsculate, zâzăiau. Năpustindu-se din sbor una peste alta, ele cădeau, ca trăsnite, pe câte-o frunză sau pe câte-o creacă.

Dar preoţii, în mâini cu făclii. coprinseră uliţa. Alaiul se punea în mişcare. Leşinurile împiedicau exploziile durerei şi curtea ce rămânea în urmă se cufunda pustie de însufleţire ca într'o groapă.

Ţipetele cucoanei Catinchei nu se redeşteptară de cât pe podul cel mare al Craiovei. Dânsa, cu capul scos pe geamul caretei, părea că voia să ia ca mărturie a durerei ce-o sfâşie, oraşul întreg. Se bătea cu pumnii în piept, şi cerca să smulgă zăbranicul cu care era înbrobodită. Dar instrumentele de alamă galbenă ale muzicei îi năbuşeau ţipetele. Trâmbiţi şi tromboane vărsau în auzul mulţimei sgomotoasa prăvălire a unui marş funebru.

Dându-se într'o parte lumea îşi descoperea capetele cu un respect măsurat pe alamăria alaiului, pe numărul de trăsuri de casă, şi pe durerea nemângâiată a văduvei.

Când dricul se opri în răscruciul de peşte, muzica tăcu, şi preoţii începură rugăciunile, înghesuiţi de gloatele din prejur.

Un vânt subţire, largă suflare a încrucişărei de uliţi, fâlfâia fâşiile de zăbranic albastru înnodate la braţele îngerilor poleiţi ai dricului. Cioclii, care duceau capacul coşciugului, îl puseră jos, cu jobenul de castor al mortului de-asupra lui.

Catifeaua viorie cu care el era înbrăcat, lua o înfăţişare nespus de duioasă sub zâmbirile pe care soarele le strecura prin spărturile unui nor. Dar îngânarea rugăciunilor, graiul armonizat al celor dintâiu părinţi ai bisericii, se făcea adânc, şi câştiga pe buzele cucernice, puteri convingătoare—dumnezeire ce se schimba în cuvânt, pentru a se întrupa în omenire.

Dricul se repunea în mişcare, şi vocea preoţilor, ce înceta, era înlocuită de corul muzicei vocale. Hodorogirile roţilor, pe podul de piatră al Craiovei, erau însă năbuşite de sunetele limpezi ale corului. Ele păreau că ridică pământul în sus, că'l apropie de cer, şi că'i asvarlă în nişte trepte stelare printre care viaţa materială, schimbată în viaţă fluidică. era tot într'o vreme şi cântec serafic şi lumină orbitoare.

Iar până la biserica *Nicolae-beli-vacă*, unde avea a se face slujba, lupta dintre vocile senine ale muzicei vocale şi dintre sunetele celei instrumentale, îşi desfăşura poema.

Obosită, văduva îşi da capul pe spate, şi nu se mai deştepta din jumătatea ei din leşin, decât în curtea bisericei, dinnaintea cosciugului în care, mortul zăcea pierit pe trei sferturi sub o surpare de flori.

Ca şi cum ar fi vrut să'l i-a în stăpânire spre a'l dărui pământului, preoţimea se aşezase în jurul lui şi întocmea o jumătate de cerc.

Clopotele bisericei ce nu conteniseră să fie trase de un sfert de oră, îşi alinau prelungirile bălăngănitoare şi pogribania vecinicei pomeniri se urca pe fumul de tămâie cădelniţat, şi se adâncea în albastra limpezime a cerului. „*Vosglaseniile*“ înlocuiau „*Troparii*“ şi erau înlocuite de „Ectenii“. Sfârşiturile vorbelor erau toarse de dascăli în sunete subţiri...

„Doamne mi-lu-eşte“.

Dar, cu încetul, slujba se făcea vijelioasă. Ea împrumuta aripele de flăcări ale credinţei, şi sbura la Dumnezeu pe căi tainice; cânta lauda „Tatălui şi a Fiului, amintea zădărniciile

lumeşti; se ruga pentru iertarea greşelilor mortului; *pentru cele cu «voie» şi pentru cele „fără voie„ ; pentru cele „întru fiinţă“ şi pentru cele „întru nefiinţă“, pentru cele „întru ştiinţă“ şi pentru cele „întru neştiinţă“*, — trecându-i-le pe toate iubitorul de oameni şi aşezându-l ca pe un bun în curţile sale...

„Doamne mi-lu-eşte“...

„Ca adevărat deşărtăciune sunt toate, şi viaţa aceasta „umbră şi vis ; că în deşert se turbură tot pământeanul, căci „precum a zis scriptura când dobândim lumea, atunci „în „groapă ne sălăşluim unde inpreună sunt împăraţii şi sărracii“.

Dar fata mortului, doamnă de lumea nouă care nu'şi dă durerea în stambă, şi ce plânsese până atunci cu lacrimi tăcute, sfâşiă aerul cu un ţipăt, şi rudele care se grăbeau înprejurul ei o sprijineau, fără să cuteze să turbure taina dumnezeiască cu mângăierele lor...

„Slavă Ţie, Doamne, slavă Ţie“.

Şi slujba redeştepta jalnica trăgănire a clopotelor. Porumbieii bisericei goniţi de vijelia sunetelor, ocoleau turnurile, lărgindu-şi urcătoarele spirale, iar făcliile, ce fumegau, posomorau glasul preoţilor şi pogribania lua un caracter de pripă: sprijinit de doi diaconi, Vladica se apleca peste coşciug, miruia mortul şi la urmă îi închina pieptul cu nn larg semn de cruce.

„Slavă Ţie Doamne, slavă Ţie“.

„Că Tu singur eşti cel fără de moarte, carele ai făcut „şi „ai zidit pre om[1]), iar pământenii suntem din pământ, şi în

---

[1]) **Textul exact este următorul:**

„Ca tu însu-ţi eşti fără de moarte celace ai zidit pre oameni; pământenii din pământ suntem zidiţi şi în pământ vom merge, precum ne-au poruncit cela-ce-ne-au zidit şi au zis: că pământ eşti şi în pământ vom merge, unde mergem toţi pământenii, făcând plânguirea cea de asupra groapei cântare“.

„pământ vom mergem precum au poruncit cel care ne-au zidit
„şi au zis: că pământ eşti şi în pământ vei merge, făcând
„tânguirea cea de-asupra groapei cântare“;

„Aliluia“.

Insă sărăcimea îşi făcea loc printre lume, şi vârându-se cu obrăsnicia neaverei, ajungea la coşurile cu lumânări. Testemelele cu flori roşii, erau mai mult smulse de cât împărţite. Fratele mortului, silit de mulţime, se da la o parte şi deslega la gură sacul cu sfănţuici, cu firfirici de două-zeci şi două şi de trei-spre-zece... Impărţeala cea nedreaptă începea; săracilor înbrăcaţi mai bine, li se punea în mână mai mult. Orfanii îşi stricau gura de geaba... „Că scris este la carte: *„că celui care are să i se mai dea, iar celui care n'are să i se mai ia...*

— Domnului să ne rugă-ă-ăm...

Şi, mereu mai grăbite, aceste rugăciuni îşi repezeau escadroanele către asaltul cerului, grăbeau sosirea clipei, când, pe urmele cântărilor încetate, vocea de argint a unui singur, preot răsună în inimi ca un flaut singuratic în mijlocul unei duioase înserări.

„Veniţi, veniţi fraţilor la groapă să vedem ţărâna din care „ne-am zidit. Unde mergem acum? Şi ce ne-am făcut? Cine „este săracul sau bogatul? Sau cine este slobodul? Au nu „sunt toţi cenuşe? Frumuseţea chipului au putrezit. Şi toată „floarea tinereţilor o au veştejit moartea“.

Inghenuchiată pe pământul uscat, văduva mortului se lovea cu capul de coşgiug şi coprinsă de astă dată de o desnădejde adevărată, îşi înfigea unghiile în pământ... „Nu“, „nu“ — şi mai cereà răgaz.. Işi amintea viaţa ei, îl revedeà pe Calonfir tânăr şi frumos, printre perdeaua lacrimilor.. Nopţile albastre, în frunte cu Constantinatul de aur al lunei, recolorau peste dânsa... Se înapoia spre trecut — văduvă la 15

ani de întâiul ei bărbat, şi remăritată la 17... Inbrăca iar, măloteaua de catifea havaiie cusută cu fir şi înflorită cu mărgăritare pe care i-o dăruise de nuntă unchiul ei: Banu Teană, — Vedea, apoi, curtea plină cu *butci* şi *rădvane*... Iar Calomfir o ducea la cununie. Iconostasul nu mai era de sus până jos de cât o singură lumină... Candelele albastre şi roşii presărau prin colţuri nestemate... Isaia dănţueşte erà cântat şi masa ocolită. Naşa o dăruia cu o fulie de diamante pe care i-o prindea în păr. Pe rochea ei de Sarasir clipeau safire şi pâlpăiau rubine. „O! nu, Şi iar mai cerea răgaz. Se asvârlea peste trupul neînsufleţit, ii coperea chipul cu sărutări, îi netezeă părul, îi vorbea la urechiă, încet, îl coprindea în braţe... O! ar fi vrut să'l fure de-acolo şi să'l ducă departe — unde?... nici ea nu ştia. Dar se vedea fugind, cu el alături, în soare-apune... Şi un colţ de pădure i se arăta... Brazii o înconjurau, urcau până la cer, negura se îndeşeà, nu mai vedea nimic, nu mai auzea nimic, nu mai simţea nimic. Şi cu toate acestea, era fericită. Bătăile inimei i se linişţesu, tâmplele nu-i mai svâcneau, o răcoare o înbrăţişa fără veste, — vântul batistelor ce se mişcau deasupra ei — iar fiica sa, împreună cu câteva rude, isbuteau s'o ridice de jos, s'o ducă la trăsură.

. . . . . .

„Că ochii au apus, picioarele s'au legat, mâinile au încetat, „şi auzul cu dânsele, limba cu tăcere s'au îngrădit şi groapei „se dă, că adevărat deşărtăciune sunt toate“.

Şi vecinica pomenire pecetlui slujba, risipi alaiul, iar coscìugul pus într'o căruţă, spre a fi dus la ţară, apucă urmat de patru-cinci trăsuri spre bariera Amaradiei, pe sub care toată această dramă banală dispăru în fuga cailor, ne-mai lăsând în urmă de cât un nor de praf alburiu...

ÎNTRE COTEȚE

Casa lui Pandele Vergea nu era despărţită de inima oraşului decât printr'un sfert de ceas de umblet. Cu toate acestea, ea era lăsată în afară de orice zgomot prin lăturalnicele uliţi ce se duceau tăcute spre adâncimea unei văi, în ale cărei funduri, case de mahala se resfirau ici-colo. Uliţa ce-i trecea prin faţa porţei, cobora şi dânsa, însă se ducea deaberbeleaca în nămeţii de verdeaţă prăfuiţi ai Cismegiului.

Clădirea veche, cu pridvor de scânduri pe stâlpi, cu acoperiş de şindrilă sub a cărei straşină se adăposteau sute de cuiburi de rândunele, îşi da uşile de perete înainte de a se crăpa de ziuă.

Curtea — câmpie în mijlocul oraşului — începea atunci, ca la un semnal aşteptat, să cutcurezeze, măcăneà, gârăia, lua auzul, însufleţeà într'un cuvânt, împrejurimea, cu sute de glasuri. Pandele, sculat cu noaptea în cap, urma după puţin, şi, depe scaunul pe care se aşeza în pridvor, găurea negura, potopită încă asupra curţei, cu ochiul roşu al ţigărei, sorbeà, cu privirile şi cu toată făptura lui, liniştea ce-l ocolea, se-

îmbăia în întunecimea de pe pământ şi în zarea otărâtă ce, revărsându-se, spălăcea un petec de cer.

Ca şi cum ar fi voit să grăbească sosirea zilei, cocoşii turceşti întovărăşeau eşirea afară a lui Pandele cu bătăi din aripi. Răpciugoasele lor trâmbiţări spărgeau aerul. Erau fanfare de biruitoare bucurie ce vesteau răsărirea pe curând a soarelui, şi în care, se amestecau cârcâiri de găini gâlcevitoare, cloncăniri de cloşti, amorţite de o prea lungă şedere pe ouă îndărătnice. Dar Vergea nu apucă să bea cafeaua, ce i se aducea de Marghioala, dădaca pe ale cărei mâini crescuse de se făcuse om de 35 de ani, că petecul de cer abia înălbit se schimbă în brazdă gălbuie, iar întinderea văzduhului dinspre părţile răsăritului se înseila cu trandafiriu şi se înbrăca cu toate resfrângerile zorilor.

Inecat încă de întuneric, oraşul îşi lăbărţa, sub deal, deşirările lui de uliţi, urca spre înălţimile pieţei Teatrului, se cocoţa pe Dealul Spirei, pe urcuşurile Mitropoliei, şi curgea, dela apus la răsărit, cu aceiaşi năvală uriaşă. Casă cu casă, şi uliţă cu uliţă, Bucureştii păreau că se îmbrâncesc pentru a-şi face loc să intre mai iute lumina zilei. Clădirile cu unghiurile stinse, cu coperişurile vălmăşite, luau înfăţişări ciudate, se îndreptau spre depărtări ca nişte mari talaze de beznă. Teatrul, într'o parte, şi Spitalul Militar într'alta, pluteau deasupra lor ca nişte mari şi negre vapoare. Unul după altul, felinarele se stingeau şi, apropiind nălucă de nălucă, le apropiau într'un singur morman de negură pe care îl culcau peste Bucureştii mistuiţi din faţa pământului.

Dimineaţa luă însă în stăpânire marginea de capitală ce i se afla în drum, şi albicioasa ei pâclă, străpunsă pe locuri de turnuri şi clopotniţe, se împingea deasupra întunerecului rărit. Desimea aburilor smulşi pământului de apropierea ivirei soarelui se subţia, lucrurile începeau să-şi otărască formele şi în Cer pornea să curgă o Dunăre albă şi neţărmurită; toţ

ce fusese întunerec se schimba în lumină; însufleţirea răsăritului se lăsa peste tot, tivea norii cu vişiniu, îi vărga cu dungi roşii, şi, înflăcărând adâncimile eclipticei soarelui, îi suflà cu aur.

Către fundurile curţei, rămăşiţa de spoegeneală înnecăcioasă ce apasă învelişurile unui lung şir de coteţe, se sdruncina şi, coborând tot mai ios, se agăţa de ghimpii scaeţilor, sau se înghesuia dealungul gardului. Măturată, la urmă, de pe oriunde, ea era sorbită de proaspătul aer al dimineţii, ce-şi câştiga albastra limpezime. Dintre geamurile casei, cele care priveau spre răsărit, se sângerau. Cerul într'acolo, luà foc; dintre nori, izbucneau vâltori galbene şi roşii. Cei a căror înfăţişare se schimba dela o clipă la alta se tigheleau cu pembè. Dar cei care urcau către culmile cerului şi se lăsau apoi în jos, se subţiau până a nu mai fi decât nişte uşoare reţele albe ce se încreţeau pe nemărginirile văzduhului.

In mijlocul coteţelor sale, semănate în curte cam la întâmplare, fără a mai număra pe cele care se rezemau de garduri, Pandele se arăta, spelb şi slab, cu picioarele lungi, înalt şi cocârjat, şi cu gâtul împins înainte.

Intârziat în acea zi de somn, manifestările sgomotoase cu care păsărimea sa domestică îl primi, înconjurându-l cu alaiul ei, umplură inima lui Vergea de o adevărată bucurie. Nu se simţise niciodată mai fericit... Puici albe, pestriţe, galbene, porumbate, îi dau ocoale. Găini moţate, între care câteva negre ca pana corbului, dar cu creste roşii, cârcâiau împrejurul lui. Cocoşii de rând, şi cocoşii turceşti, aceştia încălţaţi şi golaşi; gâştele lăţoase, cu ciocul ca faţa morcovului, cu pene cârlionţate; curcile negre-verzi, şi curcile pistruiate ori albe curcanii cu răseli în guşă. mânioşi pe roşul ce da foc cerului; claponii păunaţi cu verde închis, cu auriu, cu faţa schimbătoare a guşei de porumbel; raţele de casă şi raţele leşeşti: se năpusteau de toate părţile, se înghesuiau. Sâsâirile

şi cutcurezările, măcăirile, cutcudăcirile găinilor sculate depe cuibare, turburară liniştea vecinătăţii. Vergea, înconjurat de curcani şi de cocoşi, general în mijlocul statului său major, sub înviorarea adierilor, simţea, cu o nespusă mulţumire, fericirea din viaţa lui.

Dar paserile nu-şi domoleau glasurile. Intre ele se iveau certuri şi îmbrânceli ca să ajungă, care de care mai întâiu, lângă Vergea. Asaltaţi de găini, de gâşte şi de raţe, curcanii şi cocoşii dau înapoi. Inlocuiţi, treptat, împrejurul stăpânului lor de statele mai de jos ale păsărimei, ei îşi înfoiau de geaba cozile... Luat la mijloc de năvala fără seamăn, şi nemai putând s'o pridideascā, Pandele se bălăbănea printre gâştele ce'l apucau de pantaloni, sau printre puicele ce i se agăţau de haine, şi cu care se pomenea, când în cârcă, când pe umeri.

Insă, urmată de cloşti, de pui abia ieşiţi din ghioace, dichisită şi cu bariş conabiu pe cap, Marghioala aducea păsărilor tainul obicinuit. Boabele portocalii ale porumbului şi auriile grăunţe ale meiului îi umpleau şorţul. Asvârlite din belşug, ele răpăiau şi ţârăiau căzând împrejur ca o ploaie cu soare.

Nins de fulgii ce i se aşterneau pe haină, Pandele da însă poruncă Marghioalei să nu se încurce cu legumeala, ci să aducă porumbul şi meiul cu baniţa ca să-şi îndestuleze el, după cum se cuveneà, drăguţele lui de pasări. Vre-o patru ferdele aduse astfel pe rând, îngălbeniră sub boabe bătătura. Dar să te ţii bătaie pe oare [1]). Răţoelile curcanilor şi sâsâirile gâştelor nu mai încetau. Ca pasări mai mari ce erau, fireşte că, lor, mare le era şi lăcomia, şi în pofida [2]) îndestulărei. ele se apropiau de merticul celorlalte. Eşite din coteţe tocmai la urmă, bibilicele umpleau zadarnic curtea cu strigătele lor

[1]) *oare:* termen popular oltenesc: pasări domestice.

[2]) pofida: ciuda.

de *păcat, păcat, păcat*... Ele nu mai găseau nimic. Puii, pirpirii şi golaşi, călcaţi în picioare, scăpau cum puteau. Clonţănirile desnădăjduite ale cloştilor răsunau de luau auzul. Cocoşii se apucau, de cu dimineaţa, să încoţopenească puicele prin bălării. Una, tânără de tot, luată la scriveli de cel mai craidon, se codea. Inhăţată cu toate aceste, asprimea actului vieţei o făcea să se sbată, ca şi cum s'ar fi aflat în ghiarele uliului.

Sus, de partea răsăritului, cerul nu mai era decât o baltă de aur. Ingălbenite, coperişurile de tinichea ale caselor îşi trimeteau, unele altora, licăriri vesele. Pulberi diamantate se prăfuiau peste verdeaţa Cişmegiului şi peste o parte a Bucureştilor. Crucile de pe biserici fulgerau. Geamurile dela sute de ferestre păreau plăci de topaz. Pe zidurile mai apropiate de curtea şi de casa lui Vergea, umbra tremurătoare a pomilor îndulcea albeaţa proaspătă a varului, sau jigăreala zidurilor gălbuie. Din poartă, uliţa înviată se da devale printre desrăbălările gardurilor ei. Spre dreapta, cele două-trei cârciumi zidite în paiente şi cam într'un peş [1]) îşi dau obloanele de pereţi.

Cu părul stuf şi cu ochii păiejenaţi, băieţii se întindeau în pragurile lor: reîncingându-şi şorţurile verzi, ei clăteau, apoi, litrele coclite, gâlgâiau câte o cinzeacă de rachiu şi se apucau de treabă, meremetisiţi.

Dar un trăsnet de lumină isbi coperişul unei clopotniţe vecine. El o înfăşură cu o încolăcire veselă şi, alunecând spre vale, aprinse geamurile ferestrelor şi felinarelor mai depărtate cu o spuză de scânteiări.

In curte, păsările sfârşiseră să'şi mănânce merticurile. Parte din ele, grase, se tolăneau sub cei câţiva duzi de pe

[1]) cam aplecată.

lângă coteţe, pe când, o altă parte, cea care n'apucase să se sature, tot dând târcoale, urma să'şi arate nemulţumirea. Curtea, ce e drept, nici nu le mai încăpea. Se simţeau într'însa la strimtul lor, îşi ziceau că sunt acolo întemniţate. Adunate la un loc într'un aşa de mare număr şi de atâtea neamuri felurite cele mai alese dintre ele — protipendarii curcani, păunii şi capitolinele gâşte, *super-fainii* claponi, cât şi o mulţime de alţi coconi şi cocoane de viţă bună, se revoltau, de altminteri, pe drept, de umilirea în care îi asvârlise Pandele, silindu-le să-şi dea cotul cu mojici şi mojice, cu găini de rând şi cu cocoşi de sate, mitocani şi mitocance, sau nagode şi pocituri care le făceau zile fripte, şi care se înmulţeau împrejurul lor, azi cu una, mâine cu zece.

De! De! Să se gândească ce-o pofti alde Vergea, dar lucrul n'are să mai meargă mult. Nu e vorbă: s'o fi aşteptat dumnealui şi la recunoştinţă pentru cele câteva boabe de porumb ce le asvârlea — însă — ce să'i faci? slobod, voia la dumnealui ... şi *„gâr“* şi *„clonc“*, *„cut-cut“* şi *„câr-câr“*, aşa cugetau, sau i se păreau lui Vergea că cugetă înaltele straturi ale înaripatei sale domesticităţi. De întristat, el se întrista, dar totdeodată le da şi dreptate. Cu toate acestea, întrucât era el de vină? Nu se rugase de Nichiforescu, prietenul şi advocatul lui, încă de o săptămână, să-i mai găsească ceva bani? In sfârşit, ce este şi mai mult, nu se hotărâse el să'şi vândă până şi petecul de moşie ce'i mai rămăsese? Şi odată moşia vândută, nu'şi pusese în gând să cumpere locul din vale al lui Năstăsache cârciumarul — un ticălos ce se apucase de politică! şi să'şi lărgească cu el curtea? Ho! Ho!... ce sumă de coteţe mai avea să'şi mai trântească? Şi cât de în larg şi de mulţumite îi vor fi păsăruicele — drăguţele lui de gâsculiţe şi drăguţii lui de păunaşi? Ho! Ho!... Dar cocoşeii? găinuşele şi puiculiţele? Bibilicele şi curcănaşii? Toţi şi toate — că vezi! aşa era el — la adică ştia să facă

jertfe, dar se păzea să se adune cu desmeticii! Să ferească Dumnezeu de una ca asta! Auzi! oameni care'şi toacă averea cu jocul de cărţi, cu birjile, cu chefurile, cu năsdrăvăniile din fundul pasagiului, dela Puţul-Spătarului? „Nu, zău, cuminte se născuse, şi cuminte avea să moară! în casa lui, şi în patul lui, între gâştele şi puicele lui, ca un om cinstit, ca un om cum se cade, de ispravă toată viaţa, de ispravă până la sfârşit.

Soarele, ce se tot urcase, domnea, acum, în creştetul cerului.

Musculiţe, muiate în veselul aer al primăverei, dau ocol unui dud. Era o horă întinsă printre firele de beteală ale soarelui. Aripi străvezii şi aurii se amestecau cu altele mai întunecoase. Căptuşeala sburătoarelor apendice împărţea licăriri. Ochii musculiţelor, gămălii de ac tencuit cu cărămiziu, urmărindu-se, se înfocau. Sbârnâirile şi zâzâirile, aci se domoleau, aci se ascuţeau.

Vergea, care prânzise de amiazi, îşi isprăvise mămăliga şi feluritele zarzavaturi cu care se hrănea, şi încredinţându-se că prietenul său Nichiforescu n'are să se ivească, se hotărâse să iasă de acasă doar de-o da în târg de dânsul. Il cam ghiorlăiau pântecile, dar carne n'ar fi mâncat să-l tai. Cu ouă şi cu lapte se hrănise câtăva vreme, când — într'o zi — pricepuse că laptele e trebuincios viţeilor. Cât despre ouă — atâtea găini pierdute câte ouă mâncate.

Vergea, plecă de acasă îngrijit, aproape posomorât. Se îngroşase gluma. Nu cumva era să-şi lase el pasările să-i moară de foame? Şi cu pasuri largi, scurta drumul dintre schitul Măgureanuiui şi piaţa teatrului. Din nenorocire, cu cât înainta, cu atât sporea şi multimea. Fie că era Duminică şi zi de primăvară, fie că era altceva, chipuri ce se văd rar pe podul Mogoşoaei, mitocănime, femei, bărbaţi, — ţărani chiar, mişunau.

Când fu să apuce în Lipscani, nu mai putu să înainteze. Pantaloni creţi, cefi groase, braţe retevoiate, îl împingeau înainte, îl dau înapoi, îl făceau să piseze apa pe loc. Apucat între piepturi, răsuflarea i se scurta — gâfâia — îşi pierdea capul. Isbit de vijelia populară, cu obrazul văpăiat de dogoreli, se lăsa în voia împrejurărilor, şi se ducea aci la dreapta, aci la stânga, fără să ştie ce face.

Deodată, atât dintr'un capăt cât şi din celălalt al uliţei, se auziră strigătele de: „armata“ „armata“; — iar jobenat cum se afla, Pandele se pomeni c'o ia la fugă în mijlocul mulţimei ce se risipeà sub săbiile jandarmilor călări. Poporul suveran, umplu pivniţele şi podurile caselor, şi Vergea, se pomeni, împreună cu alţii, într'o curte, în care se piti după poartă, şi de unde nu ieşi decât spre seară. Când se întoarse spre casă, îl pândi piaza bună, şi-l făcu să dea cu ochii de Nichiforescu. Advocatul, îi spuse că se pregătea tocmai să vie la el, aşa că, Vergea, se hotărî să nu scape prilejul... E şi drept că, trei mii de galbeni pentru patru sute de pogoane în Ilfov, nu i se părură lui Pandele bani puţini, şi când peste o săptămână, se întoarse dela tribunal cu treaba ticluită gata, şi cu vânzarea scrisă şi răscrisă în peste opt condici; când lefter şi de cea de pe urmă moşioară părintească, dar cu trei miişoare de galbeni împărăteşti la tecşilă, îşi zăvori uşa, îşi prinse în ace perdelele de cit dela ferestre, şi îşi numără zgripţorii Kesaro-Krăieşti, bucuria lui nu mai avu margini. Ho! Ho !... va putea, în sfârşit, să cumpere locul lui Năstasache, să-şi înmulţească coteţele după plac, să se tăvălească în puful fulgilor, să nu mai lase să se piardă ou neclocit, şi să nu-şi mai prăpădească vremea cu alergări după bani.

Ho! Ho! Şi nu va mai fi încoţopenire de puică, scremăt de găină pe ouare, ieşire de pui din ghioacă, să scape nevăzute de el. Un singur lucru îl mâhnea.. Cocoş, de ce nu-l

făcuse Dumnezeu cocoş? Că n'ar mai fi rămas puică nici găină necălcată.

Ba chiar, lărgindu-şi cadrul teoriei, nu s'ar fi sfiit să meargă cât de departe... Găinile şi puicile, în orice număr, l'ar fi ispitit deopotrivă. Ar fi dat naştere la încrucişări de neamuri, la noui feluri de vieţuitoare. Catârii — erau ei altceva decât roadele împerechierilor nefireşti dintre armăsari şi măgăriţe?

Ho! Ho! — şi Vergea, îşi alegea, din gând, ochi rotunji, rubine în cercuri de chihlibar galben; creastă sângerie, coadă cu pene albe şi roşii, se încălţa cu fulgi cenuşii, se pregătea să facă experienţe.

S'ar fi dat, mai cu seamă, pe lângă curca moţată sau pe lângă gâsca lăţoasă, albă peste tot şi cărlionţată de ţi-era dragă lumea... Dar, fiindcă le ştia slăbuţe pe amândouă, teama să nu le nemerească sterpe îl oprea. Vorba era să brodească câteva, trei-patru, care să-i ouă; la urmă, iasă ce-o ieşi... Cine ştie? n'ar fi tocmai de mirare ca zgriptorii de pe galbenii la care se uita acum, să fi fost odinioară paseri adevărate, paseri care să fi trăit şi să fi uimit lumea cu ciudăţenia şi frumuseţea lor. Adică de ce nu? De ce aceşti zgriptori să fi ieşit numai din închipuire, să nu fi fost şi ei, odată, din carne şi din oase — fiinţe vii? Faptul că au două capete, nu dovedeşte nimic.

Care lucru îi este neputincios lui Dumnezeu? Dacă n'a făcut şi oameni cu două capete, este că şi cel pe care îl au le atârnă greu. Cât despre zişii zgriptori, dacă astăzi li s'a pierdut ruda, este poate, că de sus ce vor fi sburat se vor fi rătăcit în cer, şi vor fi rămas acolo. Tot aşa, se mai ştia, în vechime, şi despre alte paseri cărora li se zicea *phenixi*. Penele lor, străluceau ca feţele curcubeului, şi phenixii aveau vieţi de sute de ani, iar când li se apropia sfârşitul, ele se aruncau singure în flacările vre-unui altar, şi renăşteau mai

frumoase din chiar cenuşa lor. Inchipuiri şi basme să fi fost oare şi vorbe ca aceasta? Vergea, îşi zicea că nu se poate fiindcă mintea omului nu e în stare să născocească nimic în din ce-a fost, sau din ce are să fie. Deci, cam ce fel de minune afară din cale ar fi ca, într'o bună dimineaţă, să se ivească iar unul sau doui — *phenixi*, ori altfel zis: *zgriptori* dintr'o curcire sau din alta?

Iar tot numărând şi tot resfirându-şi galbenii — Vergea, apucat de noapte, nu mai ieşi din casă, Mai fericit ca de obiceiu. somnul îl fură repede. Insă, cu cât înainta în cealaltă lume — în ţara visurilor — aiurările minţei îl făceau să i se pară că reîncepe viaţa; că este tot dânsul, de şi dacă s'ar fi cercetat bine, nu s'ar fi aflat acelaş. Simţea că i se întâmplă ceva nefiresc, pe care însă, nu-l' înţelegea. Tot ce ştia era că hainele i se subţiază pe corp, că i se sdrenţuiesc, că'l lasă în pielea goală, şi că un fel de picoteli începe să'l înţepe.

Ho! Ho! — pricepea în sfârşit, ce se petrece. Răbda durerea, o bine-cuvânta chiar. Erau fulgi, fulgi ce aveau moliciunea catifelei, fulgi galbeni şi cenuşii ce'i creşteau, ce se înmulţeau, ce'i acopereau picioarele, ce i ce urcau pe piept, năvălindu'i spatele, braţele, gâtul şi sfârşind prin a'i coprinde obrazul, prin a-l cuceri întreg.

O cugetare îl neliniştea, cu toate acestea, şi răsuflarea i se îngreuna. Se va face el găină sau cocoş, curcă sau curcan? erau întrebări la care nu putea să răspundă — cel puţin deocamdată.

Şi fulgii i se scuturau, erau înlocuiţi cu pene, dar cu pene strălucite: de aur, de argint, cu pene ce nu s'au mai văzut... Ochii i se rotunjeau... gura i se ascuţeà, se schimba în cioc... pieptul şi spatele său luau alte forme: se pomenea' că dă din aripi, iar la urmă, tocmai când se desnădăjduia sexul i se hotăra, şi atribute cocoşeşti înlocuiau fără veste pe cele vechi.

Cocoş, se simţea cocoş din tălpi la creştet. Cocoş cu totul

şi cu totul de purpură şi de aur, înpintenat şi încălţat, cu glas de trâmbiţă, ocolit de puici, de găini, de bibilice, de curci şi de gâşte... Ho! Ho! — şi toate i se supuneau, îl chemau, se uitau la el galeş şi cu jind.

Suferinţa trupească pe care le-o pricinuia cu năprăsnicia lui, 'i-o răbdau. Dela dânsul ar fi vrut să îndure de zece ori mai mult, s'ar fi supus să le sfâşie, să le rupă, să le facă să'şi dea suflarea sub dragostea lui. Ho! Ho! — şi el, luându-le la muştruluială, pe câte una, una, le coperea pe toate cu aripile, şi de dragoste prea multă, le ciocănea în capete până le sângera, le făcea să'şi piardă moţurile, se repezea, apoi, printre curci şi gâşte, siluia pe unele, ademenea pe altele cu şosele cu momele şi, când le încolţea vedeau pe dracul, nu scăpau cu una cu două.

Puternice bătăi în uşă, întovărăşite de vorbele Marghioalei, sunete îngânate: — „Cu-coane! Cu-coane! ard chiliele bisericei", scăpară pe o puică albă de cocoşire... Tocmai o înhăţase, şi o pridideа, după zile de târcoale... Vergea trebui să se deştepte. Dar când se desmetici, când se uită pe dânsul şi văzu că nu e cocoş, când se încredinţă că Marghioala nu e puica cea albă, şi când, lnându-şi scurteica în umeri ieşi în pridvor, focul apucase să scufunde o parte din coperişul unui patrulater de case.

Ele, de mai mult de un veac, luaseră la mijloc biserica de pe dealul vecin şi acum, în loc s'o ocrotească, o înfăşurau cu o pânză de flacări. Focul, la început domol, se mulţumise, câtăva vreme, să lingă lemnăria. Uneori, el se înneca în fum, şi părea că se stinge. Aşa, la sosirea pompierilor, s'ar fi crezut că ei au venit de geaba. Insă, deşi Dâmboviţa curgea în vale, la o bătae de puşcă, apa lipsea. Din susul şi din josul uliţei, sacalele se iveau goale.

Pompierii se puseră pe lucru. Ei spărseseră uşile, se repeziră înăuntru, şi ţărăiseră, printre fum, puţina apă ce aveau

la îndemână. Tulumbuirea nu sluji la nimic. In curând, ațâtate de vânt, flacările bătură din aripi. Untdelemnul, lumânăria de ceară, mărură nenorocirea. Gratiile tavanului, grinzile, uşile, ferestrele, ardeau. Duşumeaua se povârni în pivniță. Coperişul. scrumit, jăruia. In urmă, într'o clipă, fu o surpare sgomotoasă, în mijlocul unui foc de artificii: stele albastre, şi rachete stacojii ce se împrăştiau printre clipirile schinteilor ce se încrucişau sub întuneric ca nişte gândaci de aur.

Biserica — atunci când nu era înăbuşită de fum — ieşea la iveală, neatinsă, din mijlocul mişcătoarelor flăcări. Crucea din vârful triunghiului de zid sprijinit pe stâlpii de lemn ai intrărei, vâlvora, ca şi cum ar fi fost înpietrită cu nestemate, de câte ori focul îşi mişca resfrângerile asupra'i. O întreagă spuzeală de pietre scumpe râura în lungul şl în largul ei.

Copacii Cişmegiului, cât şi casele de pe uliţile din vale, spărgeau întunericul cu înfăţişarea lor, după cum bătea vântul. Pompierii care se agăţaseră multă vreme de creştetul zidurilor şovăitoare, le părăsiseră, coborându-se în curte, şi înconjuraseră biserica acoperind'o cu neâncetatele împroşcări, ale furtunelor. Apa, începuse să sosească îmbelşugată şi liniştitoare. Strigătele sacagiilor, ale gardiştilor, poruncile date scurt, sgomotul mulţimei, al unor noui surpări ale coperişurilor, răsunau dela un mal al dealului la altul. Crezând că se luminează de ziuă, găinăria lui Vergea se deşteptase; cocoşii băteau din aripi, găinile picoteau, sau se piguleau, iar — care, gârâind, care cutcurezând—închideau şi deschideau ochii.

Jos, în uliță, capete se întorceau de acea parte. Dintre mulţime, unii îşi aduceau aminte de traiul de ţară, de copilăria lor, de frumoasele idyle câmpeneşti, ce rămân neşterse din minte chiar după ani de orăşenire, chiar după ce s'au îndurat grozavele necazuri ale vieţii.

Biruit, focul murea între pereţii scrumiţi al chiliilor. Pompierii îşi încheiaseră lupta, şi mai mulţi, se asvârleau dintr'un salt pe furgoane.

Locaşul sfânt rămânea astfel, în urma lor, însă, fiecare ducea, în amintirea lui, ochii de jeratec clipitori ai ocolitorului şir de ferestre.

Uliţa, se liniştea repede, ajungea iar pustie. Marghioala care mulţumea lui Dumuezeu că biserica nu fusese atinsă, se hotărâ să mai tragă un pui de somn, păsările, ce recădeau în întunericul nopţei, îşi urmau piroteala. Pentru a'şi ţine de urât, gardiştii reîncepeau să fluiere, Câţiva derbedei, care de curând părăsiseră şcoala şi găsiseră adăpost pe la gazetăria politică a vremei, crezându-se că sunt primejdii pentru guvern, îşi închipuiau că sunt urmăriţi de poliţie şi daţi în primire de fluerele gardiştilor.

Vergea se întoarse şi el în odaia lui, dar nu mai putuse să închidă ochii.

Visurile ce'l turburaseră, bucuria că detese de bani, se împreunau să-l arunce într'o nelinişte bolnăvicioasă.

Fără îndoială, nu întâia oară se lăsase el să fie târât către o ţintă mare. De copil iubise natura în toate manifestările ei vii, şi, această dragoste, el o tradusese în fapt încă dela vârsta de doisprezece ani. Dar pe atunci, părinţii lui trăiau. Tatăl său, băgase degeba de seamă că fiului său, îi lipseşte o doagă: Un dăscălici isbutise să-l scoată din minţi şi să-facă să creadă că băiatul dă, din potrivă, semn că are să facă cinste neamului său şi ţărei. Bietul om îl lasă, prin urmare, stăpân peste-o odaie, spre a se îndeletnici acolo cu aşa numitele lui *„cercetări asupra naturei“*. Fără să se turbure cât de puţin de neajunsuri, Nicu, calcă întâia oară calea cunoştinţelor înalte, prin creşterea şi înmulţirea furnicilor. Doui ani de-a rândul, odaia lui nu mai era decât un [illegible] nicar. Harnicele vieţuitoare, negre şi castanii, roşcate, şi uneori cu aripi, nu mai încăpeau [illegible] şi se [illegible] curte. Grădina se um[illegible]lu iute cu ele. Muşuroaie se ridicau pe unde nu gândeai: în [illegible] cu zambile, lângă puţ, în

pragul ușei. Odăile încăpură de asemenea în stăpânirea lor, și zadarnic se turna pe dușumele gaz și apă fiartă.

Bătrânul Vergea, care nu știa de unde i-a căzut această năpastă pe cap, când află adevărul, căzu jos de supărare, și, isbit de dambla, își dete în curând duhul.

După moartea tatălui său, căit, Pandele jertfi furnicile memoriei lui și se apucă să le stârpească. In aceiași vreme însă încălecă pe un nou ducipal: Se apucă să crească gândaci de mătase, și paturi de scânduri, puse unul peste altul, umplură, până, sus câte cinci odăile. Nestârpite însă bine, furnicele se întoarseră și viermușii muriau pe capete. Puțini isbutiră să se urce pe tufe și să se închidă în gogoși.

La douăzeci și doi de ani, când muma sa îl lăsă la rândul ei singur, Pandele își închease o mare parte din cercetările lui Trecuse la broaște, la șopârle, la pești, și încă de pe atunci se pregătea să vândă una din cele trei moșii părinteşti.

Fără să vrea, și neputând să doarmă, el reurcă, în acea noapte, întregul șir al zilelor vieței lui.

Această viață, și-o retrăi ceas cu ceas, și câte odată își mărturisea aproape că nu fusese om în toată firea. Cu cartea câtă învățase, n'ar fi putut, în adevăr să însemne și el ceva în lume, să-și facă un rost ca ori-care? Flecărescu, desmeticul din gimnaz odinioară într'o clasă cu dânsul — nota trei în tot cursul anului, iar, la examen cea trecătoare de milă— n'ajunsese deputat? Se mai vorbea, prin gazete, decât de el? Nu se spunea chiar, că are să fie chemat la minister?

Deputat?.. Ministru?... Să se țină de mofturi? Astăzi cu unii, mâine cu alții— poimâine împotriva și a unora și a altora —și apoi, iar cu cei cu care îi va veni mai bine, ba cu Vodă, ba contra lui Vodă—nu zău! să-i fie de bine lui Flecărescu, dar lui, unuia, de alde astea nu i-ar fi plăcut. Toate — bune dar să se însoare, cine l'ar fi oprit? Și-ar fi ales și

el o nevastă—ştii! numai bună,—şi, drept vorbind, pentru ce n'ar fi ajuns şi el om cu greutate şi „tată de familie". Căci, ori-cum—n'ar fi fost mai bine să părăsească copii decât găini? Şi cum ia-r fi iubit mititeii de ei! n'ar fi fost jucărie pe care să nu le-o cumpere, prăjitură pe care să nu le-o aducă, catifea cu care să nu-i îmbrace. Dar el nu s'ar fi mulţumit cu doui... I'ar fi trebuit şase, zece, doisprezece, un batalion—curtea i s'ar fi bătătorit de dânşii ca în palmă, s'ar fi jucat de-a mamagaia, de-a ascunselea...

Câte odată, vara, le-ar fi făcut smee.

Ei l'ar fi înconjurat: *„tată"*, *„tată"*,—i se părea că-l înconjoară chiar—că-i vede... oacheşi, plăviţi, mai mari, mai mici, patru—cinci—opt, şi încă patru, şi încă doui—*„tată"*... *„tată"*—ieşind de prin odăi, de sub lilieci, de sub jigniţă. Ce te faci însă, când se apropie iarna? Trebuiesc haine, ghete, cărţi... Profesorii şi doctorii dau iureşi casei—ici pedagogii, dincolo clistirele—cicăleli, strigăte, zăpăceală... Dădacele îşi iau lumea în cap, doica nu mai este de ţinut, copiii se hrănesc: unul, la şcoală, se adună cu băeţii stricaţi, se dă la deprinderi rele; altul se bolnăveşte greu—moare.

Nu zău! ştia el ce e însurătoarea, ce sunt copii...

Dar noaptea trecea, şi cutcurezările cocoşilor vesteau întoarcerea zilei. Un fel de zare se arăta între perdelele de cit. Ceamurile se spălăceau. Intunerecul din odaie se rărea. Mintea lui Vergea, urma să se răfuiască cu ea însăşi. Nu, de zece ori nu... Mai bine cu cocoşeiii şi cu găinuşele lui... Pentru ce s'ar lepăda de pustnicie?

Pentru necazurile şi scârba ce-i aşteaptă pe toţi în viaţa obicinuită? E adevărat că, pe această viaţă el n'o cunoştea decât din auzite. Cu toate aceste, n'ar fi el un neghiob dacă nu s'ar folosi şi de păţaniile altora? Fluturi, străluciri de o clipă, sunt destui cari îşi ard aripele în flacăra ticăloşiilor pământeşti...

Afară, era ziuă albă. Voios, el se sculă, se înbrăcă şi o lună în cap după asta, locul lui Năstăsache-cârciumarul, cumpărat, înmulţea coteţele, lărgea curtea, şi o făcea să coboare dealul de partea apusului. Singuri zgripţorii împărăteşti, de pe galbenii ce-i rămăseseră, se împuţinau. Intreţinerea unor astfel de prăsile, ce-şi sporeau numărul pe ceas pe ceas, nu putea să ducă la altceva. Casa, cuib al neamului său din vremuri de tot vechi, fu atunci, de voie de nevoie, amanetată. Dar, spre sfârşitul lui Octomvrie, prăvălirea alunecă pe povârnişul ce duce la prăpastie.

Lucru cu lucru, şi scaun cu scaun, Pandele, pentru a-şi hrăni păsărimea, începu să-şi vândă de prin odăi tot ce avea, Marghioala, care nu fusese lipsită nici odată de tainul ei de pâine, când se văzu silită să nu mai mănânce decât mămăligă, îşi ridică într'o Duminecă lada, de cu noaptea, o aruncă pe capra unei birji, şi se duse. In acea zi, Vergea îşi aşteptă zadarnic cafeaua. Cercetări în bucătărie, în odăi, lipsa lăzei Marghioalei, il lămuriră asupra adevărului. Amărât, către ceasurile nouă, vântură dinaintea pridvorului fundul unei baniţe cu o rămăşită de boabe descoperită din întâmplare, şi reurcă treptele scărei cu capul gol de gânduri. După el, uşile rămânând dschise, casa luă înfăţişarea unei locuinţe în care cineva a murit de curând.

Dar în curtea ce, de astă-dată, era ticsită cu cârdurile domestice de păsări, glăsuirile pântecelor flămânde împrăştiau mânii. Ninsoarea, ce începuse de vre-o jumătate de ceas să cadă cu fulgi mari, ameninţa a viscol. De peste tot, oarele dau fuga spre coteţe. Frigul rebegea.

Găinele şi gâştele îşi ascundeau în pene când un picior, când celălalt. Păunii cobeau a sărăcie şi a pustietate. Curcanii se răsteau, răsvrătiţi, dela o uşe de coteţ la alta. Infoiaţi, şi cu coadele rotunjite, ei se adunau, la urmă, între dânşii, păreau munciţi de o hotărâre nestrămutată, şi întocmeau ca

nişte batalioane. Cine ar putea să ştie ce spuseseră ei coteţelor, căci ele, cu încetul, se goliseră iar, şi, găinele cu găinele, gâştele cu gâştele, ţineau parcă între ele sfaturi. Dintre rândurile pestriţe ale curcanilor, câte unul, trupeş şi moţat, se deslipea, alerga din tabără în tabără, şi trâmbiţa peste tot glăsuiri scurte, şi răguşite, ce păreau porunci şi lozinci.

Această protipendadă păsărească dându-şi mâna cu cocoşii încălţaţi, cu bibilicele şi cu păunii, cu gâştele, se înfrăţea până şi cu raţele şi cu răţoii, cu găinele şi cu puicele. Răbdarea trecuse în adevăr peste margini, şi consonanţele aziatice ale comandanţilor se înmulţeau. Răsmeriţa nu mai putea să dăinuiască şi de fapt, până şi puii, nescuturaţi încă de puf se uneau în principiu: „da Vergea trebuia şters din faţa pământului; cel mai puţin, se cuvenea ca el să fie scos din casă şi dat pe poartă afară“. Călduroase şi încăpătoare, cinci odăi, bez o bucătărie şi o cămară, trebuiau, mai pe drept, să fie ale lor — o obşte mă rog — iar nu ale unui singur om. Afară de asta, dacă nu se ştiuse volnic să le hrănească, de ce le adunase, le prăsise şi le învăţase cu binele?

Intocmită pe nesimţite, ordinea de băteie fu cea care se obicinuieşte în mişcările ofensivei. Grosul armatei, pentru diviziuni de găini, întocmeau centrul Cocoşii de ţară fuseseră trecuţi în cadrele cavaleriei uşoare şi înprăştiaţi pe amândouă flancurile.

Batalionul sacru, căruia i se dăruia gloria să pătrundă întîi în cetate, era întocmit din gâşte, din raţe, răţoi, ce săsăiau şi măcăneau de nerăbdare. Bibilicele se desfăşurau în tiraliori, şi trebuiau să înainteze pe tot frontul armatei; curcanii, păunii, un număr oare-care de cocoşi turceşti, toţi comandanţi supremi, nu scoteau însă capul de după un coteţ, unde se chibzuiau între dânşii, căpeteniile fiind datoare să stea la adăpost, de vreme ce, izbândă sau peirea atârnă tot-dauna de rămânerea în viaţă a celor mari. Rezerva, două brigăzi de

cloşti şi patru regimente de claponi, ocolea acel coteţ, cu porunca să nu înainteze decât atunci când căpeteniile vor socoti de cuviinţă.

Noaptea se lăsa ceţoasă. Şirurile de felinare se aprindeau. Ele se duceau peste Bucureşti, mici flăcări galbene şi roşii, ce'l înseilau cu figuri geometrice. Sub întunerec şi sub frig, zăpada după trotuare se albăstrea; cea de pe mijlocul uliţelor, se topea însă sub roţile trăsurilor, şi târa printre casele Capitalei dâra ei noroiasă.

Statul major, ce nu'şi încetase chibzuirea, găsi cu cale, să aştepte ulitele să intre în stăpânirea gardiştilor. Dar un curcan încă ţanţoş, deşi căzut de bătrâneţe, îndemna la o intrare în luptă, neîntârziată. Ştia că, cu poliţia nu e de glumit, că, vara, dela opt ceasuri seara, şi iarna de la cinci. Bucureştii sunt ai gardiştilor. Despărţirile comisăreşti îi erau cunoscute încă din tinereţe când, abia scăpase ciont din mâna unui epistat care îl prinsese, afară diu poarta curţei în flagrant delict de ultragiu al moravurilor, cu o curcă din vecinătate.

Stăruinţa invalidului muncei birui opoziţiunea ce i se făcea de minoritatea consiliului de războiu.

Răpciugos, deşi răsunător, glasul cocoşului turcesc ce urma să dea semnalul, cutcureză: odată, de două ori, de trei.

Bibilicele ce copereau armata cu rânduiala lor, înnaintaseră la cea dintâiu fanfară. Una, cea care ocupa centrul jumătăţei de cerc, dete buzna până la treptele de scânduri ale pridvorului. Gâştele sâsăiră şi ele, şi dând din aripi trecură peste bibilice, pe când, cea mai grasă şi lăţoasă dintre ele, se crăcăni vitejeşte dela o treaptă la alta a scărei în mijlocul liniştei ameninţătoare ce înfăşura casa.

Faptul eroic, îndeplinit sub ochii batalionului sacru, puse pe răţoi în mişcare. Flancat de cavalerie, grosul armatei se sbuciumă la moment, iar la cincizeci de paşi de pridvor, se aşeză în coloane de asalt. Dintre ofiţerii marelui stat major,

care din când în când scoteau capul de după coteţ, cei mai mulţi ar fi vrut să domolească avântul. După judecata lor, entuziasmul se cuvenea să fie păstrat pentru mai târziu. Cu toate aceste, însufleţirea fiind prea mare, ea târî pe toţi.

Companiile din frunte, apucate între zidurile casei şi ostăşimea ce le sosea din spate, căzură. Piuirile rupeau inima. Neorânduiala se făcea obştească. Marele stat-major, neputând să-şi dea seama despre ce se întâmplase, credea că duşmanul a operat o ieşire şi, îngrozit, cutcurezà semnalul de retragere. Ghetele însă, începeau să-l strângă rău pe acest mare stat-major. Rezerva îl părăsise dela începutul luptei. Cu câteva căprării de găini, pe care, cu multă greutate, le mai putu strânge împrejuru-i, el dete însfârşit din aripi, mişcă din picioare, şi o răzni la fugă val-vârtejindu-se devale.

Dinaintea pridvorului, jalea era dintre cele mari. Soldaţii nu-şi mai recunoşteau căpeteniile Cercau să scape din îmbulzeală şi nu-şi puteau croi drumul: Găinele cădeau peste cocoşi, răţoii peste gâşte. Luptătorii, fără deosebire de sex, se înhăţau între ei. Fulgii penelor sburau. Neschilodiţi scăpară puţini, şi mai mult de o viaţă ilustră [se curmă acolo.

Cu toate aceste, un număr oarecare de gâşte, de răţoi şi de găini, şi jumătatea unui batalion de curci, câteva plutoane de bibilici, şi cincizeci de cocoşi, străbătuseră în pridvor şi, de acolo, în casă. Ele se înstăpâniseră întâi peste sala de intrare, peste odaia cea mare [1]), şi peste sofragerie, şi nu strabătură decât la urmă în iatac. Adâncit în gânduri, Vergea sta cu capul în palme. Pământul se învârtise sub el din chiar clipa când îşi dete seama că a fost părăsit până şi de Marghioala. Moşiile, i se duseră toate, şi casa îi era amanetată. Prăpastia îl înconjura, prin urmare, de orice parte. Dar în odaia umplută de bestii se petrecu treptat, un lucru nepome-

---

[1]) se zicea în vechime salonului.

nit In mijlocul bibilicelor, al curcilor şi al cocoşilor ce i se aruncau în cap, cu gâşte ce-l trăgeau de pantaloni, şi cu altele ce i se urcaseră pe umeri, isbit din faţă şi din spate de năpraznica năvală a pasărilor turbate de nemâncare, Pandele, ce bâjbâia prin întunerec, încerca zadarnic să iasă din odaie. Cu obrajii şiruitori de sânge, mânia şi instinctul vieţei îi redeteră putere. Vedea roşu şi era cutremurat de râs. Imprejurul său puici troncăneau repezite de scânduri. El se apăra, şi gâşte şi curci erau date cu capul de pereţi până ce li se sleiau creierii. Striviţi de cisme, răţoii şi bibilicele, care morţi, care cu cotoiaele rupte, se înşirau dela pat la uşă. Bătălia părea pierdută pentru păsărime. De Pandele nu se mai înclesta decât un mic număr de curci. Un cocoş turcesc, şi neobicinuit de mare, proclet ce nu luase încă parte la luptă, i se năpusti însă, în obraz, şi un urlet de durere sfâşia noaptea.

Acoperindu-şi cu o mână ochiul, pe care cocoşul i-l crăpase dintr'o lovitură de cioc, apărându-se cu cealaltă cum putea, Vergea ieşi în pridvor, iar de acolo, izbit de mulţimea ce se desmeticise, coborî spre poartă şi o tuli afară, petrecut în uliţă de alaiul curcilor, de sâsăitul gâştelor, şi de năprasnicele cutcurezări ale cocoşilor.

— Cocoş! m'am făcut cocoş! răspundea el a doua zi vecinilor care îl găseau lungit pe una din laviţele cârciumei, în mijlocul întristărei iernei ce înmormânta Bucureştii sub zăpadă şi noroiu.

Iar, până ce prietenul său Nikiforescu, care primise sarcina ce i se detese de tribunal să-i fie epitrop, găsi un muşteriu pentru casă, dânsa fu cu înţelegere deplină, stăpânită de bunele păsări, de gâşte şi de curci, de răţoii din batalionul sacru, de bibilici şi de claponi, de găini, şi, mai ales de cocoşul roşu din această poveste.

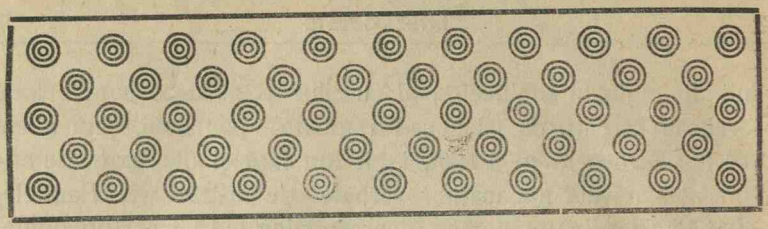

DIN CARNETUL UNUI DEZERTOR

Judecata înşeală, inima nu minte.

25 August 7 ½ ore a. m.—Alaltă-ieri dimineaţă am trecut Dunărea. Am lăsat pe ai mei, şi a trebuit să merg de nevoie. Convoiul din care fac parte se îndreaptă spre Plevna. Soldaţii, cu pasuri mecanice, cu ochii morţi, se apropie dobitoceşte de primejdie. Printre ofiţeri, cei tineri de tot, sunt mai aprinşi. Să mori pentru ţară este datorie şi glorie, zic ei.

9 ore ½ a. m.—Lătrările salvelor de puşti încep să se audă. Bubuirile tunurilor îşi încrucişează sunetele. Câţiva locuitori ce întâlnim ne spun prăpăstii. Credinţa lor este că turcii vor fi biruitori. Unul din ofiţeri, văzându-i coprinşi de groază, voieşte să 'i înbărbăteze; cum s'ar zice, să le ridice moralul...

— Ce? Nu vă e ruşine să fugiţi? N'o să murim toţi odată?

— Apoi, de! domnule, scărpinându-se în cap, aşa o fi, da, de ce să murim cu zile?

Şi ţăranul îşi urmează drumul spre Dunăre.

Acest *„de ce să murim cu zile“* al lui n'a mişcat pe nimeni; pe mine însă m'a pus pe gânduri.

12 ore.—Loviturile de tun nu se mai aud, cu toate că ne apropiăm de Plevna. Dar cum ne oprim, isbucneşte dintr'un dor de praf o răpăire de cai ce aleargă către noi, şi soseşte, val-vârtej, împreună cu căruţele „Crucei-roşii“.

Doamne, Dumnezeule! — De sub coviltirile lor se ridică numai gemete sfâşietoare. Când trăsurile trec, prezintăm armele ca un singur om. Intr'una zărim, lungit, un băiat ca de 22 de ani. El e galben ca moartea, şi are două decoraţii pe piept.

— Unde e rănit? întreabă căpitanul nostru.

— Să trăiţi domnule căpitan, un obuz i-a luat amândouă picioarele.

Şi trăsura cu băiatul fără amândouă picioarele, şi cu două decoraţii pe piept trece.

27 August. 8 ore seara.—Detaşamentul nostru a sosit de eri şi generalul, după ce ne-a trecut în inspecţie, ne-a spus câteva cuvinte bine simţite, iar, la urma, înconjurat de statul său major, a intrat în baraca de scânduri în care şi-a aşezat cartierul. Peste un sfert de oră, eu, şi un alt soldat, am fost trimişi să schimbăm garda dela uşa baracei.

Generalul prânzea înconjurat de statul său major.

Pe la trei ore alţi soldaţi ne-au înlocuit. La patru, colonelul ne-a scos în front şi ne-a citit o poezie războinică pe care d. Alexandri a scris'o la moşia sa Mirceşti. Cuvintele de *dor* şi de *şoimi* ne-au umplut auzul în timp de câteva minute.

29 August. 10 ore a. m. — Tot ce am văzut ieri, nu se poate spune. Văile, dealurile, albia apelor, sunt împestriţate de leşuri. Turcii au ciopărţit pe morţi şi nu se întâmplă rar să dăm de picioare şi de braţe răsleţe.

Londra, 30 Octombre.—In ziua de 30 August, colonelul ne-a adunat odată cu vărsatul zorilor şi ne-a spus că ceasul hotărător a sunat, că trebue să murim pentru ţară până la cel din urmă român. (Dar atunci)?.. Că dacă vom şti să murim, numele are să rămâie nepieritor; că ne aşteaptă *„gloria“*. şi şi că să ne facem demni de *„Ştefan-cel-Mare“* şi de *„Mihaiu-Viteazul“*.

Preda, un soldat voinic, a ieşit din front, şi a spus colonelului, că să trăiască, dar că are copii şi că cine o să îngrijească de dânşii dacă o muri el?

— Va să zică, cutezi să 'mi spui că eşti un laş? a fost răspunsul colonelului. Apoi, a poruncit să 'l pună la asalt în cele d'ântâiu rânduri.

Şi, printre domnii ofiţeri, nu se mai auzea de cât *„ţara“*, *gloria*, *„onoarea militară“*.

Preda însă, mă întreabă că ce este *laş?* Iar dacă i-am spus că *laş* va să zică *fricos*, a stat de s'a gândit ce s'a gândit:

— Apoi de! îmi spuse el. De frică, mi-e frică — că de moarte cum să nu ţi se facă părul măciucă?

Mirat, că nu i-am mai zis nimic, dar el tot nu m'a lăsat în pace:

— Da bine, domnule, de bătut de ce ne batem?

Intrebarea lui mi-a dat de furcă. Cu toate astea, am căutat să 'l domiresc:

— *„Ţara“ „onoarea militară“*, *„gloria“*.

Preda, însă, s'a dus mişcând din cap, şi când s'a auzit semnalul atacului, ia-ne, pe Preda, şi pe mine, de unde nu eram.

Cum s'a întâmptat lucrul, e greu de spus. Tot ce mi-aduc aminte este că, cu cât se apropia ceasul hotărât, cu atât mă simţeam coprins de o nelinişte mare. O tremurare nervoasă mă scutura din creştet în tălpi. O sudoare rece mă trecu.

Inima începu să 'mi bată în aşa chip, în cât credeam că are să 'mi sară din piept. Tâmplele îmi svâcneau. Mă 'ntorceam spre copilăria mea. şi vedeam pe mama, pe tata. Imi înfătişam stradania mea pentru învăţătură: ducerile la liceu, pe ger, pe ploaie, pe zăduf; clasele trecute pe rând; la urmă, bacalaureatul, această culme la care ajunsesem conjungând pe *tipto*, *tiptis*, *tiptomen*, *tip ete*, *tiptusi*; speranţele, aspirările mele, tot ce fusese în mine viu şi nălucitor. Şi ideia de a mă jertfi pentru ţară nu mă încălzea. „*Onoarea militară*„ mă lăsa rece. Gloria să fac parte dintr'o jertfă de oameni spre a fi pe placul unui partid, unui guvern sau unui stăpânitor — fie chiar pentru ca să înzestrez Europa cu un regat nou—nu 'mi zâmbea, îmi amorţea braţele şi picioarele.

Ce? pentru asta să mă fi trudit eu în şcoală şi în viaţă? O clipă îmi fu de ajuns ca să 'mi dau seama despre întreaga falşificare a îndrumărei sufleteşti, a oamenilor în potriva simţirilor fireşti.

Căci, da: Mi-era frică, şi nu mi-era ruşine s'o mărturisesc. Teama, groaza chiar, sunt simţiri cel puţin tot atât de respectabile ca vitejia. Dumnezeu le-a pus în om ca să 'şi apere prin ele nepreţuitul dar al vieţei pe care el i l'a făcut.

Şi să nu se creadă că judecam aşa sub stăpânirea înprejurărilor. Astăzi chiar, când mă aflu la adăpostul depărtărei ce am pus între mine şi laurii câmpului de bătaie, vitejia soldatului care se duce să moară din poruncă venită de sus, şi numai pe temeiul unor vorbe sforăitoare, mi se pare o îndobitocire fără seamăn.

Dar merg mai departe, şi întreb: Ce e dator să facă un popor în alte împrejurări—bună oară când e atacat?

E dator el să 'şi apere sau nu ţara?

Toţi vor zice că da. Eu zic că nu. Căci pierde altceva un stat învins şi desfiinţat, de cât legiuirile ce'l cârmuiesc, şi pe stăpânitorii lui?

*

Londra 1914, Iulie în 5. — Am dat peste acest carnet în hârtii vechi Doamne! Câtă vreme a curs de atunci! E însă cu putinţă ca eu să fi cugetat astfel? Ce e drept, sunt de atunci treizeci şi patru de ani şi n'aveam de cât douzeci şi unu. Dar unde e adevărul? Şi, când am judecat bine? Atunci? Sau acum, când cred că cel care a scris rândurile din carnet a fost un bătut la cap şi un înfumurat?

Londra 1914, Iulie în 6.—Nu ştiu de ce, de când am găsit acest blestemat de carnet, nu mai am astâmpăr. Mereu îl recitesc ca să 'mi întăresc credinţa că, în 1877, n'am fost nici un nebun şi nici un ticălos. Şi cu toate aceste ceva îmi spune, că am fost şi unul şi altul. Care — care e adevărul?

Toate însemnările mele, din paginile carnetului, rămân, din punctul de vedere al cugetărei în picioare. In niciuna din scrierile mele englezeşti—căci astă-zi o pot spune eu însu-mi despre mine, sunt unul dintre cei mai vestiţi autori ai marei Britanii—în nici-una din ele nu am atins o mai înaltă culme în domeniul speculaţiunilor...

De ce, de ce dar sunt nemulţumit de mine, şi în temeiul cărui cuvânt mă osândesc pentru ce am făcut?

Poate să înşele oare judecata?

Londra 1914, Iulie în 7. — Imi recitesc ultima operă engleză. *Edward Haldstrom* — nume sub care englezii mă cunosc şi mă ridică în slăvi, va repurta şi de rândul acesta un succes sensaţional.

Cu toate aceste, sunt alţii care mă întrec în putere stylistică şi în pătrundere, în arhictectura unei scrieri — ştiu eu? poate şi în simţire...

De ce, dar, majoritatea cititorilor şî criticilor mă pune mai presus de cei-l'alţi scriitori?

Ei!—De ce? De ce aceasta?

Londra 1914, Iulie în 8.—Reiau în mâini şi astă-zi mizerabilul carnet. Sunt mai nemulţumit ca ori-când dându-mi seama

că ce credeam atunci că e adevărul, nu 'l mai cred astăzi. Oare mintea să înşele neîncetat, sau ce ar fi şi mai trist, să nu fie, în sine, nici-un adevăr statornic? Adevăr ieri, minciună mâine?

Londra 1914, Iulie în 18.—Opera despre care am vorbit a apărut în sfârşit. Prin librării se bat pe ea. Ziarele spun despre mine că sunt cel mai *original* dintre toţi autorii pe care i-au avut englezii. (Nimeni nu 'mi ştie origina străină). Criticii se îndoesc chiar că voiu putea vre-odată să fiu întrecut în originalitate.

Simţirea mea, zic ei, n'a avut'o nimeni.

A !... simţirea...

Londra 1914. August în 13. — In adevăr, sunt urmărit de fraza aceasta: *„că simţirea mea n'a avut'o nimeni"*.

Eu cred că, critica, trebuia s'o rectifice astfel: *„simţirea lui Haldstron n'a avut'o nici-un autor englez.*

Şi de fapt aşa e... Nu pentru că eu sunt mai puternic de cât alţi confraţi de-ai mei... Simt însă într'un fel care e al meu *prin naştere* şi care nu poate să fie pentru ei de cât altul. E şi firesc. Eu sunt român, şi ei, englezi

Londra 1914, 20 August.—Această deosebire de suflet e poate şi cauza marei mele izbânzi printre dânşii...

Dumnezeule! Cugetarea e nimic, e o alcătuire de vorbe meşteşugit aşezate pentru a face după placul tău, alb din negru, şi din negru alb. Tot ce e cugetare, e sofism, întortochiere.

Dumnezeule! Mi se pare că sunt pe calea adevărului, şi că el nu e de cât în simţire.

Londra 1914, 23 August. — Citii azi prin ziare că România 'şi-a mobilizat în parte armata, şi cu toate că în Bucureşti n'aşi fi ajuns altceva de cât un biet reporter de gazetă, — sau mai rau încă — un biet copist — şi cu toate că am plecat din ţară de treizeci şi patru de ani, şi că am aflat aici

şi glorie şi avere — vai! acum abia îmi dau seama că — între sufletele de aici m'am aflat tot d'auna străin..

Londra 1914, 28 August.—Hotărât: Tot ce am însemnat în acest carnet de plecarea mea în Englitera, n'a fost şi nu e adevărul.

Adevărul trebuia să 'l caut în **simţire**, iar nici de cum în **cugetare**. Dar pe atunci, eram un copil. Mi-au trebuit 34 de ani de înstrăinare ca să simt cât de român am rămas.

Judecata m'a rătăcit; simţirea mă răscumpără şi mă readuce pe calea sfântă spre care mă îndreptează inima.

Hotărât: când un popor poartă răsboiu cu altul, el nu luptă să 'şi mântuiască legile şi pe conducătorii lui... Işi **apără sufletul**.

Muriţi, muriţi români pentru ca să trăească ţara voastră.

Mâine plec.

Viu să mor cu voi.

Paginile din carnet se sfârşesc aci.

CUPRINSUL

	Pag.
Note biografice şi bibliografice	3
Bucureştii lalelelor şi ai trandafirilor, oraş al bucuriei	7
Pe drum de poştă	14
Nicu Dereanu	30
Zi de August	47
Dramă Banală	59
Intre Coteţe	70
Din carnetul unui dezertor	89

VERIFICAT 2007

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

Fiecare număr UN LEU

EDIȚII NOUI:

No. 917, 917a, 917b.	**O Mie și una de Nopți** **Ali-Baba**
No. 58, 58a, 58b.	I. L. Caragiale **Schițe ușoare**
No. 16, 16a, 16b, 16c, 16d.	Anton Pann **Povestea Vorbii**
No. 364, 364a, 364b, 364c.	Leo Tolstoi **Sonata Kreutzer**
No. 385, 385a, 385b, 585c; 386, 386a, 386b; 387, 387a, 387b.	D-na Alina G. **Buna Cuviință** (Cum să se poarte omul în toate ocaziile vieții)
No. 517, 517a, 517b, 517c.	Leonida Andreief **Râsul Roșu** (Războiul)
No. 554, 554a, 554b, 554c; 555, 555a, 555b, 555c.	Anton Bacalbașa **Moș Teacă**
No. 263, 263a, 263b.	Traian Demetrescu **Iubita** (Roman)
No. 100, 100a 100b.	Andersen : **Carte de chipuri fără chipuri**
No. 519, 519a, 519b 519c.	Maupassant : **D-ra Fifi**
No. 103—4, 103a —4a.	Fr. Coppée : **Poveste tristă**
No. 377, 377a, 377b 377c, 377d.	H. Sudermann : **Moara părăsită**

VERIFICAT
2017

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

Fiecare număr UN LEU

EDIȚII NOUĂ:

No. 53, 53a, 53b, 53c.	Wildenbruch **Doi Trandafiri și Lacrimi de copii**
No. 73, 73a, 73b, 74, 74a, 74b.	Vlahuță **Dan** (Roman) partea I.
No. 76, 76a, 76b, 77, 77a, 77b.	„ „ „ II.
No. 88, 88a, 8b, 9, 89a.	Al. Dumas (fiul) **Denisa** (Dramă)
No. 198, 198a, 198b.	Swift **Guliver în țara piticilor**
No. 219, 219a, 219b.	Gh. Silvan **Bătrânul Dan** (Povestire eroică)
No. 243, 243a, 243b, 244, 244a, 245, 245a.	D. Bolintineanu **Elena** (Roman)
No. 262, 262a. 262b, 262c.	De Foe **Robinson Crusoe**
No. 305, 305a, 305b, 306, 306a, 306b.	N. Gane **Novele** (Vol. I)
No. 747, 747a, 747b, 747c, 748, 748a, 748b, 748c.	Burnett **Micul Lord** (ilustrat)
No. 406, 406a, 406b, 406c.	A. I. Odobescu **Mihnea-Vodă** **Doamna Chiajna**

Editura „VIAȚA ROMANEASCA“, S. A.

CETIȚI

:: SCHIȚE ȘI AMINTIRI ::

DE

D. D. PATRAȘCANU

cu o scrisoare dela CARAGIALE

Un volum de 340 pp. pe hârtie velină

Lei 25.—

Câteva păreri ale Criticei relative la acest volum:

„Multe povestiri de dragoste am cetit... O bună parte din ele le am uitat cu desăvârșire; dragostea lui Casian pentru D-ra Albertini, n'o voiu uità niciodată“.

H. Sanielevici

„Scriitorii dăruiți de pronie cu humor, cu veselie, cu duh satiric, sunt foarte puțini. Ferice de Creangă, de Caragiale, de Patrașcanu!...“

G. Galaction

„O carte a d-lui Patrașcanu ispitește ca păcatul“.

P. Locusteanu